

Riječ

broj 41
ožujak
2011.

glasnik hrvatske kulturne zajednice wiesbaden

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT WIESBADEN

*Novo predsjedništvo
HKZ-Wiesbaden*

*20. godišnjica rada
Kulturne zajednice*

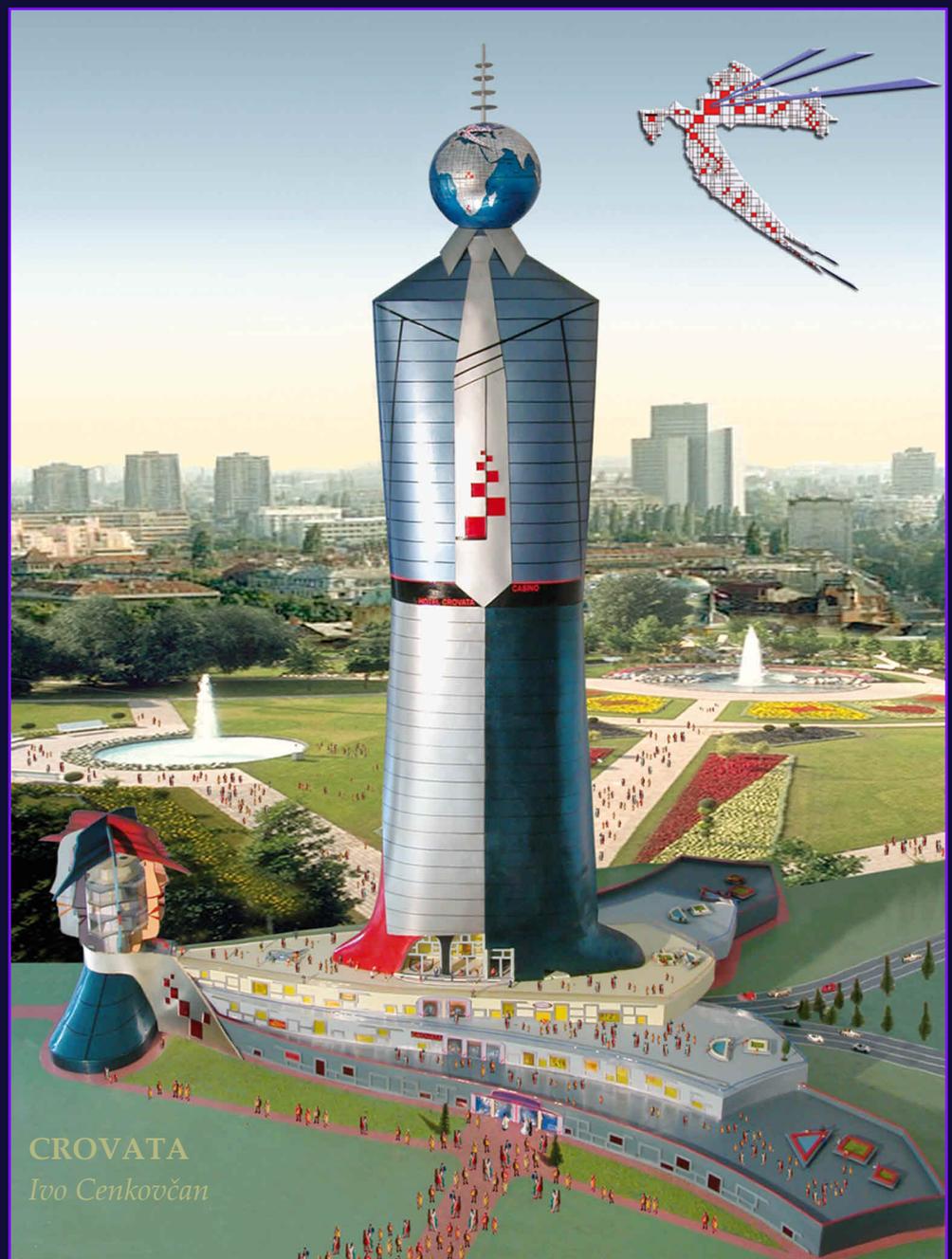
*UNESCO popis
Hrvatske baštine*

*M. A. de Dominis
450. godina rođenja*

*Workshop
Frauen im Krieg*

*Migranten und
Gesundheit*

*Nastava hrvatskog
jezika*

CROVATA
Ivo Cenkovič

**Predsjedništvo HKZ-Wiesbaden (Članovi redakcije)
/ Vorstands- und Redaktionsmitglieder 2010**

Silvana Dadić, Ružica Matanić, Silvija Šljivić, Nada Višak,
Ivica Košak, Slaven Ljiljanić, Ivan Matotek, Ljubica Turić, Branko Višak

Sehr geehrte Damen und Herren,

Poštovane gospode, poštovana gospodo, dragi prijatelji!

Liebe Freunde der Kroatischen Kulturgemeinde Wiesbaden

Das 20-jährige Jubiläum unseres Vereins toppt bei weitem nicht die dieser Tage gefeierte Wiedervereinigung der Deutschen Länder, ist jedoch ebenfalls ein Anlass, welcher gebührend gewürdigt werden sollte.

Wir sind, trotz aller gebotenen Bescheidenheit, stolze Staatsbürger eines in Europa vergleichsweise jungen Staates und gleichzeitig Angehörige einer der ältesten europäischen Völker mit eigener Kulturgeschichte. Die Republik Kroatien verkörpert erstmalig in der Geschichte die Sehnsüchte einer der ältesten Nationen auf dem alten Kontinent nach Selbstständigkeit.

Viele von uns leben nicht in der kroatischen Heimat, sondern verstreut über die ganze Welt, fast die Hälfte der kroatischen Bevölkerung wanderte aus. Eine der größten kroatischen Migrationsgemeinden befindet sich hier in der Bundesrepublik Deutschland.

Laut den Angaben des deutschen Statistischen Bundesamtes lebten 2008 in Deutschland 223.056 kroatische Staatsangehörige. Zu dieser Zahl kommen noch 156.804 Staatsbürger aus Bosnien und Herzegowina.

Die genaue Zahl der Einwohner mit kroatischem Migrationshintergrund ist allerdings nicht bekannt. Die Gesamtzahl der in Deutschland lebenden Menschen mit direktem Bezug zu Kroatien wird auf über 400.000 Personen geschätzt. Erfreulich, dass fast die Hälfte der kroatischen Schüler und Schülerinnen in Deutschland den Gymnasialabschluss erreichen.

An dieser Stelle möchte ich den Schirmherren dieser Veranstaltung, Herrn Dr. Ante Bilokapić, von der kroatischen katholischen Mission, recht herzlich begrüßen. Die kroatische katholische Mission verzeichnet 305.000 katholische Kroaten in der Bundesrepublik, welchen 81 Seelsorge-Instanzen zur Verfügung stehen.

Hier im Bundesland Hessen leben 31.207 Kroatinnen und Kroaten, davon allein 1.263 in Wiesbaden. Von den in Wiesbaden und Umgebung lebenden Kroatinnen und Kroaten sind etwa 200 Mitglieder und/oder Freunde der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden, einem eingetragenen Verein.

Das 20-jährige Bestehen dieses unseres Vereins ist ein positives Beispiel dafür, wie wir Kroaten unsere Verbundenheit mit unserem Heimatland, unser Kulturgut, unsere Sprache und Traditionen auch fern von Kroatien zeigen, pflegen und leben können.

Die Wiedervereinigung Deutschlands war für alle in diesem Land lebenden Personen von großer Bedeutung, auch viele von uns haben diesen Tag direkt in Deutschland miterlebt. Wir leben und arbeiten in der Bundesrepublik, fühlen uns hier wohl und zu Hause, dennoch schätzen wir die Möglichkeit, die uns dieser Verein seit 20 Jahren gibt:

Es ist nicht nur die Möglichkeit der fernen Heimat nahe zu sein, es ist auch die Möglichkeit unseren deutschen Freunden, Familien, Kollegen und Mitbürgern ein Stück unserer Heimat zu zeigen.

Redaktion

IMPRESSUM

БББ - Riječ

Glasnik Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden

DAS WORT

MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT
WIESBADEN

Vol. XXI, Nr. 41, Wiesbaden MMXI

Adresa / Adresse:

Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
Postfach 3747, D-65027 Wiesbaden
Tel: +49(0)6126-8145
Fax: +49(0)6126-853871
E-Mail: rijec@gmx.de

Nakladnik / Verleger:

Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden e.V.
Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
Internet: "<http://www.hkz-wi.de>"
Ivica Košak, V.I.S.d.P.
Ernst Töpfer-Str. 4
D-65510 Idstein
E-Mail: ivica.kosak@online.de

Članovi redakcije / Redaktionsmitglieder

Silvana Dadić, Ružica Matanić, Silvija Šljivić,
Nada Višak, Slaven Ljiljanić, Ivan Matotek,
Ljubica Turić, Branko Višak

Priprema za tisak / Layout

Ivica Košak

Graphik Design

Ivo Cenkovčan

Tisak / Druck

Repro One Kießlich Pfeiffer GbR, Idstein

Rukopisi se ne vraćaju. Za sadržaj napisa odgovaraju autori. Uredništvo se kao i izdavač ne mora nužno slagati s mišljenjem autora.

Für unverlangt eingesandte Manuskripte übernehmen wir keine Haftung und senden diese aus Zeit- und Kostengründen nicht zurück.

Der Inhalt der Beiträge liegt in Verantwortung der Autoren. Ihre Aussagen und Meinungen müssen nicht immer die von Herausgeber und Redaktion sein.

Vertrieb:

Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
Postfach 3747, D-65027 Wiesbaden

Oglasi/Anzeigen:

1/1S: 100 €, 1/2 S: 50 €, 1/4 S: 25 €, 1/8 S: 13 €
Oglas u boji - dvostruka cijena.
Farbdruck - das Doppelte des Preises für S/W Druck

Banka/Bankverbindung:

Wiesbadener Volksbank eG
Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
Konto Nr.: 21280500
BLZ: 51090000

*Draga kolegice i dragi kolega,
poštovani prijatelji!*

Čudna li vremena. Jedva da je prošlo tristotinjak godina kako je Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen uveo Hrvata u njemačku literaturu kao «divljaka». *Simplicissimus teutsch* se zvalo djelo, izdano u tri toma 1669. godine. Iste one godine, kada je poveljom vladara Svetog rimskog carstva njemačke nacije odobreno osnivanje hrvatskog sveučilišta u Zagrebu. Istih tih tristo godina je prošlo i od kolonizacije grofovije von und zu Eltz u domovini Hrvata. Danas smo mi gosti ovdje, na razmeđu njemačke povijesti.

Dobrodošli gosti! Dvadesetogodišnji rad Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu svjedoči o tome kako smo i vrijedni gosti. Vrijedni smo i od koristi, kako domaćinu u tuđini, tako i Domovini.

Nakon dvadeset godina uspješnog rada **Hrvatske kulturne zajednice** u Wiesbadenu, ovaj broj **Riječi** - glasila naše zajednice trebao biti nešto kao rutina, naravno svečana i dostojanstvena. Međutim znate i sami, teška su vremena za svako udruživanje i druženje. Izraz: „hrvatski“ i „Hrvat“ nekako su izgubile svoj sjaj i značaj u svagdašnjici. Osim nekolicine kratkih vijesti o ovom ili onom uglavnom neugodnom događaju iz domovine (zastoj u gospodarskom razvoju, stanje demokracije u zemlji, nepovjerenje u rad pravne države...), a nestali smo i iz njemačkih medija.

A i ostario je taj iseljenik za ideale, vizije i iluzije. „Komunizma“ više nema, ali i san vlastitog blagostanja je u kapitalizmu ostao, osim rijetkih izuzetaka, neispunjen. Hrvatska je slobodna, stala je na vlastite noge, prohodala, i nalazi se pred uključivanjem u Europsku zajednicu.

Njemačke institucije ističu dobru integriranost hrvatskih državljana, Hrvatica i Hrvata koji žive u Saveznoj Republici Njemačkoj.

Zakon države u kojoj živim je i moj zakon, piše u Talmudu, pisanom u vrijeme babilonskog sužanjsva. Pa zaželimo da zakon i običaj u *Društvu Hrvata* svakom gostu dozvoli da bude kao jedan od domaćih. Ljubi bližnjega svoga, jer on je kao ti - tako to stoji zapisano u izvornom tekstu Biblije:

לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטָּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶחָבֶּךָ לְרַעַךְ כַּמֶּנְיָ אֲנִי יְהוָה:

Lev. Vayikra 19:18 (= lo-tikom velo-titor et-bene amekha veahavta lereakha kamokha ani ADONAI:).

Ljubi bližnjega svoga, jer on je kao ti, zapisano je u originalu, nažalost izgubljenom, zaboravljenom i kroz stoljeća zamagljen grčkim prijevodom Septuaginte (LXX+) iz drugog stoljeća pr. n. e., a koji nepravilno glasi: Leviticus 19:18: και ουκ εκδικαται σου η χειρ και ου μνηεις τοις υιοις του λαου σου και αγαπησεις τον πλησιον σου ως σεαυτον εγω ειμι κυριος. Grčki izraz σαυτόν (= **seauton**) znači: *samog sebe!* Pa se tako ova već starozavjetna poruka danas prenosi kao: *Ljubi bližnjega kao samoga sebe*, umjesto - *Ljubi bližnjega svoga, jer on je kao ti!*

Ljubiti bližnjeg tek kao *samog sebe*, a ne vidjeti da je on *jednak kao ti sam*, preduvjet je jednoj diktaturi egoizma, sebičnosti. Ova sebičnost, a koja nam se sugerira i na koju smo se kroz stoljeća već nekako navikli trebala bi biti prošlost. Prošlost kao i svaka druga diktatura. Lijepo je živjeti u zajedništvu, dijeliti zajedničku kulturu i govoriti istim jezikom, ali i zahtjevno. Pred nama je zadaća: njegovanje osobnog karaktera i vlastite kulturne tradicije, tradicije u kojoj Gost ima jednaka prava i mogućnost kao i Domaćin. *Jer on je kao i ti!* Na razmeđu asimilacije i integracije ta zadaća nije jednostavna niti laka, no u **zajednici** podnošljiva!

Ivica Košak

Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden e.V.

<http://www.hkz-wi.de>

KAZALO

<i>Ivica Košak:</i>	Uvodnik	1
<i>Redakcija:</i>	Kazalo	2
<i>Marijana Dokoza:</i>	Već 20 godina žive hrvatsku kulturu jezik i tradiciju	3
<i>Ljubica Turić Muftić:</i>	Roštiljada na izletištu Platte	4
<i>Ante Bilokapić:</i>	Teološki nauk Katoličke i Evangeličke crkve	5
<i>Jasna Lovrinčević:</i>	Antun Marko de Dominis	8
<i>Ljubica Muftić-Turić:</i>	Večer s Andrijevićima	10
<i>Ivica Košak:</i>	2010 UNESCO Jahr von M. A. de Dominis	11
<i>Marijana Dokoza:</i>	Međunarodni ljetni festival Hrvati u Wiesbadenu	15
<i>Ivica Košak:</i>	Moć izražaja	16
<i>Zdravko Luburić:</i>	Das ICH in den europäischen Literaturen	17
<i>Sanda Ham:</i>	Hrvatski jezik prije 250 godina	19
<i>Ljubica Muftić-Turić:</i>	Sedam blaga nematerijalne baštine	19
<i>Ivica Košak:</i>	Antun Radić, osnivač hrvatske etnografije	20
<i>Ivica Košak:</i>	Upitnik o potrebama i sadržaju rada <i>Kulturne zajednice</i>	22
<i>Krešimir Šego:</i>	Pjesnički dnevnik Ljubice Muftić-Turić	23
<i>Ivica Košak:</i>	Der Kroaten neue Kleider	24
<i>Marijana Dokoza:</i>	Sajam knjiga iz mog kuta	25
<i>Ankica Ravlić:</i>	Mirko Anić, Šapat srca	26
<i>Davor Šalat:</i>	Gojko Sušac, Der Stamm alles Aufgehendem	27
<i>Ali Asghar Fassihi:</i>	Migration und Gesundheit	28
<i>HKZ-Wiesbaden:</i>	Peticija Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa RH	32
<i>Smiljana Veselić-Vučina:</i>	Hrvatska nastava u Wiesbadenu	32

hkz
wiesbaden

Kroatische Kulturgemeinschaft Wiesbaden e.V.
Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden

Dobro došli!
Willkommen!
Welcome!

HRVATSKI
DEUTSCH

KONTAKT -
IMPRESSUM
DISCLAIMER

000001994

Posjetite našu internet stranicu: <http://www.hkz-wi.de>

HRVATSKA KULTURNA ZAJEDNICA IZ WIESBADENA PROSLAVILA DVA DESETLJEĆA DJELOVANJA

20 godina rada za hrvatsku kulturu, jezik i tradiciju

HKZ Wiesbaden osnovan je 2. ožujka 1990. i otad, usko surađujući s Hrvatskom katoličkom misijom, sustavno radi na promociji domovine i integriranju u njemačko društvo

WIESBADEN – U Wiesbadenu je u subotu proslavljena 20. obljetnica osnutka Hrvatske kulturne zajednice. U tom se povodu gostima proslave obratio predsjednik društva Ivica Košak. – Njemačka je ovih dana slavila obljetnicu ujedinjena, a mi slavimo 20. godišnjicu naše zajednice. A dvadesetogodišnja aktivnost zasigurno zaslužuje priznanje. Mnogo nas ne živi u domovini, nego smo razbacani po cijelome svijetu. Gotovo je pola hrvatskog stanovništva iseljeno. Jedne od najvećih iseljeničkih zajednica su upravo u Njemačkoj. Prema statistici iz 2008. godine u Njemačkoj živi 223.056 hrvatskih državljana uz to dolaze 156.804 državljana BiH. U pokrajini Hessen živi 31.207 Hrvata od toga 1263 u Wiesbadenu, a oko 200 učlanjeno ih je u zajednicu – otkrio je predsjednik zajednice, dipl. inž. Ivica Košak.

Konzul hrvatskoga generalnog konzulata u Frankfurtu Damir Sabljak istaknuo je kako je kroz raznolika društvena, znanstvena i kulturna zbivanja HKZ Wiesbadena potvrdila da su Hrvati uz integriranost u njemačko društvo zadržali snažnu svijest o raskoši hrvatske nacionalne baštine.

Okupljeni oko vrednota – Kroz sustavan i raznovrstan angažman djelovali ste promičući vrednote oko kojih ste okupljeni, a svojim entuzijazmom osjetno ste pridonijeli razvijanju iznimno dobrih odnosa između dviju država i naroda – naglasio je Sabljak i ujedno je zahvalio na dosadašnjem radu te im uz

čestitke zaželio još puno uspjeha. S nekoliko su se riječi prisutnima obratili i dr. Vera Gretz-Roth (SPD), dr. med. Doris Jentsch koja je spomenula kako je iz Hrvatske poslano nekoliko liječnika u Wiesbaden te kako to smatra još jednom poveznicom Hrvata i Nijemaca. S nekoliko se prigodnih riječi prisutnima obratio i Sven Kätschan iz SPD-a te fra Ante Bilokapić, voditelj Hrvatske katoličke misije u Wiesbadenu, koji je naglasio kako misija i zajednica imaju iste ciljeve. – Misija i zajednica dva su krila Wiesbadena, koja imaju zajednički cilj, brinuti se, svaka sa svoje strane, za Hrvate kako ne bi zaboravili svoje podrijetlo. Moramo vjerovati u

povezani s našom domovinom, kulturom, jezikom i tradicijom. Sve to, daleko od Hrvatske njegujemo, pokazujemo i živimo – rekao je predsjednik HKZ-a Wiesbadena Ivica Košak.

Dječji folklor Hrvatske katoličke misije koji vodi sestra Auksilija Milić svojim je nastupom razveselio okupljene goste. Foto: Marijana Dokoza

Iseljeništvo u brojkama

223.056 - hrvatskih državljana živi na području Savezne Republike Njemačke, prema statističkim podacima iz 2008. godine
31.207 naših iseljenika svoj je život u dijaspori nastavilo u njemačkoj pokrajini Hessen
1263 Hrvata koji su se smjestili u pokrajini Hessen trenutno žive u gradu Wiesbadenu u kojem HKZ slavi 20. godišnjicu
200 stanovnika Wiesbadena hrvatske nacionalnosti učlanjeno je u zajednicu

prošlost, sadašnjost i budućnost hrvatskoga naroda i nadati se kako će te dvije zajednice još dugo živjeti u Wiesbadenu – kazao je fra Bilokapić. Kroz program je odana i počast preminulim članovima HKZ-a Wiesbaden, a prisutne je uveselio dječji folklor Hrvatske katoličke misije pod vodstvom časne sestre Auksilije Milić.

Positivan primjer: Hrvatska kulturna zajednica Wiesbadena utemeljena je 2. ožujka 1990. Ima dvjestotinjak članova, a ciljevi zajednice su njegovanje i unapređivanje naše kulture među Hrvatima Wiesbadena i šire okolice, povezivanje iseljeničtva s domovinom održavanjem postojećih i stalnim traženjem novih mogućnosti kulturne, gospodarske, humanitarne i svake druge suradnje, povećanje zanimanja za Hrvatsku i postizanje boljeg razumijevanja hrvatske kulturne baštine kod njemačkih sugrađana te promocija hrvatskih interesa u zemlji u kojoj boravi zajednica, uspostavljanje odnosa međusobna štovanja i tolerancije s pripadnicima drugih kulturnih sredina, humanitarna i dobrotvorna djelatnost. HKZ Wiesbadena svojedobno je imao i svoj glasnik Riječ, koji je prestao izlaziti, ali čije se izdavanje uskoro namjerava obnoviti. – 20. godišnjica HKZ-a Wiesbadena pozitivan je primjer nas Hrvata koji smo

Marijana Dokoza
Objavljeno u Večernjem listu, 11. 10 2010

ROŠTILJADA NA IZLETIŠTU PLATTE

Dan za izlet Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden

WIESBADEN- u Hrvatskoj kulturnoj zajednici Wiesbaden i ovaj mjesec nije bio bez događaja, ponukani proljećem i odlascima u prirodu a posebno otvorenom sezonom za roštilj okupilo se tridesetak članova i prijatelja zajednice na zajedničkom druženju u nedjelju 16. svibnja na poznatom Grillplatzu "Jagdschloss Platte" na obroncima iznad Wiesbadena. Nakon strepnji uzrokovanih višednevnim lošim vremenom odličnom raspoloženju je doprinijelo i sunce koje je prodiralo kroz krošnje stabala iznad zamamnog mirisa roštilja za koji su se pobrinuli već provjereni majstori roštilja Branko Višak, Ivan Matotek, Ružica Matanić koja je i pripremila meso. Grill koji je smješten u kolibi za slučaj lošeg vremena uz svoje redovite majstore privukao je i mnogo pomagača koji su se našli okruženi biranim domaćim salatama kojima se ne bi moglo utvrditi kojoj kuhinji pripadaju, no najvažnije da je osobitost okusa zadovoljila sve nepce. Ali zato se za kolače može i mora reći da su bili isključivo Hrvatski od Orehnjače, Makovnjače, Čupavaca, Lambade...

Kako bi sve bilo domaće i friško morao je i kruh biti domaći, tako da smo imali kruh u obliku srca s šahovnicom i oznakama zajednice, crni, bijeli te jedan koji je bio ni manje ni više nego cijeli metar dugačak. Sve ove slastice donijeli su članovi sami a za meso, sokove i vino pobrinulo se predsjedništvo zajednice.

Kako dobro raspoloženje ne može biti bez pjesme, zaorilo se „Pod prozorom“, „Dok palme njišu grane“, „Hvalile se kaštelanke“, „Sve ptičice sa gore“, „Ej Bosno“... no najdraže su bile Slavenske pjesme predvođene Smiljkom Šnell, Nadom Višak, Ružicom Matanić a i novi pred-sjednik ing. Ivica Košak nije odolio pjesmi te je i on zapjevao te ostao u ugodnom društvu koje i

nakon dva sata pjevanja unatoč nekim promuklim grlima, nije posustajalo.

Valja napomenuti da je ovakav susret već tradicija u ovoj zajednici koji doprinosi njegovanju Hrvatskog duha i zajedništva.

Ljubica Turić Muftić

DiE PAPRENJAK GESCHICHTE

Die Paprenjak Geschichte führt uns weit zurück in die Zeit der Renaissance.

Das Besondere an Paprenjak sind die rechteckige Form und folkloristische Motive.

August Šenoa beschrieb Paprenjaks Beliebtheit bei den ersten Gradec Einwohnern in seinem Roman "Des Goldschmieds Gold", - Magda.....wurde Paprenjak Frau genannt, weil sie niemand in der ganzen Stadt mit solcher Geschicklichkeit backte...

Aber der Paprenjak geriet fast in Vergessenheit! Doch Kreativität, ein Gefühl für das Gute und Geschäftsfähigkeit haben diesen kleinen Kuchen in ein essbares Souvenir verwandelt: Paprenjak - ein traditioneller kroatischer Kuchen.

Teološki nauk Katoličke i Evangeličke crkve

Što ih razdvaja i što ih povezuje?

Tribina hrvatske kulturne zajednice, 20 svibnja 2010. Predavač: dr. Ante Bilokapić OFM
Izložiti razdvajajući i povezujuće elemente u podjeli kršćanskih zajednica slični zadaći iz matematike, a koju pravo razumijemo tek onda, kad je dobro izložimo. Složen je to posao! Zato treba zorno predložiti mjesta razdvajanja i bliskosti, Poručio je franjevac, o. Ante u svom predavanju...

Kršćanstvo se može usporediti s velikim stablom koje ima tri velika ogranka: Katolička, Pravoslavna i Evangelička Crkva. U starini je postojalo jedno jedinstveno stablo, Crkva katolička, tj. univerzalna (opća) i nepodijeljena. U X. stoljeću to jedno jedinstveno stablo zbog kulturnih, crkveno-političkih i napokon doktrinarnih razlika rascijepilo se u dva ogranka: na Katoličku i Pravoslavnu Crkvu. Zatim se katolički ogranak, kako to redovito znaju reći luterani, da bi se reformirao ili da bi se, kako kažu, povratio na stari ili prvobitni oblik, podijeli u dva nova ogranka: na Evangeličku Crkvu, koja se, kako vele, reformirala na temelju Sv. pisma, i Rimsku Crkvu, koja se usprotivila reformi kakvu su zahtijevali Luther i njegovi istomišljenici. Iako postoje velike sukladnosti u nauku između Katoličke i Evangeličke Crkve, ipak nije zanemarujući broj i onih točaka u kojima se ove dvije Crkve bitno razlikuju, kao npr. u pogledu nauka o objavi, o Crkvi, o sakramentima, o milosti i slično. Upravo te razlike, koje stvaraju jaz i zabunu među vjernicima zapadnog kršćanstva, bit de predmet naše obrade.

I. Objava

Velika mimoilaženja između Rimokatoličke i Evangeličke Crkve mogu se naći u nauku o božanskoj objavi kojoj su prema katolicima izvori Sv. pismo i predaja (tradicija), dok je prema evangelicima samo Sv. pismo.

1. Sveto pismo

Sveto pismo ili Biblija zbirka je knjiga koju kršćani, evangelici jednako kao i katolici, smatraju svetom i od Boga nadahnutom. Mimoilaženja među njima pojavljuju se prije svega u pogledu broja knjiga. Naime, evangelici drže da cijelo Pismo ukupno obuhvaća 66 knjiga, dok rimokatolici priznaju i prihvaćaju stari popis od 72 knjige. Takozvane starozavjetne deutorokanske knjige (Tobija, Judita, Prva i Druga o Makabejcima, knjiga Mudrosti, knjiga Sirahova i Baruh) evangelička Crkva smatra spisima drugoga podrijetla, tj. apokrifima (podmetnutim ili lažnim spisima) i zato zaključuje da Sv. pismo ima ili obuhvaća samo 66 knjiga.

2. Predaja (tradicija)

U svezi s naukom o predaji evangelici i katolici imaju apsolutno oprečna mišljenja.

Kako je to učio sam Luther, evangelici čvrsto stoje na stajalištu da je Sv. pisano jedina i apsolutna norma vjere po kojoj trebaju biti vrednovani i njoj podvrgnuti svaki nauk, etika, saborske odluke i kršćanska predaja. Učeći da je Sv. pismo samo sebi dostatno i da samo sebe tumači, Luther i njegovi istomišljenici energično su odbacili katoličko načelo predaje. I nadalje, ostajući dosljedni sebi i svome naučavanju da je riječ Božja jasna sama od sebe i da sama sebe tumači (*Sacra scriptura sui ipsius interpres*), evangelici zabacuju i crkveno učiteljstvo zamijenivši ga jednim izvršnim učiteljstvom u zajednici vjernika, sastavljenim od pastora koji interpretiraju i propovijedaju riječ Božju.

II. Crkva

Vidne razlike uočljive su između katolika i evangelika također u pogledu shvaćanja pojma Crkve. Prema Lutheru i autorima Augsburgske vjeroispovijesti Crkva je »zajednica svetih« u kojoj se propovijeda evanđelje i ispravno dijele sakramenti, a jedno i drugo (evanđelje i sakramenti) predstavljaju instrumente kojima se Bog služi u davanju Duha Svetoga, buđenju i bodrenju vjere u srcu ljudi. Takve formulacije isključuju hijerarhijsko-organizacijski element niječući karakter jednolikosti u obredima i crkvenim institucijama. Te inovacije u definiciji Crkve osporavao je teolog Eck i *Confutatio pontificias* osuđujući pomisao izdvajanja zlih i grešnih iz Crkve (kojom se htjelo na neki način obnoviti nauk o Crkvi Husa i husita, koji je pobijen i osuđen na saborima u Konstanzi i Bazelu) prihvativši promjenu u obredima i to samo ako se radi o specijalnim obredima.

Glavne su značajke evangeličkog nauka o Crkvi: davanje primata riječi Božjoj, tj. evanđelju, od kojega je u biti i sastavljena Crkva koja rada, skuplja, a i ujedinjuje vjernike u jednu zajednicu; isticanje i priznavanje samo općeg svećenstva uz izričito nijekanje hijerarhijskog ustrojstva što je od prvorazrednog značenja u katolika; inzistiranje na vidljivost s pneumatološkom tendencijom i povezivanje sa sakramentima, i to napose s krštenjem.

III. Sakramenti

Velike razlike između dviju Crkava uočljive su u nauku o sakramentima, i to izrazito u

pogledu njihova broja i učinka. Po evangeličkom poimanju ili pak zamisli postoje samo dva ih eventualno tri sakramenta: krštenje, Gospodnja večera i, možda, ispovijed (pomirenje, pokora), dok katolici priznaju sedam sakramenata: krštenje, krizma (potvrda), euharistija (pričest), ispovijed, sveti red, ženidba i bolesničko pomazanje. Nadalje, Luther i njegovi sljedbenici uče da su sakramenti djelotvorni na temelju vjere onoga koji ih prima: *„nan quia fit, sed quia creditur“*. Takvo luteransko shvaćanje sakramenata osudio je Tridentinski sabor ustvrdivši da ima sedam sakramenata i da oni nisu djelatni samo preko vjere onih koji ih primaju nego se njihova djelatnost prije svega temelji i ostvaruje na temelju moći ili snage Kristove.

1. Krštenje

Nepodudarnost u sakramentu krštenja između evangelika i katolika pojavljuje se u poimanju učinka ovog sakramenta. Naime, katolici čvrsto drže da se sakramentom krštenja brišu svi grijesi (izvorni i svi osobni), dok Luther i njegovi istomišljenici zastupaju mišljenje da izvorni grijeh, koji se prema njima sastoji u požudi, ostaje poslije krštenja, ali se više ne računa za kršteniku. *»Pecatum non manet post baptismum quod ad imutationem, sed quod ad rem attinet, manet.«*

2. Euharistija ili Gospodnja večera

S obzirom na shvaćanje sakramenta euharistije ili, kako rado kažu evangelici, Gospodnje večere, velika su razilaženja između katolika i evangelika. Te razlike proizlaze iz činjenice što luterani priznaju samo opće svećenstvo, koje se odnosi na sve krštenike, a zabacuju specijalno svećenstvo kojemu je, prema katoličkom nauku, rezervirano posvećivanje ih ispunjenje ili izvršenje ovog sakramenta. Još k tome treba dodati odbacivanje misne žrtve, koju su Luther i njegovi istomišljenici označili kao idolatriju cijele kršćanske vjere ili kao znak koji pretvara Božji dar u dar ljudi Bogu. Protivno rimokatoličkom nauku o transsubstancijaciji, prema kojemu je Krist pod prilikama kruha i vina stvarno nazočan svojim tijelom i krvlju, evangelici zastupaju koegzistenciju prema kojoj kruh i vino ostaju ono što jesu, a u njima se

nalazi tijelo i krv Kristova ili da je Krist stvarno nazočan s prilikom nepromije-njenog kruha i vina. Takvo evangeličko euharistijsko tumačenje poznato je pod nazivom konspustancija. A sama riječ konspustancija, recimo i to, nije uvijek prihvaćena od luterana kao jasno značenje njihova nauka, jer oni su znali reći: - u, sa, i pod prilikama kruha i vina. Kada se svemu ovom još pridoda i činjenica da je Luther stvarnu nazočnost Kristovu pod prilikama kruha i vina ograničio samo na trenutak upotrebe (in usu), a onda možemo zamisliti kolika je, doista, razlika koja dijeli evangelike i rimokatolike u shvaćanju sakramenta euharistije. S katoličke strane - teološki gledana - ovaj se sakrament, kako ga shvaćaju evangelici, ne može smatrati sakramentom, jer oni (evangelici) odbacuju službeno svećenstvo i misnu žrtvu, a to su dva bitna elementa koji ovaj sakrament po rimokatoličkom mišljenju čine sakramentom.

2. Isповјед

Uz dva spomenuta sakramenta, koji su se uvijek priznavali i priznaju u krilu luteranizma, koji put se spominje i sakrament ispovijedi koji evangelici ne drže sakramentom kao krštenje i Gospodnju večeru. Zapravo sam Luther nije smatrao ispovijed sakramentom iako je pridavao veliku duhovnu vrijednost opraštanju grijeha koje on stavlja u kontekst nauka o opravdanju po samoj vjeri. Međutim, iako je Luther insistirao na postojanju dvaju sakramenata, njegov je suradnik Filip Melancton u Apologiji Augsburske vjeroispovijesti ustvrdio da su pravi sakramenti krštenje, Gospodnja večera i odrješenje koje je sakrament pokore.

IV. Opravdanje

Tvarno načelo (materijalni princip) evangeličkog nauka sastoji se u opravdanju po vjeri, što ga luterani shvaćaju kao čisti čin Boga koji čini čovjeka pravednim, iako on iznutra ostaje grešnik (justus et peccator).

U svom negativnom aspektu opravdanje se ne sastoji u brisanju grijeha, nego u tome što se oni čovjeku ne uračunavaju; u svom pozitivnom aspektu opravdanje nije nutarnja obnova i posveta nego jednostavno izvanjsko uračunavanje pravednosti ili svetosti Kristove. Uvjet da dođe do istinskog opravdanja jest pouzdana vjera čovjeka da će mu milosrdni Bog zbog Kristovih zasluga oprostiti grijeha.

Confutatio pontificia i Tridentinski sabor osporili su luteransko shvaćanje o pokrivanju grijeha i uračunavanju izvanjske Kristove pravednosti, pozivajući se na mnoge biblijske tekstove (napose na

poslanicu sv. Jakova 2, 24) i tvrdeći da se čovjek ne opravdava samo otpuštanjem grijeha nego također i u obnovi i posveti cijelog nutarnjeg čovjeka, što ga čini da od nepravednika postaje pravednik, od neprijatelja prijatelj Božji i baštinik po nadi života vječnog. Tako se pod aspektom negativnog opravdanja doista brišu grijesi, a pod pozitivnim aspektom čovjek nadnaravno posvećuje i obnavlja iznutra: »non est sola-peccatorum remissio, sed et removatio interioris hominis«.

V. Štovanje svetih

Bit cijelog evangeličkog bogoštovlja sastojala bi se u propovijedanju riječi Božje. Sam je Luther rekao: »Sva služba Božja i njezini bitni dijelovi jesu propovijedanje i poučavanje riječi Božje«. Polazeći od toga načela, on i njegovi istomišljenici odmah su u svom naučavanju odbacili zazivanje anđela, Bl. D. Marije, svetaca i štovanje relikvija i slika. Ocijenili su to stvarno protivnim Sv. pismu, što se ne poklapa s naukom o opravdanju po vjeri i kao nešto nepomirljivo ili nespojivo s posredništvom Krsta koji je jedini posrednik između Boga i ljudi. Sveci se tretiraju kao svjedoci snage i milosti Božje, dok u Mariji uz to još vide veliki primjer vjere i poniznosti.

Pozivajući se na primjere rane Crkve sastavljači *Confutatio pontificia* reagirali su na luteransko nijekanje kulta svetih i opravdavali staru praksu Crkve precizirajući da priznaju samo jednog posrednika spasenja: Krista, a ne isključujući činjenicu da postoje toliki posrednici u zagovoru („tamen sunt multi mediatores intercessionis“). Sabor u Tridentu legalizirajući kult svetih u njegovoj povijesnoj formi na temelju načela općinstva svetih i njihovih zasluga, u svezi s kultom slika tvrdi da »mi pomoću slika častimo svete koje oni predstavljaju« a u vezi s pitanjem njihova zagovora tumači: »Stvar je dobra i korisna zazivati ih jer nas pomažu«. Objekcije na račun zazivanja i čašćenja svetih, koje tobože ukida jedinstveno posredništvo Kristovo, odbija katolička strana uz obrazloženje da je posredništvo svetih drugorazredne naravi i podređeno Kristovu posredništvu na kojemu se temelji djelatnost svetih.

VI. Čistilište

Čvrsto stojeći na ideji da se kršćani spašavaju samo po milosti, posredstvom vjere u Isusa Krista, Luther je zaključio da je starodrevni katolički nauk o čistilištu suvišna ili čak izmišljena vjerska postavka i da nema utemeljenja ili pak da je protivna Sv. pismu. Vjeran načelu opravdanja po samoj vjeri tvrdio je, nadalje, da je suvišno

i nepotrebno moliti za mrtve. Na ovakve tvrdnje sabor u Tridentu odgovorio je slijedećim riječima: »Čistilište postoji i duše koje su tamo (u čistilištu) bivaju potpomognute pomoćima vjernika«. A posebna pomoć dolazi od oltarske žrtve. (Pod pomoćima se ne podrazumijevaju samo molitva nego također oprost, milostinja i druga djela pobožnosti, a iznad svega sveta misa.)

VII. Istočni grijeh

Malo je koje gledište evangeličkog nauka izazvalo toliku buru i podjelu među Lutherovim sljedbenicima kao ono o istočnom grijehu. Luther je zapravo tvrdio da se istočni grijeh sastoji u požudi koja ostaje u čovjeku i poslije krštenja, ali samo s tom razlikom što se poslije krštenja ne ubraja više u kaznu.

U svom izlaganju o istočnom grijehu Tridentinski sabor, osuđujući nauk Luthera i ostalih reformatara, ustvrdio je da se sve ono što je grijeh briše krštenjem, a da se požuda, koja u čovjeku ostaje poslije krštenja, ne može poistovjetiti s istočnim grijehom, nego je treba shvatiti kao posljednicu grijeha koja čovjeka navodi na grijeh.

VIII. Slobodna volja

I druga tema oko koje su se u krilu luteranizma vodile velike i oštre rasprave koje rezultiraju raznim oprečnim mišljenjima, bez sumnje je i slobodna volja. Odmah u početku istaknimo da je otac reformacije u svojem djelu *De servo arbitrio* nijekao slobodnu volju ističući da čovječja volja nije slobodna i da sama od sebe ne može ništa drugo nego samo griješiti. Braneci svoju tezu pred objektivama Erazma Rotterdamskog, ustvrdio je: »Slobodna je volja, poslije grijeha, prazna riječ, i svaki put kada čovjek čini ono što stoji u njoj griješi teško«. Tako je čovjek nesposoban činiti dobra djela, jer je posve pasivan u opravdanju slično stijeni u rukama kipara.

Filip Melancton, koji je u početku prijanjao uz Lutherovu ideju, motiviran Erazmovim argumentima počinje 1530. braniti postojanje slobodne volje i njezino sudjelovanje s milošću. Tako npr. u Augsburskoj vjeroispovijesti, u članku 8, koji govori o slobodnoj volji, ustvrdio je da ljudska volja ima neku slobodu i da razum na duhovnom polju ne može ništa sam od sebe jer je sloboda učinak Duha Svetoga u srcima vjernika. Tako se dakle ovdje ne radi o nekoj autonomnoj ljudskoj volji, nego o volji koja, potpomognuta Duhom Svetim, prijanja uz riječ Božju kojoj nije oprečna.

Tridentinski sabor osuđuje i zabacuje Lutherove zablude o slobodnoj ljudskoj volji i izjavljuje da nije izgubljena niti se s istočnim grijehom ugasila. Doslovno izriče: "Aka netko rekne da slobodna volja čovjekova, pokrenuta i potaknuta ad Boga, ne sudjeluje posve u skladu s Božjim pozivom i poticanjem, i da se ne može raspoložiti i pripraviti da primi milost opravdanja, i da se ne može ne slagati, ako bi to htjela (*neque posse dissentire si velit*), nego da se ponaša samo pasivno kao mrtvo biće koje ni na koji način ne može djelovati, neka bude odbačen." Nauk definiran na Saboru usmjeren je prije svega, kako se jasno može razabrati, protiv pesimističkih teza Lutherovih, a nikako protiv ublaženog mišljenja Filipa Melanchtona.

IX. Ljudska narav poslije grijeha

U nadnaravnim darovima, koje je čovjek izgubio prvim grijehom, Luther je vidio bitne elemente ljudske naravi. Gubljenjem tih darova ljudska narav biva sasvim pokvarena, a požuda, koja se po Lutheru sastoji u istočnom grijehu, od tada u čovjeku suvereno gospodari. Takva narav palog čovjeka nesposobna je svojim vlastitim snagama spoznati vjerske istine i činiti moralno dobra djela.

Spomenuti luteranski nauk nije istovjetan s katoličkim. Naime, katolička strana drži da ljudska narav istočnim grijehom nije potpuno izopačena, nego samo ranjena i da je poslije istočnog grijeha u čovjeku sačuvana stanovita sposobnost da spozna naravne vjerske istine i vrši naravna dobra djela. Prvi vatikanski sabor naglasio je da čovjek naravnom snagom svoga razuma može sa sigurnošću spoznati da Bog postoji.

X. Pripisivanje božanskih atributa

Kristovoj ljudskoj naravi

Stara luteranska dogmatika ili točnije rečeno *Formula concordiae* u 8. članku koji govori o osobi Kristovoj, napada Zwinglievo nestorijanstvo i time se približava monofizizmu, nauku prema kojem zbog hipostatskog ujedinjenja ljudska narav Kristova poprima stvarno božanske attribute, kao npr. sveznanje, svemoć i svenazočnost. U *Formula concordiae* doslovno stoji: »Krist

ne samo kao Bog, nego također kao čovjek sve zna, sve može i nazočan je u svim stvarima«.

Prema tradicionalnom naučavanju od hipostatskog ujedinjenja izlazi da vlastitosti božanske i ljudske naravi mogu biti pripisane samo jednoj osobi, dok je prijenos vlastitosti jedne naravi na drugu posve neprihvatljiv. Stoga je pogrešno reći da je Krist kao Bog trpio ili da je kao čovjek stvorio svijet. Isto tako treba znati da se bitni dijelovi ljudske naravi, duša i tijelo, odnose na narav koje su dijelovi. Stoga bi bilo krivo reći da je duša Kristova sveznajuća ih da je tijelo Kristovo nazočno svugdje. Iz ovoga se jasno vidi da su sastavljači *Formulae concordiae* u svojoj formulaciji 8. članka, koji govori o osobi Kristovoj, odstupili od tradicionalnog učenja.

XI. Oprosti

Prvi otvoreni sukob koji se zbio između Luthera i Crkve pojavio se kao spor o oprostima koje Luther u početku nije napadao kao takve, nego više »trgovinama« koja se služila oprostima. Ali svoj umjereni stav, koji se temelji na vjeri i milosti što je čovjek prima iz Sv. pisma, Luther s vremenom mijenja i počinje tvrditi da je katolički nauk o oprostima suvišan jer se ne temelji na Pismu i ne podudara s naukom o opravdanju.

U Katoličkoj Crkvi oprosti su, u današnjem obliku, u crkvenoj praksi od XI. st, a prethodila su im *izvansakramentalna odrješenja* u kojima su: papa, biskupi i svećenici, pozivajući se često na povjerenju im vlast vezivanja i odrješenja, zazivali milosrđe Božje na vjernike, kolektivno i pojedinačno, za otpuštanje njihovih grijeha. No naglasimo i to - da se ne bi krivo shvatilo - da oprosti nisu otpuštanje grijeha. Naime, oprosti se odnose na oproštenje vremenitih kazna, koje kao posljedica ostaju poslije primljenog sakrament, a ispovijedi i otpuštanja grijeha. Polazeći od takvog stajališta Tridentinski sabor, opovrgavajući prigovore Wyclifa i Luthera o oprostima, zaprijetio je izopćenjem svima koji bi tvrdili da su oprosti nekorisni i da ih Crkva ne može dijeliti.

Zaključak

Dotakli smo se glavnih točaka kršćanskog nauka u kojima se razlikuju i razilaze katolici i evangelici. Kada tako kažemo, želimo reći da ih nismo obradili do u tančine i s druge strane da ima, da se može naći još po koja točka - sigurno neznatnijeg i manje doktrinarnog značenja - kao npr. post i nemrs, zabranjeno svečano slavljenje ženidbe u određene dane, obvezatno slušanje sv. mise nedjeljom i blagdanom i sl. u čemu se dvije strane ne slažu. Neke novije razlike izostavili smo zbog toga što su novijeg datuma i što su bile strane nazorima Luthera i njegovih sljedbenika ili jednostavno zato što su te novije ideje djelo liberalističkih, racionalističkih i modernističkih protestantskih teologa, što ne nalaze i ne mogu naći mjesto u kontekstu luteranskih dogmatskih spisa koji su sabrani u službenom dokumentu evangeličkog nauka koji se zove *Liber concordiae ili Konkordienbuch*.

Dobro je napomenuti da koji put nije lako reći i precizno ocijeniti u čemu se razlikuju dvije strane. Nije lako zbog toga što otac reformacije nije ostavio sustavno izrađeni nauk, kao npr. Kalvin, nego taj nauk, koji je uglavnom i nauk Evangeličke Crkve, moramo tražiti u njegovim izjavama i spisima kao i u izjavama i spisima njegovih bliskih suradnika.

Uza sve to što postoje, kako smo to vidjeli, velike pa i brojne razlike koje dijele Katoličku i Evangeličku Crkvu, ipak je mnogo veći broj onih istina (kao npr. oni članci vjere koje nalazimo u nicejesko-carigradskom simbolu) u kojima se dvije Crkve slažu. I upravo te vjerske istine koje nas sjedinjuju trebale bi biti polazne i dolazne točke svih naših međusobnih susreta i razgovora. I onda kada je razgovor o stvarima koje nas razdvajaju, zajedničke točke trebale bi nam pomoći da s više tolerancije shvatimo i prihvatimo jedni druge, pa i onda kada nam se ispriječe nepremostive razlike o kojima smo govorili u ovom izlaganju.

THEOLOGISCHE UNTERSCHIEDE IN DER LEHRE DER KATOLISCHEN UND EVANGELISCHEN KIRCHE

Zusammenfassung: In unserem Artikel haben wir über die theologischen Unterschiede gesprochen, die die katholische Kirche von der evangelischen Kirche trennen. Diese Unterschiede, mit denen wir uns auseinandergesetzt haben, sind nicht so unbedeutend. Sie haben solche Merkmale, dass sie im großen und ganzen die zwei Kirchen trennen. Probleme die sich gezeigt haben, sowie die Unterschiede, die wir in Kürze bearbeitet haben, sind u. a. folgende: Offenbarung (Hl. Schrift und Überlieferung), Lehre über die Kirche, Sakramente, Rechtfertigung, Fegefeuer, Verehrung der Heiligen und Gebet für die Toten, Erbsünde, Willensfreiheit und noch viele andere wichtige Unterschiede. Neben den genannten Unterschieden, die wir bearbeitet haben, konnten wir zum Schluss feststellen, dass es doch mehrere Punkte gibt, in welchen diese zwei Kirchen einig sind. Sie sollten versuchen, durch Gespräche einen gemeinsamen Ausgangspunkt zu finden, auch wenn es um die Trennungsfrage geht.

Dr. Ante Bilokapić OFM

Prema članku iz časopisa: Crkva u svijetu, br.1 Split, 1984..

ANTUN MARKO DE DOMINIS

Javna tribina HKZ-Wiesbaden, 12. rujna 2010.
povodom 450- godišnjice rođenja Antuna Marka de Dominisa

Vijest koja je obišla Zemlju 20. listopada 2009. bila je najava objavljivanja apostolske konstitucije, *Anglicanorum coetibus*, odredbe kojom će se anglikancima koji to žele dati mogućnost punog ulaska u Katoličku crkvu, pri čemu mogu zadržati određene aspekte svog duhovnog i liturgijskog nasljedstva. Odredba je dana kao odgovor na brojne zahtjeve anglikanaca za priključenjem, uključujući i 20 do 30 biskupa.

U obrazloženju je rečeno da mnogi anglikanci dijele katoličku vjeru, te da imaju duhovni i liturgijski život vrijedan očuvanja, a da njihov ulazak u Katoličku crkvu između ostalog, znači njihovo puno prihvaćanje katoličke vjere i priznanje uloge Rimskog biskupa, pape, kao znaka i jamstva crkvenog jedinstva.¹

Ova vijest, kod svih onih koji poznaju život i djelo Antuna Marka de Dominisa i njegovo nastojanje na ujedinjenju razjedinjenih kršćana u osvit novog vremena, početkom sedamnaestog stoljeća, potiče na razmišljanje o njemu.

Marko Antun de Dominis (1660-1624), posthumno osuđen kao heretik, rođen na Rabu od oca Hrvata i majke Venecijanke, znanstvenik, član i suradnik Svete teologije u Padovi, doktor prava, biskup senjski, splitski nadbiskup, te nosilac titula dobivenih od engleskog kralja Jamesa I, milord, Windsorski dekan i Master od Savoya, rimo-katolik, anglikanac i ponovo kao pokajnik obraćeni katolik, nalazi se u centru znanstvenog interesa kod Hrvata već od devetnaestog stoljeća. U zadnjih desetljeća njegov život i rad se sustavno istražuju u okviru kroatoloških pronalazača poveznica hrvatske prošlosti s europskom, pa su mu posvećena i dva znanstvena internacionalna simpozija, 2002. godine u Splitu i 2008. u Londonu. U protestanskim krugovima mu je dana velika pozornost, posebno u Velikoj Britaniji, Nizo-

zemske i Njemačkoj, gdje se život i djelo De Dominisa sustavno proučava u okviru istraživanja povijesti protestantizma i ekumeničkih stremjenja.

Suvremeni ga autori vide u svjetlu perspektive dvadesetprvog stoljeća kao angažiranog ekumenika i reformatora u smislu Drugog vatikanskog koncila, iako je njegov teološki i politički rad bio popraćen mnogim kontrapozicijama.⁽¹⁾

Obrati u njegovom životu, stavovima i uvjerenjima su bili veliki i spektakularni što svjedoče njegova vlastita napisana djela, pisma i spisi. Postigavši visoki stupanj u crkvenoj hijerarhiji kao nadbiskup splitski napušta katoličku vjeru, otvoreno staje protiv Petrova prvenstva, papinstva i Katoličke crkve kao sveopće, tvrdeći kako je posve oprečna Evanđelju i Kristovoj ustanovi. Papu naziva kletim Faraonom i Anikristom⁽²⁾, okrivljuje Katoličku crkvu za izopćenje, piše protiv crkvenih dogmi, crkvenih a, protiv ispovijedi, o nepostojanju čistilišta, nepriznavanju svete mise i pretvorbe, protiv implicitne vjere, izopćenja, crkvenih zapovijedi i priznanja svetaca,⁽³⁾, rimski dvor naziva "odijeljenom sektom" koja "razdire i kvari Kristovo stado". Istovremeno zagovara savez crkava i traži ujedinjenje s "uzvišenom i rastućom Engleskom crkvom" koja „trijumfira pod najpobitnijim i najmudrijim Kraljem, nepokolebljivim braniteljem istinske, drevne i katoličke crkve.“⁽⁴⁾

Međutim, u novom velikom obratu pri povratku na katoličanstvo sve je odbacio tvrdeći, da je sve to pisao da bi bio dobro "prihvaćen među krivovjercima i da bi nekako zadovoljio Engleze" tj. pisao je "što se sviđalo neprijateljima crkve".⁽⁵⁾ Priznaje da je oštrim pisanjem protiv pontifikata i Rimske crkve htio bolje prirediti u srušenostanata. ⁽⁶⁾ Nakon obrata tvrdi da je Rimska katolička crkva "raskol pretrpila, a ne učinila, ⁽⁷⁾ da su se protestanti odcijepili od Kristova tijela, ⁽⁸⁾ te da su ustanovili drugu Crkvu, koja ne može biti Crkva, jer je Crkva jedna, a ne dvije. ⁽⁹⁾ Kaže kako je shvatio da je "u Engleskoj sve puno puritanaca i shizmatika, onih koji vole i hoće raskol i strahuju od jedinstva Crkve" ⁽¹⁰⁾, te da su protestanti ustanovili drugu Crkvu kojoj nije temelj Isus Krist. ⁽¹¹⁾ Tvrdi da protestanti nemaju nikakav razlog da budu odijeljeni od jedinstva same Crkve, da se nikakva crkvena reformacija ne treba događati u duhu raskola, jer je prva reformacija koju su sproveli Luther i Kalvin bila u duhu raskola, te tek kad se ukine raskol i pokrpa jedinstvo, tek tada se pravo i zakonito i miroljubivo može raditi oko reformacije. Ističe kako Rimskom pontifikatu nitko ne može ni najmanje osporiti kanonski primat i kanonsku poslušnost. ⁽¹²⁾

U pismu kralju Jamesu napisanog 4. veljače 1622. piše da je Rimski velikosvećenik Kristovom ustanovom zamjenik na zemlji i

vidljiva glava svekolike vidljive Kristove crkve, a u Drugom proglasu da on ima na osnovu duhovnih stvari i vlast u vremenitum stvarima.⁽¹³⁾

U svim djelima Marko Antun de Dominis se poziva na istinu koju pronalazi u Svetom pismu i djelima crkvenih otaca, ali s tom istom istinom, "ljubavi prema Kristu" i pozivom na "Božju pomoć" obrazlaže odlazak od Rima i Rimske katoličke crkve i njemu morskog papinstva, s istom istinom postaje anglikanac, da bi se poslije s istom istinom vratio papinstvu i Rimskoj katoličkoj crkvi.

Međutim u jednom je bio postojan, u traženju pomirbe i mira među crkvama i narodima. Težio je okončanju svih raskola u Crkvi, o čemu piše već u Prvom proglasu: "Od samog početka kad sam kao mladić postao klerik gajio sam urođenu želju da vidim jedinstvo čitave Crkve Kristove; a gledao sam razjedinjen Istok i Zapad i Grčku crkvu odijeljenu od naše Latinske. Vidio sam i Sjever suprotstavljen Jugu u pitanjima vjere". Tražio je sjedinjenju svih Crkava u jedan savez tako da se "kršćanskim vladarima oduzmu sve prilike za smišljanje i snovanje međusobnih tlačenja da pod krikom i linjenim izgovorom religije, nepravednim ratovima više ne remete mir i spokojstvo". što je iznio u istom spisu pri odlasku iz Venecije.

U Poslanici upućenoj Josefu Hallu, nadbiskupu od Worcestera u kojoj iznosi razloge svog odlaska iz Engleske, ponovo naglašava kako je dolaskom u London bio zaokupljen samo postavljanjem temelja sloge i jedinstva među crkvama kako bi, koliko je to moguće, uslijedio mir i spokoj u Kršćanskoj republici Crkvi. Poslije u nastavku priznaje da nije mogao odveć promicati slogu i jedinstvo za boravka u Engleskoj, ali izjavljuje kako on, dolke god bude živio i gdje god bude bio, od tako velikog i bogugodnog rada za ujedinjenje neće odustati.

Oštar duh je stekao vjerojatno još školovanjem kod isusovaca. Poslije školovanja radio je kao javni učitelj humanističkih znanosti u Veroni i matematike u Padovi, a u Bresci je bio imenovan za lektora logike i filozofije i profesora retorike. U to vrijeme napravio je prva znanstvena istraživanja u području optike po kojima će zauzeti značajno mjesto u povijesti egzaktnih znanosti kod Hrvata, ali i šire. Od znanstvenog rada nije nikad odustao, pa na kraju u Rimu piše o nastanku plime i oseke.

Napustio je isusovački red 1596. godine da bi mogao preuzeti mjesto biskupa u Senju ispražnjenog nakon smrti njegovog strica Antuna poginulog pod Klisom boreći se sa senjskim uskokima protiv Turaka koji su tada bili potpomognuti Mletačkom Republikom. Ostala su zapisana svjedočenja o podobnosti Marka A. De Dominisa za senjskog biskupa,

¹ Apostolska konstitucija *Anglicanorum coetibus* (HRV: Grupe anglikanaca) je na, 9. Studenog 2009. od Svete Stolice, na engleskom i talijanskom jeziku, objavljeno pismo, kojim se uređuje osnivanje povjerenstva Katoličke na razini biskupija za anglikance koji žele postati rimo-katolici. Novi ordinarijat trebaju postaviti uz već postojeće katoličke biskupije. Iako ova formalna subordinacija dijela Anglikanske Crkve Vatikanu obećava čuvanje anglikanskih vjerskih tradicija, ona ipak ona predstavlja produbljivanje razdora u Anglikanskoj crkvi. Sukoba zbog modernih shvaćanja prema kojima je dopušteno zaređivanje žena, uključujući i ordinaciju svećenika u red biskupa te legalizaciju homoseksualnih brakova. (Prim. red.)

koja potvrđuju da on potječe iz istog naroda kao i narod u biskupiji, govori njegov jezik i dobro ga poznaje. (14)

Već kao senjski biskup skrenuo je pažnju povjesničara na sebe dijeleći ih u prosudbi njegove uloge u uskočkoj tragediji u veljači 1601. godine kada su uskočke vođe u Senju bile pobijene, te mnogi uskoci bili osuđeni teškim kaznama kao i u pogledu njegovog udjela u prodaji šuma u Velebitu Mletačkoj Republici. Povijest nije nikad do kraja razjasnila stvarnu Dominisovu ulogu ali se pouzdano zna da je na zahtjev tadašnjeg pape Klementa VIII (1536-1805) za postignuće mira posredovao između Venecije i Senjana, cara Rudolfa II i nadvojvode Ferdinanda. Dominis se našao u nemogućoj misiji posredujući između strana koje su svaka na svoj način koristile uskočke za svoje interese, dok su uskoci sebe isticali isključivo kao branioce kršćanstva.

U studenom 1602. godine je imenovan splitskim nadbiskupom i primasom za Hrvatsku i Dalmaciju.

Kao nadbiskup je došao u sukob s vjernicima, sa svojim sufraganima i Splitskim kaptolom, posebno s trogirskim biskupom i Rimom.

Naime, rimski dvor je predložio trogirskog biskupa za splitskog nadbiskupa, ali je Mletačka Republika, obrazlažući da se Split nalazi na njenom državnom teritoriju postavila Marka Antuna de Dominisa. Za kaznu je po odluci rimskog dvora A. M. de Dominis kao splitski nadbiskup morao je trogirskom biskupu isplaćivati jedan dio novca, što mu očito nije bilo nije odgovaralo. Poslije se A. M. de Dominis žalio da su mu zbog prekomjerne moći Rimskog dvora bila povrijeđena njegova metropolitiska prava.⁽¹⁵⁾

Sukob sa Splitsanima može se sagledati u njegovom pismu upućenom splitskim građanima 12. siječnja 1616. u kojem se žalio što ga "omalovažavaju, preziru i što su ga napali tako teškim uvredama i klevetama" iznesenim u "sramotnom letku" kojeg su sastavili protiv njega na tajnom sastanku, protiv njegovog naučavanja i njegove vjere, braneći se kako će on, Marko Antun de Dominis "za katoličku vjeru vrlo rado žrtvovati krv i život". (16)

To je napisao u siječnju neposredno pred odlazak u Englesku 20. rujna 1616. godine. Za vrijeme splitskog stolovanja, kao doktor prava bio je umiješan i u spor između Venecije i Vatikana nastao 1606. godine. Tada je Mletačka Republika odbila zahtjev Rimske kurije izuzeti dva klerika od civilnog suda i prosljediti ih crkvenom sudu, te proglasila zakon o zabrani stjecanja nepokretnih dobara od strane Crkve na području venecijanske uprave i zabranila gradnju novih crkava bez odobrenja državne uprave. To je izazvalo mnoge rasprave o pravnim odnosima države i crkve, nakon čega je tadašnji papa Pavao V (1550-1621) kaznio Veneciju inerdiktom. U to vrijeme je Marko Antun de Dominis, zauzimajući se za Veneciju, a kritizirajući rimski dvor, u dva svoja spisa, "Martellino" i "Prigovor Mletačke Republike na parenezu Cesarea Baronija, kardinala svete Rimske crkve", iznio svoje stavove i zahtjeve za strogo odvajanje

duhovnog od svjetovnog, tako da duhovnim upravlja isključivo Crkva, a svjetovnim isključivo svjetovna vlast pišući: " Neka ostane najširi i najviši zid između crkvene i svjetovne vlasti - to je ono što tražim, hoću i želim".⁽¹⁷⁾ Venecija je taj princip i provela u djelo, što se odrazilo i na njenu politiku prema uskocima, pokazujući kako je u vanjskoj politici isključivo bila vođena svojim državnim interesima. Marko. A. De Dominis je ovim pokazao svoju otvorenost sekularizaciji.

U tom sporu je Engleska podržala Veneciju protiv pape. U to vrijeme je došao prvi put u kontakt s engleskim poslanikom Henryem Wottonom preko kojeg je otputovao u Englesku "leteći" (18) preko Njemačke i Nizozemske najvjerojatnije bježeći pred Inkvizicijom nakon čega je bio ekskomuniciran iz Katoličke crkve. Tako u svom Prvom proglasu - *O razlozima odlaska iz Italije* navodi kako je već u Splitu bio opominjan i od strane apostolskog nuncija zbog svog pisanja protiv crkvenih "grijeha". Naime u Splitu je počeo pisati svoje kapitalno djelo *De Republica Ecclesiastica*, čije su centralne teme uperene protiv Katoličke crkve; suprotnosti Petrova prvenstva Evanđelju i Kristovoj ustanovi, te kako su biskupi po božanskoj ustanovi nasljednici apostola, jednaki u moći i da im pripada isključiva vlast na svom području, te da bi se u Crkvi trebalo upravljati na način "aristokratske republike s nekom primjesom demokracije"⁽¹⁹⁾.

U Engleskoj je uživao zaštitu kralja Jamesa Prvog, bio je poštovan i imao udoban život, te bio odlikovan kraljevskim odličijima i visokim položajima. Dobio je i doktorate Cambrida i Oxforda.⁽²⁰⁾

Tako dr. Halle, biskup od Worcestera u pismu upućenom De Domionisu u kojem ga pokušava odgovoriti od vraćanja u Rim piše kako su ga svi u Velikoj Britaniji cijenili i gledali s poštovanjem, cijeli dvor, jedna i druga akademija i napokon puk. U kratkom periodu su u Londonu objavljena njegova djela uperena protiv Rima, Propovijed u crkvi za Talijane u Londonu na prvu nedjelju došašća 1617, Hridi kršćanskog brodoloma i Rimsko papinstvo. Tamo je 1619. objavio i tada kontroverznu Povijest Tridentskog sabora ne dobivši odobrenje njegovog autora Paula Sarpija, koji se osobno "zgražavao" zbog te objave,² iako je De Dominis poslije u Drugom proglasu izjavio da je znao da sadržaj ne odgovara istini.³ Međutim iako se nadao slobodi pisanja u Engleskoj, što navodi i kao razlog napuštanja Venecije u Londonu nije bilo dozvoljeno tiskanje trećeg toma Crkvene republike u kojem su bili tekstovi nepodobni tamošnjim protestantima, u kojoj se obrađuju razlozi za jedinstvo i crkvenu reformu u Engleskoj. Treći dio je objavljen u Hanau 1622. godine, ali bez osme i desete knjige koje nikad nisu ni bile publicirane. (21) O tomu piše sam de Dominis u pismu Josefu Hallu, nadbiskupu od Worcestera: "I zato što ta moja knjiga hvati siromaštvo službenika, a oštro progoni raskoš, pompu, pohlepu i simoniju, biskupi i

nadbiskupi priječe da putem engleskog tiska izade u javnost."

Marko Antun de Dominis je 1622. naglo napustio London i uz pokajanje se vratio se u Rim. Njegovi biografi su uglavnom taj njegov potez tumačili izborom novog pape Grgura XV (1621-1624), De Dominisovim prijateljem kao i njegovom bojaznošću za svoju sigurnost uslijed eventualnih promjena u Engleskoj koje su mogle nastati zbog mogućeg sklapanja braka engleskog prijestolonasljednika s katoličkom, španjolskom infankinjom. Zbog toga je tražio kontakt s španjolskim poslanikom na britanskom dvoru s Diegom Sarmientom de Acuna, Gondomarom, preko kojeg je pokušao osigurati svoj povratak u Italiju. Iz Pisma kralju Jamesu se vidi da se u Engleskoj sumnjalo i da je bio rimski uhoda koji se vraća u Rim, a i novac se navodio kao razlog.

Međutim Marko Antun de Dominis u svom Drugom proglasu-obrazloženju povratka iz Engleske za glavni razlog napuštanja Engleske navodi strah "da ne bude izložen konačnoj propasti", jer je uvidio da su anglikanci "pravi raskolnici". Isto tako u pismu upućenom Josefu Hallu od 1. ožujka 1622. piše: "Klicat ću radostan što napuštam Britaniju, jer sam se utvrdio u mnogim katoličkim istinama kad sam Britaniju vidio." Kao povratnik u Rim bio je dobro primljen, povraćene su mu sve crkvene ovlasti kao i osigurana novčana potpora, ali je prethodno s konopcem oko vrata u crkvi sv. Petra morao jano i glasno odbaciti sve grijehe protiv Katoličke crkve i vjere.

Međutim, nakon smrti pape Grgura XV (1554-1623) Marko Antun de Dominis je ponovo došao u sukob s Inkvizicijom koja ga je 17. travnja 1624. optužila za povratak na heretična učenja. Bio je zatvoren u tvrđavi Sant' Angelo, gdje je i umro 8. rujna 1624 prirodnom smrću, ne dočekavši suđenje.⁴

Proглаšen za heretika, njegov leš zajedno s knjigama je spaljen na rimskom trgu Campo di Fiori 21. prosinca 1624. godine.

Odlukom da se vrati katoličkoj vjeri izgubio je naklonost Engleske, te stvorio protivnike i kod protestanata i kod katolika. Tako Dominis u Pismu kralju Jamesu I upozorava na spletarenje protiv njega u Veneciji i u Engleskoj, a Mletačka Republika ne dozvoljava tiskanje i rasparčavanje na svom teritoriju *Drugog proglasa* u kojem Marko A. De Dominis priznaje prvenstvo pape u duhovnim i vremenitim odlukama. Interesantno je i znakovito da ga dr. Josef Halle, nadbiskup od Worcestera upozorava kako je Rim nepouzdan stanište na napadače "ohole hijerarhije", te ako se i vrati da protivniku s obje strane prijeti smrt tijela. "Da se Marko. A. De Dominis nije bojao javnog pokajanja i eventualne kazne jasno piše u pismu dr. Hallu 1. ožujka 1622. kako mu opovrgnuće neće biti na sramotu, ako je opravdano pred Bogom i Kristovom Katoličkom crkvom, te kako "rimске opasnosti ne mogu biti nikad takove i tolike, da ih sluga Kristov za slavu svojega Gospoda ne bi trebao spremno podnijeti". U Dominisovim pismima nalaze se dijelovi

²P. Sarpi je u strahu pred progonom inkvizicije imao razloga za takvo ograđivanje. (Prim. red.)

³Izjava dana pod prisilom! (Prim. red.)

⁴Prema iskazu akademika dr. Ivana Supeka, De Dominis je u tamnici višekratno mučen i zato je "prirodna" smrt upitna. (Prim. red.)

direktno povezani s današnjim aktualnim trenutkom.

Tako piše Josefu Hallu kako "ima (u Engleskoj) dobrih i razboritih ljudi, umjerene naravi i bogobojazne savjesti, vrlo učenih, od kojih su gotovo svi skloni jedinstvu Crkve i znaju da Rimska crkva nije heretička. (22), a u pismu upućenom engleskom kralju piše kako je obavješten kako Papa cijeni njegovo nastojanje i obranu Rimske crkve u temeljima vjere koje je poduzeo te da će se on sam okoristiti njegovim naumom u pitanjima religije koja treba urediti tako da konačno uslijedi svekoliko jedinstvo". (23)

Je li Papa Benedikt XVI koristio spise Antuna Marka de Dominisa nije poznato, ali Pročelnik Kongregacije za nauk vjere kardinal William Levada objavljujući "apostolsku konstituciju" 20. 10.2009 izjavio je: "Oduvijek je postojao osnovni cilj: postići puno "vidljivo jedinstvo" katoličke crkve i anglikanske zajednice."

Međutim dok je Marko Antu de Dominis kao teolog bio različito prihvaćan, u svijetu znanosti stekao je stalnu slavu. Sam mu je Isak Newton u djelu Opticks objavljenom 1704. odao priznanje za objašnjenje nastanka duge, a u svojoj vlastitoj knjižnici je posjedovao Dominisovu knjigu. **De radiis visus et lucis in vitris perspectivis et iride** (O zakonima vida i svjetlosti u lećama i o dugi). Pretpostavlja se da je Dominis to svoje djelo izdao 1611. godine u Veneciji, a napisao još u vrijeme svog boravka u Padovi, a da ga je na njegovo objavljivanje potaklo Galilejevo otkriće dalekozora 1610. On je u tom djelu istraživao uvjete koji moraju postojati između leća da se može konstruirati dalekozor.

Drugi problem kojim se bavio bio je nastanak duge, zbog čega je izvodio pokuse s bocama punih vode i staklenim kuglama. Dominis nije došao do konačnih rješenja, ali je ipak njegovo djelo imalo odjeka u znanstvenim krugovima. Ruđer Bošković (1711.-1787.) je ocijenio taj njegov rad negativno (16), navodeći kako je ispravno zaključio o raspršenju zraka nakon odbijanja na vanjskoj prednjoj strani kapljice i dobro je objasnio oblik duge, ali da je znao samo za ulaz i izlaz zraka iz kapljice i da ništa drugo nije otkrio, te da mu je slika potpuno zbrkana. Međutim većina autora ipak smatra da je Dominisov rad bio vrijedan doprinos razvitku tog problema u njegovo doba. (24)

Drugo njegovo djelo je Euripus seu de fluxu et refluxu maris setenia o plimi i oseci mora kao i o obliku Zemlje, objavljeno 1624. godine u Rimu. Pretpostavlja se da je o svojoj teoriji raspravljao i prilikom boravka u Londonu. U tom djelu daje prednost motrenju pojava prije iznošenja teoretskih pretpostavki, što ga zajedno s izvođenjem pokusa svrstava u znanstvenike koji su prihvaćali nove pristupe znanosti. (25)

U svom splitskom periodu, dao je i svoje mišlje o Vrančićevoj logici (Logica suis ipsius instrumentis formata" objavljenoj 1608. u Veneciji, što znači cijelo vrijeme svog života je pratio i sudjelovao u znanstvenom razvoju svoga vremena.

Jasna Lovrinčević

LITERATURA:

- 1) Patterson, W.B. King James VI and I and the reunion of Christendom, Cambridge University Press, 1997.
- (2) Pismo Markantuna de Dominisa Aleksandrijskom patrijarhu Ćirilu, Marko Antun de Dominis: Izabrani radovi 1, Split, 2002.
- (3) Hridi kršćanskoga brodoloma, Marko Antun de Dominis: Izabrani radovi 2, Split, 2003.
... Prvi proglas Proglas monsinjora Marka Antuna de Dominisa splitskog nadbiskupa o razlozima svoga odlaska iz Italije, Izabrani radovi 2, Split, 2003.
... Propovijed-u crkvi za Talijane u Londonu na prvu nedjelju došašća 1617., Izabrani radovi 2, Split, 2003.
- (4) Pismo Markantuna de Dominisa Aleksandrijskom patrijarhu Ćirilu, Marko Antun de Dominis: Izabrani radovi 1, Split, 2002.
- (5), (6), (7) i (8) Drugi proglas- M.A. De Dominisa o razlozima odlaska iz Engleske, Izabrani radovi 1, Split, 2002.
- (9), (10) i (11) Pismo Josefu Hallu, nadbiskupu od Worcestera, Izabrani radovi 1, Split, 2002.
- (12) Pismo kralju Jamesu, Izabrani radovi 1, Split, 2002.
- (13) Drugi proglas- M.A. De Dominisa o razlozima odlaska iz Engleske, Izabrani radovi 1, Split, 2002.
- (14) Ž. Egzaktne znanosti u osvitku novovjekovlja, Zagreb, 1994.
- (15) Prvi proglas Proglas monsinjora Marka Antuna de Dominisa splitskog nadbiskupa o razlozima svoga odlaska iz Italije, Izabrani radovi 2, Split, 2003.
- (16) Pismo Splitsanima, Izabrani radovi 2, Split, 2003.
- (17) Prigovor Mletačke Republike, sr.8. Izabrani radovi 1, Split, 2002.
- (18) i (19) Prvi proglas Proglas monsinjora Marka Antuna de Dominisa splitskog nadbiskupa o razlozima svoga odlaska iz Italije, Izabrani radovi 2, Split, 2003.
- (20) Patterson, W.B. King James VI and I and the reunion of Christendom, Cambridge University Press, 1997.
- (21) <http://www.bl.uk/reshelp/pdfs/MarcoAntonioDeDominisCatalogue.pdf>
- (22) Pismo Josefu Hallu, nadbiskupu od Worcestera, Izabrani radovi 1, Split, 2002.
- (23) Pismo kralju Jamesu, Izabrani radovi 1, Split, 2002.
- (24) i (25) Ž. Egzaktne znanosti u osvitku novovjekovlja, Zagreb, 1994.
<http://www.bl.uk/reshelp/pdfs/MarcoAntonioDeDominisCatalogue.pdf>

večer s andrijevićima

WIESBADEN- U nedjelju 10. svibnja 2009., u domu „Kardinal Franjo Kuharić“ Holsteinstr. 15 a, predsjedništvo Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden organiziralo je svečanu večeru za tridesetak svojih članova uz nazočnost s. Aukasilije Milić i fra. dr. Antu Bilokapića a u čast bivših predsjednika i voditelja zajednice Biserke i Ive Andrijević. Bračni par Andrijević je bio od samih početaka postojanja zajednice na njenom čelu, srcem i dušom su radili na njenom izgrađivanju što je dovelo do toga da su odnosi u HKZ Wiesbaden postali ne samo prijateljski već skoro rodbinski. Sve je počelo davnih devedesetih kad su organizirane i druge zajednice, no mnoge nisu opstale zbog pomanjkanja entuzijazma ili ideja no zahvaljujući Biserki i Ivi to se ovdje nije dogodilo. U gotovo dvadeset godina rada promovirano je više knjiga, održana su predavanja, prikazivani filmovi, ugošćavane kazališne grupe, osnovan je folklor, tamburaška sekcija, tačajevi jezika i kompjutora, kuglanje, studijska putovanja, sudjelovalo se u osnivanju Hrvatskog svjetskog kongresa, a časopis "RIJEČ" je više godina izlazio kao tromjesečnik. Od prošle godine su Biserka i Ivo u zasluženoj mirovini te su se vratili u domovinu ostavivši veliku prazninu za sobom. Kako bi ih ponovno vidjeli te im se donekle odužili organizirali smo ovu večer uz grill, priloge, salate i kolače članova zajednice tako da su svi mogli svojim doprinosom učestvovati u pripremi večeri.

Članovi predsjedništva Silvana Dadić, Kornelija Reittel, Nada Višak i Ružica Matanić su nakon zahvalnog govora predsjednice Ljubice Turić predali prigodne poklone, cvijeće, sliku, pločicu za brod te izvanredni broj časopisa „Riječ“ u čijoj izradi su svi sudjelovali. Predsjednica je još ispekla tortu u obliku knjige sa znakovljenom zajednice. U izvrsnom raspoloženju druženje je potrajalo koja četiri sata a dobar sekt je pripomogao za se zaore Hrvatske pjesme iz razdraganih grla predvođene Smiljkom Schnell i Ružicom Matanić čemu nije odolilo ni Ivo Andrijević te je i sam od srca zapjevao.

Ljubica Mufić-Turić

IDSTEIN 29.09.2010

INTERKULTURELLE WOCHEN WOCHEN DER AUSLÄNDISCHEN MITBÜRGER

Idsteiner Mittwochsgesellschaft
Ausländerbeirat der Stadt Idstein
Kroatische Kulturgemeinschaft Wiesbaden e. V.

2010 UNESCO JAHR VON MARKO ANTUN DE DOMINIS

450-Jahrestag der Geburt von Marko Antun de Dominis, Philosoph und Wissenschaftler (✱1560 -†1624)

Marko Antun de Dominis spielte in der intellektuellen Welt an der Wende vom 16. Jh. zum 17. Jh. eine wichtige Rolle auf dem Gebiet der Naturwissenschaften und Theologie. Er war Bischof von Senj und später Erzbischof von Split. Sein Amt bestimmte der Konflikt zwischen zwei Interpretationen des Christentums und der Lehre von Christus, was mit der Frage der Kirchenorganisation und nicht selten dem Missbrauch der Kirchenherrschaft und eben der Päpste verbunden war. Er versuchte einen Weg zu finden, um die zukünftige europäische Religionstrennung und Konflikte wie z.B. den Dreißigjährigen Krieg zu verhindern. Wenn man nur diesen Aspekt in Betracht zieht, kommt man zur Erkenntnis der Größe einer solchen Persönlichkeit. Marko Antun de Dominis (1560 -1624) war auch ein Pionier in der Physikforschung, auf dem Gebiet der Optik und der Lichtbrechung. Auf diesem Gebiet veröffentlichte er im Jahr 1611 unter dem Titel: "Tractatus de radiis visus et lucis, perspectivis et iride" eine epochale Wissenschaftsarbeit, die einen großen Einfluss auf die zukünftige Forschungen der Optik hatte. Diese Wissenschaftsarbeit wurde später von Isaac Newton gepriesen und auch zitiert.

Aber uns interessieren die historischen und theologischen Fragen im Rahmen des Dialogs zwischen Katholizismus und Protestantismus, denn die Hauptcharakteristik Europas an der Wende vom 16. zum 17. Jh. war die Religionstrennung zwischen dem europäischen katholischen Süden und dem protestantischen Norden.

Marco Antonio de Dominis alias Marcantun alias Marc Anthony de Dominis wurde 1560 auf der Insel Rab in der nördlichen Adria geboren.

Marco Antonio wurde an das Collegium Illyricum in Novara geschickt, um dort das jesuitische Priesterseminar zu besuchen. 1588 wechselte er nach Padua, um dort Philosophia naturalis (Mathematik) zu unterrichten. Seine Vorlesungen wurden wegen seines neuartigen Zugangs zur Wissenschaft sehr populär und von vielen Studenten besucht. Auch seine allgemeine Wissenschaftsanschauung war zu dieser Zeit an der Wende vom 16. zum 17. Jh. sicher eine Revolution in der Tradition von Galileo Galilei und Giordano Bruno. Auf dem Gebiet der Naturwissenschaften, der Mathematik und Physik, spricht man über seine Weltoffenheit. Bekannt sind auch seine Übersetzungen Francis Bacons ins Italienische.⁵ Nach dem Jesuitenschule

⁵ Der englische Denker und Staatsmann Francis Bacon (1561-1626) leitete im 16. Jahrhundert eine Revolution ein, welche die westliche Wissenschaft auf dem Boden fassbarer Tatsachen ordnete. Ziel seiner Bemühungen war die „Instauratio magna“, die große Erneuerung der Philosophie und der Wissenschaften, auf der Grundlage „unverfälschter Erfahrung“ durch Beobachtung und Experiment und damit die Ablösung der scholastischen Methode der Spekulation durch das Prinzip des Empirismus, welche die Naturgesetze auf mathematische Weise zu behandeln sucht. Solcherart wurde Bacon zum Wegbereiter der Naturwissenschaften. In seinem „Novum organum

in Padua ging Marco Antonio de Dominis nach Brescia, wo er als Professor der humanistischen und der Naturwissenschaften tätig war, z.B. der Philosophie, Rhetorik und Logik.

Sein heutiger Ruf beruht jedoch auf seiner Arbeit in Padua. Einige seiner Forschungen in Physik, besonders in der Optik, die 1611 veröffentlicht wurden ("Tractatus de radiis visus et lucis in vitris, perspectivis et iride"), erhielten breiten Beifall und wurden sowohl von Newton wie auch später von J. W. von Goethe gepriesen.

1596 wurde de Dominis, durch den Einfluss von Kaisers Rudolf II, als Bischof von Zengg (Senj) und Modruš in Dalmatien ernannt. In dieser Zeit wurde ein schmutziges diplomatisches Spiel zwischen Venedig und den Habsburgern gespielt, in welchem die Stadt Senj eine sehr wichtige Rolle spielte. Die Wichtigkeit dieser Rolle wurde insbesondere nach ersten Angriffen der Türken ersichtlich, als im Jahr 1469 in Senj eine Militärfestung gebaut wurde,

scientiarum" beschrieb er ein differenziertes Verfahren der Induktion und entwarf eine systematische Darstellung möglicher Urteilstäuschungen durch Trugbilder. Zweck der Naturekenntnis, so seine Weltanschauung, ist die Beherrschung der Natur und ihre Nutzbarmachung zur Vervollkommenheit der Kultur. In seinem Roman „Nova Atlantis“ schildert Bacon einen auf diesem Weg entworfenen, technisch perfekten Zukunftsstaat.

die als Kern eines später gebauten Verteidigungssystems die Militärgrenze gegen die Türken sein sollte.

Über dieses von Kroaten bewohnte Gebiet verlor Land Kroatien im 16. Jahrhundert die Herrschaft. Am 22. Juni 1593 fand auch bei Sissek (heute Sisak) die Schlacht zwischen den Kroaten auf der Seite der Habsburger Monarchie und dem Osmanischen Reich statt. Bei Sissek wurde erstmalig das Vordringen des osmanischen Eroberungszuges gestoppt. Aber statt eine Reconquista in den kroatischen Ländern einzuleiten, wurde das kroatische Heer (zwanzigtausend Reiter) in den Kampf gegen die Protestanten geschickt. Die Habsburger richteten als Schutz lediglich eine militärische Grenzzone zu Bosnien und Serbien ein, bewohnt durch Wehrbauern, in der Regel orthodoxen Flüchtlinge aus dem osmanischen Reich.

Diese Militärgrenze, später als Krajinna bekannt, spielte bis ins 20. Jahrhundert eine verhängnisvolle Rolle, zuletzt in den Kriegen nach dem Zerfall Jugoslawiens.

De Dominis wurde durch die römische Kurie vom Senj nach Split entsandt und dort (November, 1602) auf spezielles Verlangen des Kapitols von Split, zum Erzbischof und damit auch zum Primas und Vizekönig von Kroatien, ernannt. Von

der Bevölkerung in Split wurde er mit Begeisterung empfangen. Er war der erste Kroat, der diesen Posten nach fast 200 Jahren venezianischer Herrschaft erhielt.

Er nutzte seinen Einfluss als Erzbischof in Split, um sich um die Landwirtschaft und um die Bildungsförderung im Lande zu kümmern. Seine Arbeit ließ sich gut an, die letzten Jahre seiner Zeit in Split waren jedoch durch Streitigkeiten und Konflikte mit seinem eigenen konservativen Klerus gekennzeichnet. Aus dessen Reihen gingen auch die ersten Denunziationen an die römische Inquisition hervor. Was aber de Dominis in das Scheinwerferlicht des europäischen öffentlichen Bewusstseins holte, war seine Rolle im Konflikt zwischen Rom (Kirchenstaat) und der Republik Venedig, die sich 1606 dem Papst widersetzte, als dieser versuchte, seine Autorität über das Gesetz zu stellen.

De Dominis stellte sich auf die Seite Venedigs, auf dessen Territorium er lebte. Im Europa des ausgehenden 16. Jh. und beginnenden 17. Jh. existierten zwei inzwischen in sich geschlossene und voneinander getrennte kulturell-religiöse Kreise.

Diese teilten zwar einen gemeinsamen Ursprung, kannten sich jedoch gegenseitig nicht an und bezichtigten die jeweils andere Seite der Häresie. Denn diese zwei kulturell-religiösen Systeme hatten verschiedene Prämissen und konkurrierten miteinander. In diesem Kampf suchte man für alle dogmatischen Fragen in der Theologie nach Antworten.

Die Fragen des vatikanischen Dogmatismus und des nordeuropäischen Protestantismus wurden auf verschiedene Weise beantwortet. Das war auch der Grund des Religionskonflikts zur Zeit von Mark Antun de Dominis. Vor und nach seinem Tod wurde seine Weltoffenheit und friedensstiftende Stimme im Umfeld des Dreißigjährigen Krieges nicht gehört. Diese Tatsache wird klar in einem von seinen Briefen aus Brüssel, auf seinem Rückweg nach Rom, in welchem er über den Frieden zwischen verschiedenen christlichen

(*"Religionen"*), oder besser verschiedenen christlichen Denominationen spricht, sowie auch in vielen anderen Briefen aus der Korrespondenz mit Bischof von Exeter (Provinz Counterbury), Joseph Hall, während seiner Zeit in England.

De Dominis formulierte zu Beginn seines Konfliktes mit Papst Paul V. die Frage, - *welche Kirche die richtige Kirche des Christus sei*. Am Ende wählte er einen dem Papsttum und römischem Katholizismus gegensätzlichen Weg, den des Protestantismus des englischen Hofes und Königs James I., unter dessen Befehl die Bibel in die englische Sprache übersetzt wurde.

Von den evangelikalischen Puritanern enttäuscht, versuchte De Dominis am Ende seines Aufenthalts in England einen dritten Weg zu finden, jedoch erfolglos, denn keine Seite zeigte sich kompromissbereit. Das belegen seine Briefe aus England, die er an die Herrscher und Repräsentanten beider Kirchen in ganz Europa schickte, als Europa schon in den Flammen des Dreißigjährigen Krieges stand und er sich auf seiner Rückreise nach Rom befand.

Den dritten Weg beschrieb er in seiner *Republica Ecclesiastica*. Nach der Vision und Meinung von Dominis sollte dieser dritte Weg eine synthetische Kompilation der Theologie und des Dogmatismus beider Konfessionskirchen und ihrer Institutionen darstellen, die vereinigt werden müssten. Der Grund für diese geplante Vereinigung war nicht politisch, Dominis beschäftigte sich nicht direkt mit den Konflikten mit dem Osmanischen Reich, obwohl die Angriffe der Türken ganz in der Nähe von Split stattfanden, sondern es handelte sich dabei um eine Reform der ganzen Kirche, die er auch für die in von Türken besetzten Gebiete lebenden Christen durchführen wollte. Ziel all dieser Bemühungen von De Dominis ist nicht die Restauration einer großen Kirche als die dominante religiöse Institution ganz Europas. Vielmehr ging es um den Versuch einer allgemeinen Reform der Kirche, die dann seiner Meinung nach zurück zum Urglauben und zu den Quellen der patristischen Kirche früherer Zeit als

Fortsetzung der Lehre Christi. Um ein solches Ziel zu erreichen, sollte man hoch in der Kirchenhierarchie klettern können, denn nur eine starke Persönlichkeit mit starken geistlichen und intellektuellen Eigenschaften könnten nach Dominis, eine solche Idee, die Vereinigung der beiden Kircheninstitutionen, realisieren. Sein Charisma einer starken Persönlichkeit gab ihm zunächst die Gelegenheit, in der Hierarchie der römischen Kirche sehr schnell vorwärts zu kommen. Erst als Professor an den verschiedenen italienischen Universitäten, dann als Bischof von Senj.

Diese Periode seines Amtes als Bischof in Senj war durch seine diplomatischen Tätigkeiten gekennzeichnet.

In Split stand De Dominis im Konflikt mit dem Bischof von Trogir, Andreuchi, und Papst Paul V. Es gibt Indikationen, dass Bischof Andreuchi den Vatikan über das Buch von De Dominis *"De Republica ecclesiastica"* informierte. De Dominis wurde vom Legat des Papstes Paul V nach Rom eingeladen. Er entschied sich jedoch dafür, nicht zu antworten, sondern reiste stattdessen aus Angst vor Repressalien geheim mit dem Schiff in die Republik Venedig. Nach der Ankunft in Venedig, traf Dominis einen seiner besten Freunde und Kollegen, Fra Paolo Sarpi, der mit ihm zusammen gegen den Papst kämpfte. Er setzte den Kampf nicht fort, weil sich die diplomatischen Beziehungen zwischen Venedig und dem Vatikan in der Zwischenzeit verbesserten. Als der Vatikan die Auslieferung von De Dominis verlangte, nahm De Dominis Kontakt mit der englischen Botschaft und dem Botschaftler Sir Henry Watson auf, der seine Reise nach England über die Schweiz und Heidelberg vorbereitete. Aus der Schweiz schrieb er an die Venezianische Regierung, er sei aus Furcht vor Repressalien durch die Inquisition weggegangen. Denn er wolle ja - *nichts anders als die Wahrheit sagen*.

De Dominis reiste weiter in den Niederlanden ab. Auf seinem Wege dorthin, veröffentlichte er in Heidelberg einen heftigen Angriff auf Rom: *"Scogli del Cristiano naufragio"* (*"Der Felsen von christlichem Schiffbruch"*), der später in England

neu gedruckt wurde. Eine der interessantesten Aussagen in diesem Dokument ist das Bekenntnis de Dominis, den es immer dazu zog, **verbotene Literatur zu lesen - dass er glaube, dass sie etwas an Wahrheit enthalten**. Dieser Standpunkt veranschaulicht bewundernswert die Unabhängigkeit des Denkens von De Dominis. In Den Hag blieb er als Gast des englischen Botschafters und ging von dort aus 1616 nach London.

De Dominis traf am 26. Dezember 1616 mit großem Pomp in London ein und wurde von King James I mit offenen Armen empfangen. Das Königshaus quartierte ihn beim Erzbischof von Canterbury ein, ersuchte die anderen Bischöfe, ihm eine Pension zu zahlen und bewilligte ihm die Nachfolge für den Erzbischof von Canterbury und von York. Vier Tage nach dem großartigen Willkommen, stand De Dominis, nach dem Protokoll der damaligen Zeit, an der fünften Stelle in der Hierarchie nach König James.

Er trat in London zur Anglikanischen Kirche über, und wurde 1618 Master im Savoy Hospital, dann Rektor dieser Kapelle und 1619 Dekan von Windsor. 1617 lehrte er in Cambridge und in Oxford. De Dominis schrieb eine Anzahl von antirömischen Predigten, die in seinem Hauptwerk veröffentlicht sind, "*De Republica Ecclesiastica contra Primatum Papae* (Gedruckt: Vol. 1, 1617; Vol., II, 1620, London; Vol., III, 1622, Hanau). Er beteiligte sich und unterstützte die Konsekration von George Montaigne als Bischof von Lincoln, am 14. Dezember 1617.

De Republica Ecclesiastica war nicht nur gegen die päpstliche Sicht und die kirchliche Verwaltung gerichtet, sondern auch gegen einige Lehren der Anglikanischen Kirche. Seine zentrale Aussage war, dass die Kirche auf einer föderalen Grundlage reorganisiert werden sollte, statt ausschließlich zentral gesteuert zu werden. Das Buch wurde überall in Europa als eine

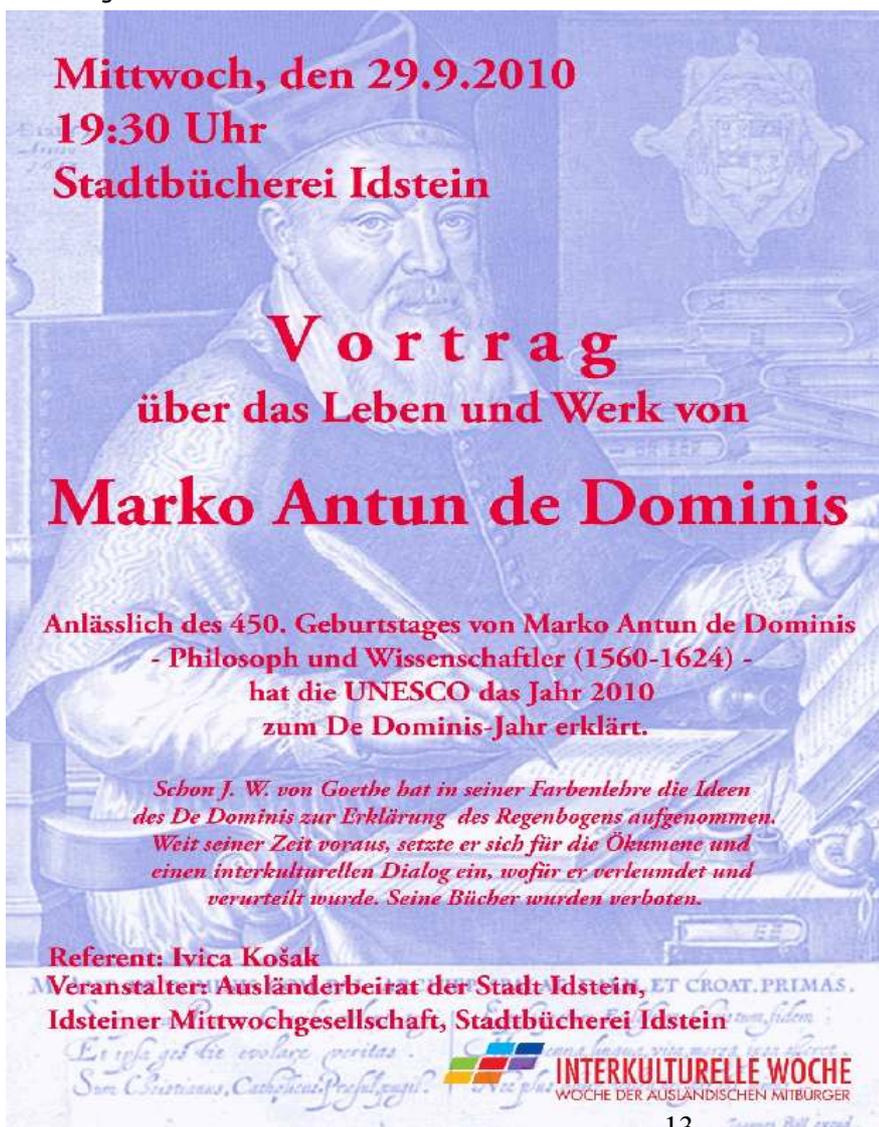
außergewöhnlich wichtige Arbeit der Theologie mit Beifall begrüßt, da sie der Autorität der katholischen Kirche einen schweren Schlag versetzte.

De Dominis aber blieb umtriebig. In einem Schreiben an Joseph Hall, klagte er über die tragischen Verhältnisse in der Anglikanischen Kirche, in welcher nach seinen Worten die Puritaner die ganze Macht übernommen haben. Derselbe Ton wie zuvor gegen die römische Kirche erklang nun nur sechs Jahre später gegen die Anglikanische Kirche (gegen die radikalen und fanatischen Puritaner «*die nichts über die Theologie wussten*»).

Sein Hauptinteresse jedoch galt dem Problem des europäischen Friedens und der Verbesserung der Situation in der Kirche. De Dominis erreichte eine bedeutende Position in der Debatte zur Einheit der Kirche, einer Frage, die in letzter Zeit ebenfalls großes Interesse erzielt.

Die Schriften von Marko Antun De Dominis wurden in ganz Europa bekannt und sofort in viele Sprachen übersetzt (aus dem Lateinischen ins Englische, Französische, Deutsche und Polnische). Nach sechs Jahren Aufenthalt in England kühlte seine Beziehung zur Anglikanischen Kirche und dem König selbst ab, obwohl er den Anglikanern eine ihrer wichtigsten Waffen in der Lehre gab.

Die erwartete spanische Heirat des Prinzen Charles, machte ihn um die Sicherheit seiner Position in England besorgt. Willkommen musste ihm auch die Wahl seines Jugendfreundes Alessandro Ludovisi zum Papst Gregors des XV (9. Feb. 1621) erscheinen. In der Tat, die Römische Kurie nahm die Zweifel des in die Jahre gekommenen De Dominis wahr und schaltete den spanischen Botschafter beim englischen Hof - Gondomar - für die heimliche Abwerbung von De Dominis aus England ein. Obwohl formal spanischer Gesandter, arbeitete Gondomar insgeheim für die römische Kurie. Die Verbindung zwischen Gondomar und De Dominis erwies sich für letzteren als katastrophal. In Dokumenten, die nach dem Tod von Dominis entstanden sind, bedankt sich die römische Kurie bei Gondomar für

Mittwoch, den 29.9.2010
19:30 Uhr
Stadtbücherei Idstein

Vortrag
über das Leben und Werk von
Marko Antun de Dominis

Anlässlich des 450. Geburtstages von Marko Antun de Dominis
 - Philosoph und Wissenschaftler (1560-1624) -
 hat die UNESCO das Jahr 2010
 zum De Dominis-Jahr erklärt.

Schon J. W. von Goethe hat in seiner Farbenlehre die Ideen des De Dominis zur Erklärung des Regenbogens aufgenommen. Weit seiner Zeit voraus, setzte er sich für die Ökumene und einen interkulturellen Dialog ein, wofür er verleumdet und verurteilt wurde. Seine Bücher wurden verboten.

Referent: Ivica Košak
 Veranstalter: Ausländerbeirat der Stadt Idstein, ET CROAT. PRIMAS.
 Idsteiner Mittwochgesellschaft, Stadtbücherei Idstein

ET CROAT. PRIMAS.
 INTERKULTURELLE WOCHE
 WOCHE DER AUSLÄNDISCHEN MITBÜRGER

alles, was er in Sachen De Dominis getan hat!

Bedingung für die Rückreise nach Rom und die Wiederherstellung aller Ehren und Würden war, dass de Dominis all seine Angriffe auf die katholische Kirche in der Vergangenheit zu widerrufen hat. Die Freiwilligkeit dieses Widerrufes ist anzuzweifeln, denn es ist in den Archiven des Vatikans dokumentiert, dass er von Seiten der Inquisition unter Druck gesetzt wurde.

Diese Dokumente wurden erst in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts bekannt. Und das nur durch den Umstand, dass ein kroatischer Kardinal (Franjo Kuharić unter dem polnischen Papst Wojtyła) Chef des Nachfolgeamtes der Inquisition wurde und seinem ebenfalls kroatischen Freund und Theologen Prof. Ivan Golub Zutritt zu den Geheimakten der Inquisition ermöglichte. Dr. Golub schrieb: - *Die Inquisition hat seinen Widerrufungstext drei Mal rezensiert und ihm sogar vorgelegt, was er zu schreiben hat.*

Sobald er England verlassen hatte, wurden zu allgemeinem Unverständnis seine Angriffe auf die englische Kirche so heftig, wie sie es einst auf die römische gewesen waren und in "*Sui Reditus ex Anglii Consilium*" (Paris, 1623) widerrief er alles, was er in seinem "*Consilium Profectionis*" (London, 1616) geschrieben hatte und erklärte, dass er absichtlich in allem gelogen habe, was er gegen Rom gesagt hatte.

Wie widerwillig er das tat, aber auch wie seine wahre Ansichten lauteten, zeigen Briefe an Joseph Hall, die er während der sechsmonatigen Aufenthaltes in Brüssel, wo er im Hause des päpstlichen Nuntius auf endgültige Zustimmung aus Rom wartete, schrieb.

Aus diesen Briefen entstand auch die Proklamation: «*De pace religionibus*», in welcher er als Prophet über die notwendige Toleranz und den Frieden zwischen den (westlichen) Kirchen spricht.

1623 wurde er augenscheinlich in Rom gut empfangen. Dennoch befahl man ihm, seinen Widerruf vor einem Kardinal

zu wiederholen und ihn in Form einer Broschüre zu veröffentlichen. Dieses diskreditierte ihn vollständig sowohl bei englischen und anderen Protestanten als auch bei vielen katholischen Gegnern der weltlichen Macht des Papstes. Alleine der venezianische Senat verbot die Verteilung der Flugschrift in seiner Republik.

De Dominis war wegen seinen Arbeiten in der Physik und in der Optik sehr bekannt.

Er führte zahlreiche Experimente mit vom ihm selbst hergestellten Geräten durch. Im Jahr 1611 veröffentlichte er in Venedig eine wissenschaftliche Arbeit mit dem Titel: "*Tractatus de radiis visus et lucis in vitris, perspectivis et iride*", die Objektive, Ferngläser, Linsen und den Regenbogen behandelte. Er erklärte die Theorie des Fernglases und die Erscheinung des Regenbogens.

Er entdeckte einige Eigenschaften des Lichtes (Brechung) und erklärte so die Farben des Regenbogens. Mit der Theorie des Regenbogens beschrieb er die Tatsache, dass in jedem Regentropfen das Licht zwei Brechungen und dazwischen eine Reflexion erfährt. Isaac Newton zitierte ihn zweimal in seiner Arbeit "*Optik*".

Seine Theorie von Wellen (*Euripus seu de fluxu et refluxu maris sententia*) basierte auf der Idee der Anziehungskraft zwischen dem Mond und der Erde, die später in der Theorie Newtons über die Gravitation bestätigt wurde. Er gewann die Erkenntnis, dass die Erde rund war. Er entdeckte auch das Phänomen der Beugung des weißen Lichtes.

Aber auch wegen seiner naturwissenschaftlichen Arbeit kam er unter Verdacht.

Sein Inquisitor, der Kardinal Scaglia verurteilte alle Ansichten von De Dominis, welche nicht den Grundlagen der Dogmatik und Theologie entsprachen. Er ließ ihn wissen, dass seine Bemühungen auf dem Gebiet der Physik und der Experimente, - *ein wichtiger Beitrag für die Wissenschaft wären, aber sie hätten zu einem innerlichen Aufstand gegen die Dogmatik der katholischen Kirche, zur Unfähigkeit*

des Glaubens an die Macht der Eucharistie während der Transsubstantiation, geführt, und dass diese Experimente der Beginn seines Abfalls von der Kirche seien. Kurz und bündig, Kardinal Scaglia **diabolisierte die ganze Wissenschaft als ein vom Teufel bestimmender Weg.**

Die Kongregation des heiligen Offiziums entschied, dass ihm erst nach erfolgter Buße und dreifachem Abschwören vor der Inquisition in der Peterskirche, mit dem Strick um den Hals und im Bußgewand vor dem Konsistorium Absolution zuteil werden solle.

Nach dem Tod Gregors XV. († 8.7.1623), seines alten Freundes und Beschützers, wurde de Dominis verhaftet und der Inquisitionsprozess neu eröffnet. Man gab ihm drei Monate Zeit, um seine Verteidigung vorzubereiten, da man ihn des Rückfalles in die Ketzerei beschuldigte. Deshalb wurde er nachdem er vor der päpstlichen Inquisition zerbrach gezwungen, eine zweite Proklamation zu schreiben, als eine Art der Verneinung und der Absage seiner früheren Standpunkte und als ein Gegensatz im Vergleich mit seiner ersten Proklamation, die in Heidelberg veröffentlicht worden war. Er war aber ernsthaft krank und starb am 8. September 1624 vor Abschluss des Inquisitionsprozesses *unter unerklärten Umständen* in der Engelsburg.

Professor Dr. Sc. Ivan Supek, Rektor der Zagreber Universität, der den Fall De Dominis eingehend untersuchte, behauptete: - *de Dominis wurde mehrere Male peinlich befragt, d.h. - gefoltert.*

Sein Prozess wurde nach seinem Tod fortgesetzt. Er wurde nach einer Verurteilung vom 21. November zu einem rückfälligen Häretiker erklärt und sein stinkender Körper musste genau einen Monat lang auf die Exekution warten.

Sein Körper wurde zusammen mit seinen Arbeiten am 21. Dezember 1624 auf dem Campo di Fiori, in Rom verbrannt.

Ivica Košak
Quellennachweis hinterlegt

MEĐUNARODNI LJETNI FESTIVAL HRVATI U WIESBADENU PREDSTAVILI HRVATSKU KULTURU I TRADICIJU

PAPRENJACI I MEĐIMURSKA RAKIJA HRVATSKI SU SUVENIRI

Na putu prema "Čovjeku preko puta mene", sloganu ovogodišnjeg 35. međunarodnog ljetnog festivala, Hrvati iz Hrvatske kulturne zajednice i katoličke misije kulinarским su specijalitetima, domaćim pićima, nastupom dječjeg folklora i prijateljskim osmijehom doprli do svakog čovjeka koji je posjetio njihov štand postavljen na Schloßplatzu u Wiesbadenu.

Predsjednik HKZ-a dipl. ing. Ivica Košak,

FOTO: Marijana Dokoza

plavac, kao i zanimljive turističke prospekte te tradicionalni hrvatski kolač paprenjak koji je postao suvenir naše domovine. – On ima i svoju legendu. Ovaj aromatični kolač pripravlja se još u doba daleke renesanse. Specifičan je po pravokutnom obliku i reljefima s folklornim motivima. Omiljenost paprenjaka kod prvih stanovnika Gradeca opisana je u Šenoinu romanu "Zlatarovo zlato". Karakterizira Magdu iz Šenoina romana koju su zvali Paprenjak jer nijedna žena nije umjela mijesiti paprenjake kao što je Magda – govori Silvana Dadić.

HKZ slavi i 20 godina rada

Jednu drugu legendu ispričao je predsjednik HKZa Wiesbaden Ivica Košak. Otkrio je kako legenda govori da je prvi stanovnik Splita, car Dioklecijan, bolovao od kostobolje i kroničnog reumatizma, pa je često posjećivao nadaleko poznate toplice kojima Wiesbaden obiluje. Upravo zbog te legendarne povezanosti, uskoro bi se mogli prijateljski povezati gradovi Split i Wiesbaden. – Od savjetnika Niederelza iz grada Wiesbadena stigao je prijedlog za partnerstvo sa Splitom. Wiesbaden i Split već surađuju na kulturnoj i gospodarskoj razini ne samo kao gradovi nego i kao pokrajine. Bilo bi nam drago kad bi se to partnerstvo ostvarilo – govori Košak čija zajednica ove godine slavi 20 godina postojanja, a izdaje i godišnji list "Riječ".

Štand HKZa bio je iznimno posjećen, a iz godine u godinu imaju sve bogatiju ponudu i sve veći broj posjetitelja. Zajednica će uskoro gostovati i na Međunarodnom kulturnom tjednu u Idsteinu.

Dječji folklor Hrvatske katoličke misije Wiesbaden također je bio sastavni dio predstavljanja hrvatske kulture

Ideja zblizavanja kultura

Međunarodni ljetni festival već je tradicionalna proslava stanovnika Wiesbadena posvećena mnogobrojnim kulturama koje žive na ovim prostorima.

Festival je poveznica Nijemaca i doseljenika koji festivalom posjetitelje upoznaju sa svojim tradicijama i kulturama. U upravi grada Wiesbadena navode da je festival iznimno važan te da se njegova posjećenost povećava iz godine u godinu. Dok su se najmlađi hrvatski folklorišti iz Hrvatske kulturne misije pod budnim okom voditeljice Dijane Črljenec i časne sestre Auksilije Milić pripremali za nastup na pozornici pred nekoliko tisuća posjetitelja, na štandu Hrvatske kulturne zajednice Ivan Matušek, Silvija Šljivić, Silvana Dadić, Slaven Ljiljanić, Smiljka Schnell i Ivica Košak posjetiteljima su nudili domaće kolače, srdele, graševinu, Badelov pelinkovac, međimursku rakiju i

HKZ je imao bogatu kulinarско-turističku ponudu FOTO: Marijana Dokoza

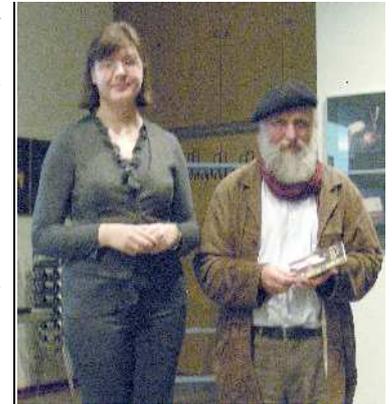
Marijana Dokoza
Objavljeno u Večernjem listu, 13. rujna 2010

Tjedan interkulture - Interkulturalni tjedan 2010.

Moć izražaja

IDSTEIN, petak 1.10.2010.

Savezna Republika Njemačka posvećuju tjedan uoči blagdana plodova šarenom mnoštvu doseljenika i migranata. To je tzv. Tjedan interkulture - Interkulturalni tjedan. Različite organizacije koriste ovu prigodu za tematiziranje problema stranaca, migranata i useljenika. Ne mali broj (20%) stanovnika Njemačke stranog je porijekla. Mnogi su ovdje našli utočište pred progonom, bilo u vlastitoj domovini, bilo da je matična zemlje doživjela stranu agresiju. Svaki petak na kraju Tjedna interkulture je posvećen upravo tim izbjeglicama. Ovogodišnji je moto za spomen Dana izbjeglica glasio: Sadiskriminacijom nema napretka! U nizu programa kulturnih društava, socijalnih organizacija i vjerskih zajednica u Njemačkoj se tog dana sa posebnim naglaskom razmatraju problemi; uzroci i posljedice, a koje nastaju u samom progonu ili su vezeni na diskriminirajući karakter nasilja. U ratnom se pak nasilju ističe posebno položaj žena kao višestruke žrtve.

Dr. Marijana Erstić, Ivica Košak

Hrvatska Kulturna zajednica iz Wiesbadena je u suradnji sa Vijećem stranaca grada Idsteina na Taunusu,

Veranstaltung am **Freitag, den 1.10.2010**

Uhrzeit: **19:30**

Veranstaltungsort: **Clubraum in der Stadthalle**

"Frauen im Krieg" Opfer, Beute, Überläuferinnen oder Boten der Humanisierung?

Referentin: **Dr. Marijana Erstić, Universität Siegen**

Der Bosnienkrieg (1992-1995) gilt als ein Krieg, bei dem die Vergewaltigung von Frauen als eine politische Strategie eingesetzt wurde. Damit gehört dieser Krieg in die Reihe der kriegerischen Auseinandersetzungen, bei denen die körperliche und seelische Erniedrigung und die Gewalt an Frauen systematisch betrieben wurden.

Veranstalter: **Ausländerbeirat der Stadt Idstein in Zusammenarbeit mit der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden e.V.**

Eintritt: **frei**

priredila nastup znanstvene radnica sa Sveučilišta u Siegen, gospođe Marijane Erstić. Gospođa Erstić je prošlog ljeta u Siegen organizirala međunarodni simpozij na temu - *žene u ratu*. U toj je radionici obredjen pristup u književnosti i filmu prema seksualnom nasilju nad ženama u ratu. Tim znanstvenih radnika i publicista je posvetio svoje istraživanje ne na izvornu dokumentaciju ili osobne iskaze žrtava, nego analizu odraza njihove patnje u književnim i filmskim radovima. Takav pristup omogućava, prije svega lakši pristup za publiku. Knjiga ili film postaju na takav način posrednikom u javnoj komunikaciji ili pak odnosu prema žrtvi, ali isto tako i prema počiniteljima. Mi svakodnevno susrećemo žrtve i počinitelje. Jedni i drugi dijele našu svakodnevnicu bez prepoznatljivog vanjskog obilježja. A zadaća je umjetničkog djela da se ne zaboravi ono što žrtve ne mogu potisnuti u zaborav.

Utisak umjetničke obrade na publiku nije manje bolan od direktnog sučeljavanja sa iskazom žrtve, istakla je u svom predavanju dr. Erstić, ali olakšava da se iz uvjetne anonimnosti usmjeri pozornost na tragediju podnesenog nasilja. Umjetnost ovdje služi kao **medij** ali i **uputa**, - *kako da se podnese nepodnošljivo i kako živjeti unatoč bolnom sjećanju!*

Povijest međuljudskih sukoba bilježi seksualno nasilje nad ženama u svim epohama kao neku vrst kolateralne štete. Nova je kategorija u vrednovanju zlostavljanje žena nastala u ratu na teritoriji biše Jugoslavije, gdje se silovanje upotrebljavalo kao oružje u strategiji etničkoga čišćenja. Svjedočanstvo žrtava nasilja (iz logora Omarska, ljeto 1992.) pred UN tribunalom doprinijelo je i novom vrednovanju u međunarodnom pravu: - **silovanje u ratu je danas u međunarodnom pravu okarakterizirano kao ratni zločin!**

Ivica Košak

ZDRAVKO LUBURIĆ

*U čahuri sebe jesam sto nisam
I nisam sto jesam
I jesam sto jesam
I nisam sto nisam
Jer jesam...*

*In der „Ich selbst- Schutzhülle bin ich
was ich bin
und bin nicht was ich bin
und bin was ich bin
und bin nicht was ich nicht bin
denn ich bin...*

Miroslav Krleža

DAS ICH IN DEN EUROPÄISCHEN LITERATUREN ICH IST EIN ANDERER

Das Ich des Menschen und der Mensch, der hier von mir zitiert ist, ist ein Objekt und findet sich in der Nachbarschaft als der andere, also von den anderen scheinbar durch diesen Beitrag zu anti-literarischer Ästhetik veröffentlicht, entstanden gerade aus der kritischen Rückschau der Barrikaden seines Ich.

Der zitierte Mensch schließt sich an eine dialektische Aussage über die Zeit an, die nicht ihn vernachlässigt, sondern sich selber mit ihm und zwar im Unterschied zu den anderen Epochen der Menschen respektvoll vernachlässigt, seinem Ich übergeben durch die Gegenwart.

Sie hat also ein Mittel der Selbsterhaltung gegen ihn, errungen durch Selbstvernachlässigung, so dass er seinem eigenen Ich nichts zukommen lässt, reproduziert durch Identitätsbegriffe eines Dienenden.

Er ist also ein Medium seines Selbst, komplementär dem Beherrschenden, entsprechend dem Gegenstand der Nicht-Selbst- Assistenz seines sorgenden Sich-Selbst- Respekts. Von seinem eigenem Leben entfernt entsetzt es ihn nicht, dass er keinen Bestand mehr hat, wie es schon verkündet ist von Dekonstruktivisten.

Es stört ihn nicht, auch nicht nach der Warnung Robert Musils, dass durch den Verlust der Identität und die so entstandene Charakterstruktur der Mensch vereinsamt.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel hat im „Herr und Knecht“-Kapitel bewusst betont, dass die Macht des Knechtes vom Herrn gemacht ist.

Ohne das entstandene Ich des Menschen gibt es keine Knechtschaft des Ich, das dem Herrn unserer Zeit selbstverständlich ist.

Das Ich kann sich seiner Selbstverständlichkeit gegenüber den Dingen nicht hingeben, solange es darin besteht.

So wird es gestalten und formen. Schließlich dementiert das Ich Neigung zu selbstbezogener Assistenz, es erdenkt die Natur des Menschen und das ist erst vollendet, wenn es mit der Person in völliger Harmonie steht.

Aber gerade diese Voraussetzung verleugnet das Ich, es leugnet überhaupt den Eigensinn und den daraus abgeleiteten Beistand für sich.

Es lässt sich, so denke ich, beweisen, dass unser Denken, Leben und Treiben, unser bürgerliches, religiöses, wissenschaftliches und politisches Leben und Wirken, dem Ich entgegenstehen, weil das Ich dem Sein entgegengesetzt ist.

Diese Übermacht der postmodernen Zeit ist eine Art zu leben; sie manifestiert sich durch die Wirtschaft, indem sie unsere Lebenswerte und unsere Lebenswelten verkauft.

Postmoderne Kultur in Europa begann schon früh im 20. Jahrhundert, begann mit der Zeitverordnung, die Menschen zu vereinsamen.

Hier gibt es keine Bezugspunkte mehr, der Zustand der Menschen zeigt keine Perspektive.

Kein Schriftsteller weiß mehr, wo sein geschriebenes Werk landet, und ob sein poetischer Geist, anstatt darüber Meister zu werden, zugrunde gerichtet wird.

Daher weiß sein Ich, dass seinem poetischen Genius kein Heil wird,

außer er zieht sich aus der Gegenwart der wirklichen Welt zurück. So wie Platons Höhlenbewohner Schatten, nicht aber wirkliche Wesen sehen, so hat das Ich der Kunst nur in der Zeit des Scheins ein wahres Zuhause.

Wer ihm nicht folgt, bleibt in niederen Sphären seines Ich selbst gefangen, deren Wesen der Schein ist.

Hier gibt es nur Reaktionen auf Verluste, die höchste Stupidität und höchsten Verstand haben.

Das Extreme des Ich liegt darin zu sagen: Ich besitze die Freiheit, totale Freiheit und kann alles tun.

Oder: In dem Ich bin ich im Schutz, den Weg zurück zu Gott zu suchen.

„Moi, je suis un autre“, „Ich ist ein anderer“- Artur Rimbauds Satz taugt heute als Motto moderner Identitätskrisen, scheinbar auch im Descartes'schen „cogito“ über Fichtes „Ich“ und dessen „Nicht-Ich“, Hegels Dialektik des Bewusstseins, die Verzweigung des Existentialismus seit Sören Kierkegaard bis zu Max Frischs „Ich bin nicht stiller“, ferner zu den

Subjektivitätsverdächtigungen und zu den Subjekt-Objekt-Spannungen aus der Sicht gesellschaftlicher Theorie, schließlich zu der Herausforderung an den Identitätsbegriff durch die gentechnische Reproduzierbarkeit des Lebens.

Aus dieser langen neuzeitlichen Tradition ist das Ich angegriffen.

Sie greift das Ich, greift das Motiv der Dialektik von dienenden Menschen und Beherrschenden auf: Wesen der Geknechteten bzw. Arbeitenden als Bearbeiter des dinglichen Seins und Wesen der Herren, bzw der Herrschenden.

Der Arbeitende kann sich seiner Selbstständigkeit gegenüber den Dingen hingeben, solange sie darin besteht, dass er

ihrer in der Arbeit, der großen
Bildnerin des Menschen, selbst Herr
wird.
Aber der Abstand zwischen beiden ist
beklemmend und betrüblich,

der Bediente scheint ziemlich bedient,
der Herr leidet immer tiefer, denn er
hat die Souveränität, die kein Genuss
mehr ist.

Festzustellen ist, dass die Absage an
Selbstmitwirkung bzw. Selbstassistentz
mit dem Bekenntnis zu einem
Nichtnachlässigtwerden in Schreiben
und Schrift zu tun hat.

Das Schreiben nämlich, die einzige
beständige Qualität der modernen
Charakterstruktur, findet sich in der
Unbeständigkeit, um den Bezug
verarmt.

Es gibt keinen Orientierung, keine
Perspektive mehr.
Kein junger Schriftsteller weiß mehr,
wo sein Manuskript landet.

Es gibt nur noch Reaktionen auf
Verluste zwischen aktiven und
passiven Schriftstellern.

Christa Wolf, Peter Handke, Martin
Walser oder Günter Grass sind die
großen Macher, die die Wirklichkeit
erschaffen, Unterhaltung kreieren.

Diese Spezies umfasst
gesamttgesellschaftlich gesehen
vielleicht ein kleines Prozent.

Unsere Identität ist wirklich, meiner
Meinung nach.

Sie schöpft aus der Mitteleuropäischen
schon kranken und zerstörerischen
Zivilisation und der

Unterhaltungsindustrie, den Life-style-
Medien oder erfolgreichen
Marketingstrategien.

Gleichgültigkeit der Gesellschaft,
Barbarei gegenüber der Natur und die
Gier zerstören eigene Gedanken der
Menschen und eigene Gefühle.

In dieser schizophrenen Situation sieht
sich der moderne Mensch zugleich als
Ware und bedingungsloser, heilender
Verkäufer unseres Ich.

Das Ich dementiert nicht die Neigung
zu selbstbezoglicher Mitwirkung, zur
Assistentz, es leugnet überhaupt den
Eigensinn, seine Identität und sein
eigenes Denken aufzugeben und
auszuschließen, so dass, was man
selbst vermag, daraus abgeleiteter
Beistand bleibt als das eigene Können
für sich.

Die hoch erhobene Negation: Ich bin nicht,
Ich ist ein anderer.

Hier in der Postmoderne schafft sich der
Mensch die Wirklichkeit selber.

Trotz seiner Mitwirkung findet
Selbstassistentz nicht statt, weil das Ich sie
ablehnt.

Erst nach einem faszinierendem Konstrukt
lässt sich feststellen, dass das Ich an sich
selbst nicht mitwirkt, nicht assistiert, ihm
sogar wohl jeglicher Beistand darüber
hinaus abgeht.

Hier stellt sich fest, nach Immanuel Kant,
das der Mensch nie die Wirklichkeit
erkennt, sondern diese zeige sich ihm als
Idee von der Wirklichkeit.

Grundgedanke der Aufklärung ist, dass
unsere Erkenntnis immer nur eine
Konstruktion der Wirklichkeit in Raum
und Zeit ist.

Aber man fragt sich doch, wie wirklich
können wir die Wirklichkeit in Europa
konstruieren?

Es gibt eben Dinge, die in Europa nicht in
die Beliebigkeit der Menschen gestellt
sind.

Doch auch hier erkennt der postmoderne
Mensch nichts.

In seinem Irrtum erkennt er keine Vorgabe
und kein Maß an. Natürlich können wir
heute fast alles tun, nur ob das alles für
den Menschen gut ist, das ist die Frage der
Zeit.

Auf Selbstverleugnung und auf den Zerfall
der Selbstsucht eines Sich-

Rühmens mit Worten setzt provokativ
Ingeborg Bachmann.

So opponiert sie dem Stolz der
Schriftgelehrsamkeit.

Ihre Verse vermitteln dabei den Sinn des
Trotzes und der Demut zugleich.

Aber heißt das nicht, dass man vom Ich
und seinen Irrungen abschweiften möchte?

Man wäre dann wieder in einer sehr
selbstvergessenen Selbstlosigkeit und
somit im unmitwirkenden, unassistierten
Zustand, der ohne Beistand ist.

Erich Fromm sagte, die Gesellschaft
gestalte den Charakter so, dass die
Menschen in der Gesellschaft und bei sich
Zuhause tun wollen, was sie tun sollen.

Die heutige Gesellschaft entfernt den
Menschen von seinem eigenen Leben, von
seinem eigenen Ich.

Wirtschaft und Gesellschaft denken nur an
ihre eigene Profite und Bedürfnisse.

Ist das nicht bewunderswertes Entsetzen?

Ist sein Ich ein leeres Blatt auf das die
Wirtschaft und Gesellschaft ihre Texte
schreibt wie sie will?

Der Mensch hat seine eigenen Bedürfnisse,
die der Gesellschaft gegenläufig sein
können.

Wenn dem postmodernen Menschen
Europas positive Identitätserlebnisse
verweigert werden, wird sein Ich da nicht
immer einsamer, immer kränker?

Seine Ich-Kompetenz wird mehr und mehr
reduziert und wandelt sich schließlich zu
einer Rückbewegung, weil man nicht mehr
von eigenen Kräften lebt, sondern nur von
dem, was dem Menschen der Konsum
anbietet bzw. was das Ich noch
konsumieren kann.

Paul Celan drückt die Hoffnung aus, im
Gedicht „auf die Suche nach sich selbst ...“,
eine Art Heimkehr“, eine Art „Heimkehr in
die Fremde“ zu erfahren: „Gehe mit der
Kunst in deine allereigenste Enge. Und
setze dich frei.“

Ingeborg Bachmann dagegen wählt den
Weg nach außen, auf die Anderen und
„Abgewandten“ hin, um sich freizusetzen –
ohne schöne Worte und ohne
Verinnerlichung.

Von Hugo von Hofmannsthal stammt
„Chandos Brief“, zu lesen als das erste
Dokument, in dem Selbstverzweiflung,
Sprachverzweiflung und die Verzweiflung
über die fremde Übermacht der Dinge, die
nicht mehr zu fassen sind, in einem Ich-
Thema eingeschlagen sind.

Um die verlorene Mitte kreisen die Werke
von Franz Kafka, Robert Musil, Marcel
Proust, Ludwig Wittgenstein, James Joyce,
Celine, Svevo und Samuel Beckett.

Charakteristisch für Joseph Roths Texte
sind die Fluchtmanöver der Figuren, indem
sie in einer sie bedrängenden Wirklichkeit
Drogen, Blindheit, Schlaf, Taubheit, Arbeit
oder Unrast entfliehen.

Das Fluchtmanöver zeigt den begrenzten
Horizont dieser Figuren.

Im „Malina“- Roman schrieb Ingeborg
Bachmann Momente von Hoffnung auf:
„Ein Tag wird kommen, sie werden frei
sein, es werden alle Menschen frei sein,
auch von der Freiheit...“

Es wird eine größere Freiheit sein, sie wird
über die Maßen sein, sie wird für ein
ganzes Leben sein...“

So denke ich auch, denn wenn die
assistierende Kraft des Ich, obwohl beladen
und mühselig, im Scheitern nicht vergeht,
können sich die Menschen trotz eines
beklemmenden und auch betrüblichen
Abstandes voneinander an der langen Leine
des Glücks führen lassen.

Zdravko Luburic, 2005
Jamioulx, Belgien

Hrvatski jezik prije 250 godina

Prije 250 godina svijet je ugledala još jedna hrvatska gramatika ...Blaž Tadijanović 1761. u Magdeburgu objavio je svoju knjižicu Svaschta po mallo illiti kratko sloxenyne immenah, i ricsih u illyrski, i nyemacski jezik (Svašta po malo iliti kratko

složenje imenah i ričih u ilirski, i njemački jezik). Gramatičica je imala i drugo izdanje, u Tropavi 1766.

Blaž Tadijanović bio je kapelan, a ne jezikoslovac; kao kapelan ostao je sa svojim krajišnicima u zarobljeništvu u Sedmogodišnjem austrijsko-pruskom ratu i na nagovor svojih je sunarodnjaka napisao gramatiku. Svrha je toj knjižici praktična jer je trebala poučiti njemačkomu i hrvatskomu sve potrebite.

Naslovne riječi svašta i kratko posve odgovaraju sadržaju Tadijanovićeve gramatičice. Maloga je formata, 192 str. Kao što se vidi na slici ...knjižica je veličine dlana, veličine molitvenika ...da bi ju potrebite mogli uvijek imati uza se, da bi uvijek bila pri ruci.

Riječ o pravoj jezikoslovnoj svaštarići u kojoj je zapisana kratka hrvatska gramatika, rječnik hrvatsko-njemački, uzorci oslovljavanja i razgovora, a na koricama i tablica množenja.

Tadijanović u Pridgovoru čitatelju objašnjava o ilirskim ričima:

"Metnio sam ja u ovaj knjizi dosta ričih koje će se tebi viditi kakono nove, i tuđe, ali one su prave ilirske. Zato uči pravo svojim jezikom govoriti, a nemoj od drugoga jezika ričih krasti; zašto znadeš i sam, da tuđe ukradeno, opet valja povratiti; i da se običaje reći: s tuđa konja u pol blata... dakle kada govoriš svojim slavim jezikom, nemoj mišati tuđih ričih govoreći: felčer, tišljar, šmit, i ostalo; nego reci materinskim svojim jezikom: bričač, strugač, kovač, šilac, cipelar i ostalo"

Navod je prilagođen suvremenom pravopisu, ali jezik nije trebalo prilagođavati jer mi dobro razumijemo onaj hrvatski koji se govorio i prije 250 godina. Uz to, imali smo istih muka ...tuđice. Prije 250 godina germanizmi, sada anglizmi.

Ipak, danas ne kažemo ni felčer, ni tišljar ni šmit pa s razlogom vjerujemo da za 250 godina ne ćemo govoriti biznis, šoping ili destinacija.

Sanda Ham

<http://www.hrvatskiglas-berlin.com/>

Sedam blaga nematerijalne baštine

WIESBADEN - Hrvatska kulturna zajednica (HKZ) predstavila je u glavnom gradu pokrajine Hessen hrvatsku nematerijalnu kulturnu baštinu koju je prošle godine zaštitio Unesco. Predavač, dipl. ing. Ivica Košak u svojem je izlaganju predstavio hrvatske etnografske radove koji su pridonijeli tome priznanju. Govorio je i o sveučilišnom udžbeniku, u izdanju Matice hrvatske, Hrvatskoj etnografiji. Pročitali se taj udžbenik, razumije se značenje skrbi već više od stoljeća za pučke običaje.

Ukupno sedam kulturnih fenomena našlo se na hrvatskom popisu baštine UNESCO: Procesija svetog Vlahe u Dubrovniku, dvoglasni pjev tijesnih intervala iz Istre, izrada drvenih igračaka iz Hrvatskog zagorja, procesija kraljica (Ljelje) iz Gorjana, procesija "Za križen" s otoka Hvara, te zvončari iz okolice Rijeke. Oni nisu samo ponos Hrvatske nego i obveza Hrvatske da promiče i čuva svoju baštinu.

Kulturna zajednica, istaknuo je predavač Košak, trebala bi, uz popratne slike na videopanoima.

Nijemcima i pripadnicima drugih naroda predstaviti hrvatske vrijednosti! Članove zajednice kao goste pozdravio je i zaželio im uspjeh u budućem radu Damir Sabljak, konzul gerant iz Generalnog konzulata RH u Frankfurtu. Članovi Kulturne zajednice upozorili su predstavnika Hrvatske na nezadovoljstvo zbog ukidanja dopunske nastave na hrvatskom jeziku u pokrajini Hessen.

Među 25 članova Zajednice ugodno se osjećao gost iz Irana dr. Asghar Fassi, koji je prošle (2009.) godine surađivao s Hrvatskom kulturnom zajednicom u postavljanju izložbe u Idsteinu koje je tema bila zdravstvene potrebe migranata u Njemačkoj. Dr. Ante Bilokapić, član Zajednice i župnik Hrvatske katoličke misije u Wiesbadenu, najavio je javnu tribinu koja će se održati u četvrtak 20. svibnja 2010. s temom "Kako živjeti s razlikama u teološkim pogledima Katoličke i Evangeličke crkve".

Ljubica Turić

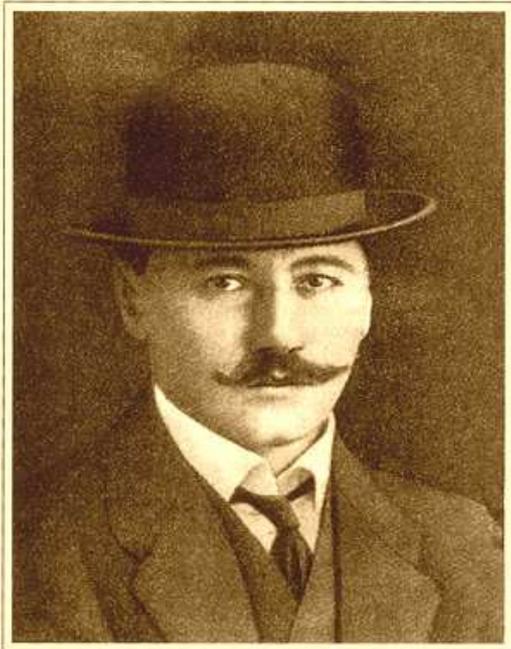
Večernji list 24. travnja 2010.

Cjelovit prikaz tribine na internet stranici: http://www.hkz-wi.de/kronika_hr/Hrvatska_etnografija/Hrvatska_etnografija.html

ANTUN RADIĆ

OSNIVAČ HRVATSKE ETNOGRAFIJE

Na kraju 19. i početkom 20 stoljeća seljaštvo je u Hrvatskoj bilo podređeno, politički obespravljeno i gospodarski iscrpljeno. U seljaštvo se ubrajalo preko 90% stanovništva. Antun Radić⁶ je smatrao da se stanje može promijeniti na način da se prosvjetno i politički organizira seljaštvo i na taj način pokrene. Način za ostvarivanje toga vidio je u pokretanju lista koji će obrazovati seljaštvo i proširiti njihovo znanje i spoznaju spoznajni. Prvi broj **“Doma. Lista hrvatskom seljaku za razgovor i nauk”** izašao je 15. prosinca 1899. List je sadržavao rubrike poput: *“Glasovi iz naroda”*, *“Život, svijet, ljudi”*, *“Narodno gospodarstvo”*, *“Hrvati”*, *“Politika”*, *“Što je nova doma i po svijetu”*... **Dom** je prestao izlaziti 1904.

Krajem se 19. st. javila snažna polarizacija između mladih i starih pisaca, koju Antun Radić kao kritičar i humanist toga razdoblja snažno osuđuje. Tomo Maretić tzv. Hrvatski vukovac, je 1899. objavio djelo pod nazivom *“Gramatika i stilistika hrvatskog ili srpskog književnog jezika”*, što je izazvao snažnu reakciju kod Antuna Radića koja je rezultirala osvrutom u četiri nastavka objavljenom u listu *“Obzor”*. Naglašavao je da dokle *“hrvatski i*

srpski nešto znače, i to svaki nešto drugo, dotle su hrvatski i srpski književni jezik – dvoje”. On naglašava kako bi se književnici trebali ujediniti sa zajedničkom zadaćom da osvještavaju narod, prosvjetljuju i doprinose izgradnji humanističkih vrlina.

Proučavanje narodnog života i običaja

Antun Radić uvodi znanstvene metode za proučavanje života naroda. Već pismima iz gimnazijalskih dana on brata Stjepana, a koji putuje Hrvatskom, moli da promatra *“uzroke bolim, ranam, patnjam narodnim”* da vidi *“s česa narod trpi”* i *“u čem su narodni ideal”*.

Kada je JAZU pokazala zanimanje za prikupljanje etnografske građe, Antun Radić se uključio kao suradnik. Ivana Milčetića, urednik objavljuje *“Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena”*. U prvom svesku, objavljenom 1867. na 368 stranica, objavljeno je mnogo priloga o ženidbenim običajima, narodnom

⁶ dr. Ante RADIĆ (Trebarjevo Desno 11. VI. 1868. - Zagreb 10. II. 1919.) Znanstvenik, književnik i političar. Utemeljitelj hrvatske etnografije. Od 1893. u školskoj službi, nakon izbora za Sabor 1897., na izričiti zahtjev bana Khuena, otpušten iz službe, jer nije htio glasovati za vladina kandidata. Od 1897. do 1902. Radić radi kao urednik "Zbornika za narodni život i običaje Južnih Siavena", koji je izdavala JAZU u Zagrebu. 1899. pokreće Radić "Dom – list hrvatskom seljaku za razgovor i nauk". Zbog sukoba s Tomom Maretićem napušta mjesto urednika "Zbornika" te preuzima mjesto tajnika Matice Hrvatske, a od 1906. postaje i urednikom "Glasa Matice Hrvatske". Zajedno sa svojim bratom Stjepanom, Ante Radić vrši pripreme za osnivanje seljačke stranke. U "Domu" piše 13. III. 1902. programatski članak "O hrvatskoj seljačkoj stranki" u kojem kaže: ***"Vrijeme je već da se sami seljaci za sebe postaraju. Već je dosta tog pisanja i govorenja, što se vidi i čuje od naše gospode: naš mili, naš ljubljani, naš mukotrpnji, naš mučenički, naš na krst razapeti narod. Tog je već dosta i previše, i što se više toga čita i čuje, to je tome milom i ljubljenom narodu sve to gore."*** 10. III. 1904. osnovala su braća Radić Hrvatsku pučku seljačku stranku, istupili iz Hrvatske opozicije i odlučili voditi hrvatsku realnu politiku, što im je i uspjelo, jer su iz male, neznatne stranke razvili u najjaču i najbrojniju hrvatsku političku stranku. God. 1909. izgubio je Radić posao tajnika Matice Hrvatske, te se od tada morao isključivo prehranjivati pisanjem, ponajviše u "Hrvatskom Narodu", "Hrvatskim novinama" iz Virja, u "Domu", glasilu HPSS, te u "Obzoru". God. 1917. primljen je Ante Radić ponovno u državnu službu, kao profesor gornjogradske gimnazije u Zagrebu, no izdržao je samo godinu i pol dana. Umro je 10. II. 1919. Nove vlasti Kraljevine SHS nisu odobrile mirovinu udovici Antuna Radića Vilmi, koja je time ostala bez sredstava za život. Kad je dobila sudski nalog da napusti stan zbog neplaćanja stanarine, otišla je 6. srpnja 1919. na grob svog supruga Ante i tamo ispijala otrov.

vjerovanju, smrti, narodnim jelima i pićima, i sl. Kako Ivan Malčetić nije bio u mogućnosti nastaviti s radom na drugom svesku, posao urednika je ponuđen Antunu Radiću.

U svom članku povodom izlaska zbornika pod nazivom “*iz naroda za narod*” Radić naglašava kako školovani ljudi imaju svoju pravu vrijednost i snagu tek ako su povezani sa svojim narodom. U sljedećem članku “*Dva društva*”, Radić upozorava na problem kontinuiranog širenja kulture tuđinstva.

Naglašavajući kako “*narodi vriede toliko, koliko vriede u kulturi*”, Radić uvodi dvije kategorije u proćavanje kulture:

Kultura srca koja podrazumijeva način života, obiĉaje, društveno urećenje, poeziju.

Kulturom uma je smatrao znanja, vještine i iskustva puka.

Pod narodnim životom, Radić smatra život onih ljudi koji nisu školovani, rade rukama i žive po selima. I dok je ovo smatrao razlikama koje odjeljuju narod od gospode, on naglašava da ništa od toga, ne odjeljuje zapravo seljaka od gospode, jer je prava razlika *kultura, tj. način života*. I dok se *imetak dade steći i znanje upotpuniti, za promjenu cjelokupne kulture bi trebalo stotine godina*.

Kao uvod u 2. svezak “*Zbornika za narodni život i obiĉaje južnih Slavena*”, Radić objavljuje “*Osnovu za sabiranje proućavanje građe o narodnom životu*” koja govori o zadaći zbornika, te sadrži konkretne upute za sabiranje građe. Kako on kaže, zadaća je zbornika

- “*da se u njem sabere sve sto može, o narodnom životu južnih slovjena*”
- *da se sabrana građa znanstveno obradi*”
- “*Osnova..*” je bila tiskana 1897. u 2000 primjeraka, od čega je 600 poslano na adrese suradnika. Radićeva *Osnova* je temeljit i stručan uradak. Pitanje iz *Osnove* su i danas aktualna zadaća:
- **Sagledati prirodnu cjelinu:** “*Iz kojeg je kraja, mjesta ili grada?(...) Koliko ima duša? Je li kraj gorovit ili raven?(...) Koliko je te zemlje potrebno za prehranu muža i žene s dvoje, troje djece?*”
- **Tjelesno ustrojstvo naroda:** “*Jesu li ljudi visoki, srednji, niski?(...) Jesu li ljudi jaki ili slabi?(...) Imadu li mnogo djece? U kojoj dobi obiĉno umiru? Umire li mnogo djece? Ima li mnogo starih i koliko su stari?(...) Koje su najobiĉnije bolesi?*”
- **Pitanja o jeziku:** “*Je li štokavski, čakavski ili kajkavski? Kako ga zove sam narod? Koji se glasovi izgovaraju drugaĉije nego u književnom govoru?*”
- **Pitanja o “narodnom srcu” koji se odnosi na obiĉaje (godišnje, vjenĉanja, porode), sve vrste zabave, odnose unutar obitelji, vjerovanja i sl”.**
- **Pitanja o narodnom umu bavi se narodnim iskustvom znanjima i mudrovanjima (Kako narod računa vrijeme? Kako se dijeli dan? Kako računaju i pišu brojeve nepismeni ljudi? Čemu se plaća porez?)”.**

Postoje nadalje pitanja o selu i okolici, o kući i dvorištu, hrani i posuđu, odijelu i obući, nakitu, pušenju, lijekovima, lovu, spravama i oruđima....

Na kraju “*Osnove..*” Radić naglašava da oni koji prikupljaju građu moraju dobro poznavati kraj i ljude. Po njegovom mišljenju za to bi bili idealni “*pametniji pismeni seljaci*” i “*stariji učitelji i svećenici*”. **Zbornik** sa rezultatima ispitivanja je objavljen 1897. godine i to na 509 stranica. Treći svezak **Zbornika** je izašao 1899. za 334 stranice. Nakon šestog sveska Antun Radić je postavio zahtjev, da bi za rad koji je uložio trebao biti bolje plaćen. Ali kako je upravo u to vrijeme objavio kritiku na “*Gramatiku.*” Tome Maretića, zapao je u loše odnose unutar akademije (JAZU), pa se njegovim zahtjevima nije udovoljilo. Mjesto glavnog urednika je preuzeo Tomo Maretić, a koji se ponudio da će besplatno uređivati zbornik.^{7,8}

Ivica Košak

⁷ Perić, I. Antun Radić : 1868.-1919. Biblioteka Povjesnica, Dom i svijet, Zagreb, 2002.

⁸ Jasna Ćapo Źmegaĉ et al. Hrvatska etnografija, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.

Upitnik o potrebama i sadržaju rada *Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu*, travanj 2010.

Sa pozivnicom na tribinu u travnju 2010 je članovima Kulturne zajednice upućen upitnik sa 21 Pitanjem. Pitanja su obuhvaćala poglavlja dosadašnjih aktivnosti kao i prijedloge o budućem radu.

Upitnik je upućen na 55 adresa članova. Uključujući i obiteljsko članstvo.

Odaziv sa ispunjenim upitnikom dobiveno je od 18% članova, odnosno 43% sudionika tribine od 15. travnja 2010.

Relativno slab odaziv ne dopušta detaljniju analizu sa sigurnim izjavama o željama i mogućnostima većine članova o budućem radu i usmjerenju Zajednice.

Analiza skupova može ukazati na trend «raspoloženja» u registriranoj zajednici Hrvata u Wiesbadenu.

Prosječna je starosna dob prisutnih na tribini 15. travnja bila 55 godina.

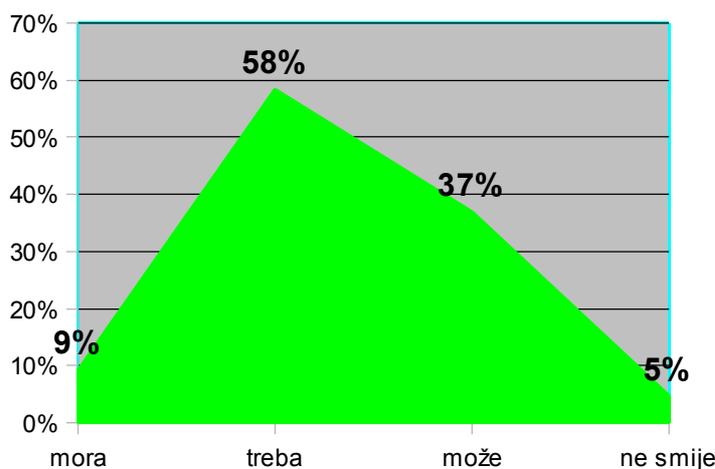
O usmjerenju rada (što se mora, treba, smije ili ne može) pruženo je u 90% slučajeva jedan pozitivan odgovor.

Raspodjela ovih odgovora ukazuje na nekoliko zanimljivosti. Krajnji stavovi kao **mora se** (9%) ili **ne može se** (5%) zastupljeni su u isključivo u manjinskom okviru. To izražava stabilnost zajednice jer u suprotnom, u društvima gdje postoji velika tenzija između tabora onih koji zahtijevaju kako se nešto mora, ili kako se nešto ne može odnosno čak i ne smije, u takvoj sredini je teško održati zajedništvo. Nasuprot tome postoji većinski stav o tome kako se jednostavno nešto **treba** (58%) odnosno **smije** (37%) poduzeti.

Kod pitanja o suradnji i sudjelovanju u aktivnostima je iskazana manja odlučnost, za razliku na odgovoru u vezi sadržaja rada. Tako se na upit o osobnom doprinosu dobiveno samo 67% odgovora i to 45% pozitivnih i 22% negativnih odgovora. A i odgovore na pitanje o pasivnom sudjelovanju je pruženo je u samo 47% slučajeva i to 31% pozitivnih i 16% negativnih odgovora.

Što kulturna zajednica				osobni doprinos		učestvovanje	
<i>mora</i>	<i>treba</i>	<i>može</i>	<i>Ne smije</i>	<i>ja</i>	<i>nein</i>	<i>ja</i>	<i>nein</i>
16	100	47	8	85	42	58	31
9%	58%	37%	5%	45%	22%	31%	16%
Odgovori:				127		89	
				67%		47%	
Suma mogućih odgovora				189			

Da li Kulturna zajednica nešto:

Premda je ovo slika jednog trenutka i postavljeno pitanje djeluje apstraktno, ipak rezultati ankete upozoravaju na nekoliko smjernica u razvoju društva. Prvo je visoka starosna dob učesnika, a drugo slab odaziv (45%) kod osobnog angažmana i treće loša spremnost pa i na pasivno druženje (samo 31%).

Dvije su učesnice u prijedlogu navele potrebu realiziranja aktivnosti za djecu, a čime bi se onda pridobili i roditelji, odnosno odrasli.

Ivica Košak

Der Kroaten neue Kleider

Der ehemalige Präsident der Kroatischen Republik, Herr Stipe Mesić, äußerte in seiner Laudatio an den Karlspreisträger im Jahre 2007, den Außenbeauftragten der Europäischen Union, Herrn Javier Solana in Aachen Folgendes: „Wir sollen selbstkritisch werden, damit wir ehrlich miteinander umgehen können.“ Damit dies möglich ist, müssen wir viele Seiten des langen nationalen Werdegangs der einzelnen Völker betrachten. Für mich persönlich steht da natürlich zuerst die eigene, d.h. die kroatische Geschichte in Europa und insbesondere im deutschsprachigen Raum im Vordergrund als ein gutes Beispiel für Integration.

An dieser Stelle möchte ich an die dunklen Zeiten erinnern, als die Kroaten nicht als Gäste hier zu Lande, sondern als „die Wilden“ im Dreißig-jährigen Krieg angesehen wurden.

Die „Wilden Kroaten“, so nannte vor 350 Jahren der Buchautor Grimmelshausen in seinem Roman „Simplicissimus“ die kroatische Reitermiliz, die in der kaiserlichen Armee des Dreißigjährigen Krieges diente.

Mehrere deutsche Städte, darunter Heidelberg, Marburg und Kaiserslautern, wurden durch diese kroatische Reitermiliz verwüstet, die dort mordete und brandschatzte. Es waren diese, wie es der österreichischer Historiker Rudolph Kiszlyng in seinem Buch, „Die Kroaten“ aus dem Jahre 1956 beschrieb, à la Turca verkleideten kroatischen Kämpfer, die Angst und Schrecken verbreiteten.

Das Halstuch dieser „à la Turca Armada“ wurde später zu einem weltweit akzeptierten Kleidungsstück. Nun fragen Sie sich sicher, von welchem Kleidungsstück hier die Rede ist?! Es ist die Krawatte. Ein Kleidungsstück, das gesellschaftlichen Rang und Ruhm erlangte. Doch als die Kroaten es erstmals

trugen, war es ein von der Außenwelt negativ bewertetes Merkmal.

Doch zu diesem Erbe gehört noch mehr: Die Kultur. Die kroatischen Veteranen aus diversen deutschen Kriegen brachten europäisches Kulturgut und die Aufklärung in ihre Heimat mit.

Einer von ihnen war der Hauptmann **Matija Antun Reljković** (1732-1798), der die Bildung eines einheitlichen kroatischen Volkes anstrebte, eine kroatische Grammatik schrieb, ein Lehrbuch zur Schafzucht verfasste und klassische Fabeln (eines der wichtigsten Genres der um Volksbildung bemühten Aufklärung) ins Kroatische übersetzte. Sein literarisches Hauptwerk ist das Lehrgedicht in mehreren Gesängen „*Satir iliti divji čovik*“ (Satyr, oder der wilde Mann), das 1762 erschien und seine slawonischen Landsleute dazu aufrief, unnütze Volksbräuchen (die durch die Türkenherrschaft(!) beeinflusst seien) aufzugeben. Er spielte darauf an, dass der Tanz Kolo getanzt wurde, auf spezielle Hochzeitsgelage und vieles mehr. Stattdessen sollten sie sich nützlicheren und sinnvolleren Dingen widmen.

Ausgerechnet diese Kolo, die Reljković, inspiriert durch die Kultur der Deutschen abschaffen wollte, ernannte die UNESCO im letzten Jahr zum Weltkulturerbe. So sieht man, dass sich die Meinungen über gewisse Bräuche im Lauf der Zeit durchaus ändern können. Es gibt, wie Sie sehen, viele interessante Ereignisse in der gemeinsamen deutsch-kroatischen Geschichte.

Der heutige souveräne kroatische Staat, welcher inzwischen ein berechtigter Anwärter auf die Mitgliedschaft der Europäischen Union ist, hat seine Unabhängigkeit unter anderem der Europäische Initiative zu verdanken.

Wussten sie, dass einer der Kommandanten der o.g. kroatischen Krieger, Graf Fran Krsto Frankopan, von dem deutschen Kaiser des Heiligen „Römischen (Europäischen?) Reichs, Leopold I. 1671 in Wien enthauptet wurde Das ihm zur Last gelegte Verbrechen war das Verlangen nach einem unabhängigen Staat Kroatien. Auch hier sieht man wieder, wie sich die Dinge im Laufe der Zeit ändern können: Einst schlug man

den Kroaten die Köpfe ab, um einen souveränen kroatischen Staat zu verhindern, 320 Jahre später unterstützte man sie in diesem Ansinnen.

Dass es keine Selbstverständlichkeit ist, dass die Kroaten und die anderen Europäer, ihre Staaten und Völker, eine Gemeinschaft bilden, haben wir schon bei diesem kleinen Blick in die gemeinsame Geschichte verstehen können. Und so wird uns bewusst, wie sehr die weiteren Anstrengungen aller Völker gefragt bleiben werden. Gefragt und gefordert, um nicht zu vergessen, welche gemeinsame

Geschichte hinter uns liegt. Gefragt und gefordert, um zu verstehen, wie aus dieser gemeinsamen Geschichte eine Gemeinschaft entstehen konnte.

Die gemeinsame Anstrengung ist gefragt und gefordert um zu verstehen, wie aus den einst als „Wilde“ betitelten Kroaten Freunde, Teile einer Familie und

Slika: Mladen Sertić
Internet link: Marica Draženović

geschätzte Nachbarn, sowohl auf persönlicher, als auch auf staatlicher Ebene, werden konnten.

Ivica Košak

Zapisi srca

Pjesnički dnevnik Ljubice Muftić-Turić

Povjesničar, kulturni djelatnik, prijatelj lijepe riječi i uopće umjetnosti, moj prijatelj dr. fra Andrija Nikić nedavno mi je dao oveći svežanj pjesama koje potpisuje Ljubica Muftić-Turić, Bjelovarčanka na radu u Njemačkoj. Uvijek me je zanimala pisana riječ autora iz hrvatske dijaspore jer, čini mi se, ljubav spram domovine koju nalazimo u toj riječi može svakome biti poučnom.

Za autoricu prvi put doznajem iz njezinih stihova, a iz šture riječi koju sama o sebi piše vidim da je riječ o mladoj ženi, sa sklonostima prema likovnom izrazu, supruzi i majci koja i kroz svoj svagdanji život hoće progovoriti na pjesnički način.

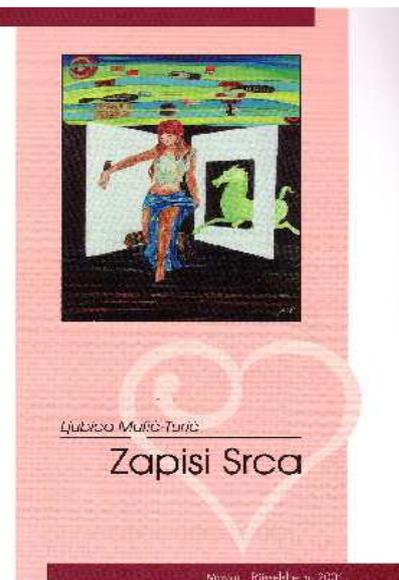
Pjesme Ljubice Muftić-Turić su, najsažetije rečeno, njezin pjesnički dnevnik, njezino bilježenje dnevnih poticaja, događaja, susreta, razmišljanja. Ne nuka na tu tvrdnju samo činjenica što gotovo svaka pjesma nosi nadnevak nastanka, već i njihova tematika i naslovi. Sto to potiče autoricu? Listajmo stranice rukopisa: Leptiri, Otudjenje, Pitanje za vjetar, Proljeće nad Rüsselsheimom, Moja staza, Lađa u kadi, Noć u gradu i tako redom. Na vlastiti doživljaj, ili nenadani susret, pjesnikinja odgovara riječju. Premda je riječ, općenito, krhka, ona može sačuvati trenutak, izreći osjećaj, što Ljubica Muftić-Turić i čini u svojim radovima.

Čitatelju će posebno biti zanimljivi, a čini mi se da su i ponajuspjeliji, kajkavski stihovi ovoga rukopisa. U njima se vidi da je autorica doma, u svom ozračju i miljeu. Navodim pjesme *Kaj sem*, *Bil sam na proščanju*, *V nedelu...* Svakako ona treba više raditi na takvim stihovima, na svijetu koji još postoji ali, na žalost, sve više poprima druge značajke.

Svakako će ove pjesme imati svoje čitatelje. Zapravo sve one ljude koji vole svijet djetinjstva, života na selu, svijet koji sve više odlazi u sjećanje. Nije samo pjesma o djeđu ona koja govori o takvu svijetu. U autorice ih nalazimo podosta, kao stoje i ona o njezinoj dolini i raslinju u njoj, ali i mnoge druge.

Riječ je o prvoj knjizi. Stoga se valja nadati i vjerovati da će sljedeće knjige ove pjesnikinje biti tematski i stilski ujednačenije, a izričaj zgusnutiji, kako to i obično biva kod većine nadarenih pjesnika, među koje ubrajam i Lubicu.

Krešimir Šego

KAJ SEM

Kaj sem štel
to nis' imel,
kaj sem fkral
ni dobro
mam sem znal,
kaj sem dobil
mam mije vrag
v ruke zdrobil
ni niš drukče
nek dok sem
skroz bogec bil,
kaj sem dal
je sam Bogek
na nebesih znal,
kaj sem senjal
je za menu prešlo
kak i tenja.

Ljubica Muftić-Turić (16.10. 2003.)

FRANKFURTER
BUCHMESSE SAJAM KNJIGA
IZ MOG KUTA*Snaga knjige je veća i od smrti,
veća od onih koji je žele pokopati*FRANKFURTER
BUCHMESSE

Knjiga će nadživjeti sve one koji joj sada proriču skorbu smrt - rekao je njemački ministar vanjskih poslova **Guido Westerwelle** na svečanosti otvaranja 62. Frankfurtskog sajma knjiga komentirajući time rasprave o budućnosti tiskane knjige.

Njegova je izjava bila izazvana napisima kako će elektronska knjiga zamijeniti tiskanu. Te će se dvije forme, ističe, samo upotpuniti.

Jedna od glavnih tema ovogodišnjeg **Frankfurtskog sajma knjiga** bila je i budućnost digitalnih nosača pisane riječi. Frankfurtski sajam je najveća tržnica knjiga, najveća knjižara na svijetu u kojoj se nekoliko dana koliko traje okupe svi koji se bave knjigom - izdavači, knjižari, autori, kritičari, novinari i čitatelji. Počasni je gost ove godine bila Argentina. Na 172 tisuće četvornih metara predstavilo se oko sedam tisuća izlagača iz 111 zemalja, među njima i Hrvatska.

Naša se domovina predstavila, istina na manjem prostoru nego prijašnjih godina, ali s lijepim i bogatim programom. Predstavljena su 232 naslova od 30-ak hrvatskih nakladnika. Kroz književne su forume bili zastupljeni veliki hrvatski pjesnik **Tin Ujević**, zatim književnici **Edo Popović**, **Ludwig Bauer**, **Miro Gavran**, **Sanja Lovrenčić** i **Ivana Šojat-Kučić** te kao šlag na kraju hrvatska književnica **Irena Vrkljan** koja ove godine slavi svoj 80. rođendan. No, to su informacije koje je svatko

mogao ovih dana pročitati u tiskanim medijima ili na internetskim web portalima.

Ništa novo. Ono što niste mogli pročitati, osjetiti niti uočiti ako niste nazočili svom tom predivnom knjiškom šušuru koji je trajao ovih šest dana jest spoznaja da još ima mladih ljudi koji vole knjigu i žive za knjigu. Ne govorim to zbog onih prvih pet dana trajanja sajma u kojima se izmjenjuju oni koji se moraju izmjenjivati poradi vlastitog posla. Jer novinari tu možda ne bi bili da ih urednici nisu poslali, izdavači moraju biti jer im je to posao, autore i kritičare izuzmimo, i držimo se običnog čovjeka i čitatelja bez kojih autori i kritičari ne bi ni postojali. Istina, teška su vremena, ubrzana, financijski, a i emocionalno uništavaju čovjeka pa je sajam knjiga pozitivan znak u ovim teškim vremenima u kojima prostora za knjigu, ponekad se čini, sve manje ima. Ali, ipak, ima. Ako joj dopustite knjiga će doći do vaših srca i pronaći vremena za kojeg mislite da ga nemate.

Ovih sam dana na Sajam knjiga odlazila vlakom. Čovjek uistinu može svašta naučiti u samo jednoj vožnji vlakom.

U tridesetminutnoj vožnji koja je pobila moje dotadašnje mišljenje kako nove generacije nisu dovoljno zainteresirane za knjigu. U samo jednoj tridesetminutnoj vožnji, u jednom vagonu vlaka uočila sam čak pet mladih ljudi, mladića i djevojaka koji su čitali knjigu. Bilo mi je neobično drago

jer nisu zaokupljeni slanjem SMS-ova već, bilo je očito, radnjom knjige. Shvaćala sam kako umno nisu prisutni nego proživljavaju knjigu. Bilo mi je drago jer se radi o mladićima i djevojkama nove generacije i jer su baš oni pronašli vremena za knjigu.

Peti dan sajma, odnosno današnji me najviše oduševio jer obični je čovjek posjetio knjigu. Brojni mladi ljudi koji su radoznalo razgledavali paviljone oduševljavajući se knjigom i komentirajući knjigu. Nebitno o kakvoj se knjizi radi, stručnoj literaturi, trilerima, psihološkim romanima, dječjoj knjizi ili tek kuharicama.

Knjiga je oduševljavala. Paviljonima su se šetali brojni knjiški likovi poput **Petra Pana**, **Harrya Pottera**, **Huckleberry Finna**, **Toma Sawyera**, **Heidi**, **pa čak i Crvenkapice i Snjeguljice**, ali i kojekakvih novijih fantasy likova koje su utjelovili mladi ljudi, pa čak i neki starije generacije koji vole **KNJIGU**. Mnogi će kazati kako je to djetinjasto, kako to pripada samo djeci, ali zar ima nešto ljepše nego radovati se kao dijete, učiti kao dijete, zar dječja iskrenost ne oduševljava, zar ima nešto ljepše nego voljeti knjigu kao što dijete voli omiljenu bajku, priču, slikovnicu? Zar ima nešto ljepše nego živjeti knjigu kao što to čini dijete, zar nismo bili djeca i proživljavali omiljene bajke?

Zar nije čarobno proživljavati knjigu onako kako smo je proživljavali kad smo bili djeca? Mislim da jeste jer knjiga zapisuje vrijeme, ona je ta koja priča i bez koje ne bi imali prošlost. Stoga je trebao voljeti i čuvati kao što to čini dijete sa svojom omiljenom bajkom.

Marijana Dokoza

ŠAPAT SRCA

Mirko Anić, pjesme

IZ RECENZIJE

Pučko pjesništvo Zabiokovlja ima dugu tradiciju narodnih pjevača i kazivača koji su slijedeći prizive Biokovske vile utiskivali na kamenim pragovima tragove svojih trajanja, a u stihovima preslike intimnih svjetova u kojima iščitavamo nešto poznato, daleko, zaboravljeno i potisnuto. Još od turskih vremena pjevalo se o hajdučiji, otmicama, bojevima, silnom junaštvu, ali nadasve o ljubavi. Vremena se promijeniše, ali osta pjesma vilenita, čeznutljiva, i jer s tugom zbori o prošlom, sjetna i tugaljiva. Takvim je nitima satkana poezija pučkog pjesnika Mirka Anića koji ispisavši petu zbirku pjesama Šapat srca, podari nam svoje osjećaje, misli i stanja, otvorivši prostore srca i povevši nas prostorima zavičaja.

Zavičaj je za pjesnika trajni okvir u kojemu su konstante: prag, komin i grob, u kojemu ruka poseže za motikom i krunicom, u kojemu mirišu snjegovi i jugovina, žuti se smilje, modri kadulja, nad kojim odjekuje ganga i žarnim sutonske Zdravomarije. Zavičaj takvih boja, slika i zvukova pjesnik je pronio kroz život kao uporište koje gaje uz majčin blagoslov snažilo kada je odlazio u daljinu i tuđinu i po kojemu se vraćao ognjištu i kada se na njemu utruše zadnje iskre.

Stoga je poezija Mirka Anića unatoč raznolikosti tema i motiva pretežito zavičajna, naglašeno lirska, senzibilna, sva od mekoće, treperenja i čežnji. Pjesnik ju je naslovio Šapat srca istaknuvši dvije središnje odrednice zbirke: šapat i srce, dakle, onome koji ima uši da osluhne i koji ima dušu da nasluti.

Zbirka je podijeljena u osam nejednolikih ciklusa pejzažne, misaone, domoljubne, ljubavne i religiozne tematike.

I. ciklus Miris blagoslova što vitar odnese, sastoji se od 12 pjesama kroz koje auctor prelistava album svojih uspomena privijajući svaku s ljubavlju, proživljavajući ju s jednakim žarom davno proživljenog. Preplićući prošlost i sadašnjost, pretke i potomke cijelim svojim bićem ispisuje oporuku, ostavljajući u zavjet pripadnost zavičaju. Niže škrte, kamenom obzidane pejzaže u kojima čudesnom cvatnjom procvjeta blokovski cvijet, prolista jasen, bagrem i murva, zamiriše dim i studen. Stihovi zaustaviše sjećanja na sav trud i znoj, na djetinjstvo u kojemu je bilo "kruha koliko mater odredi", i koje, iako siromašno, bijaše toplo od majčine i očeve ljubavi i blagoslova. Unatoč proteklom vremenu, uspomene gore živim slikama u nutrini pjesnikovih zjenica i on se grije na vatri svojih sjećanja.

II. ciklus Koračam tako kroz cvitne staze, sastavljen je od 14 pejzažnih pjesama. ...

U III. ciklusu Dalmacijo, ljubavi i moj i govori o širem zavičaju, koncentričnim krugovi prema Slivnu.

IV. ciklus Dobro jutro zemljo naša sadrži 17 domoljubnih pjesama.

V. ciklus Zaplovismo u noć bez cime i sidra broji 16 pjesama Razigrana i nestašna pjesnikova duša ostavila je brojne ljubav senzibilnih do pobožnih tonova.

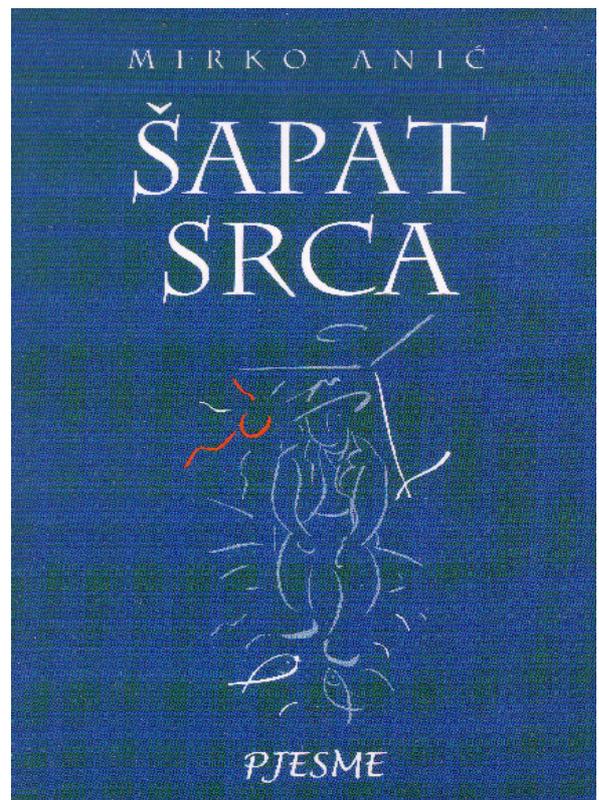
VI. ciklus (11 pjesama) je Jer Bog mi ostavi molit običaji, tradicija izrastaju iz kršćanskoga svjetonazora.

VII. ciklus U mrvu sriće ja tražim raj sadrži 13 pjesama u kojim pjesnik promišlja vječnu čovjekovu upitanost nad smislom života.

VIII. ciklus Jeseni su već na pragu, ciklus je od 10 pjesama kroz koje se pjesnik, iako bolno, suočava s vremenom kroz koje je protekao njegov život, pa su stoga i naslov i stihovi prepleteni jesenskim znakovljem. Proljeća su davno iscvjetala, a tijelo i duša su prošarani "frižima", srce je oslabilo; sve su to znakovi upozorenja pjesniku koji zaplašen i nesiguran "ne zna kud će di će". Hrabri sebe ne dopuštajući da ga stare uspomene i sjeta slome i da ga novo vrijeme u kojemu se nalazi ne vrti u krug poput lista što šušteći pada. Život izriče metaforom "stepenica, skalina", podcrtavajući kako vrh nije pobjeda, jer slijedi silaženje, umor, kraj: "molimo se više Bogu/da nam duša ode raju".

Zbirka je ispisana u različitim pjesničkim formama, većinom nepravilno rimovanih stihova. Pjesnički jezik je jednostavan, jednostavnih, ali i prepoznatljivih slika. Neke pjesme ispisuje zavičajnom ikavicom, koja se prepliće sa zavičajnim temama i odzvanja dobro znanim zvukovima i melodijama.

Knjiga pjesama Šapat srca lirsko je tkanje blistavih i zagasitih niti: ljubavi i tuge, svjetla i sjene, vatre i pepela, života i smrti. Prošlost i sadašnjost u zagrljaju pjesnikovih nutarnjih preslika.

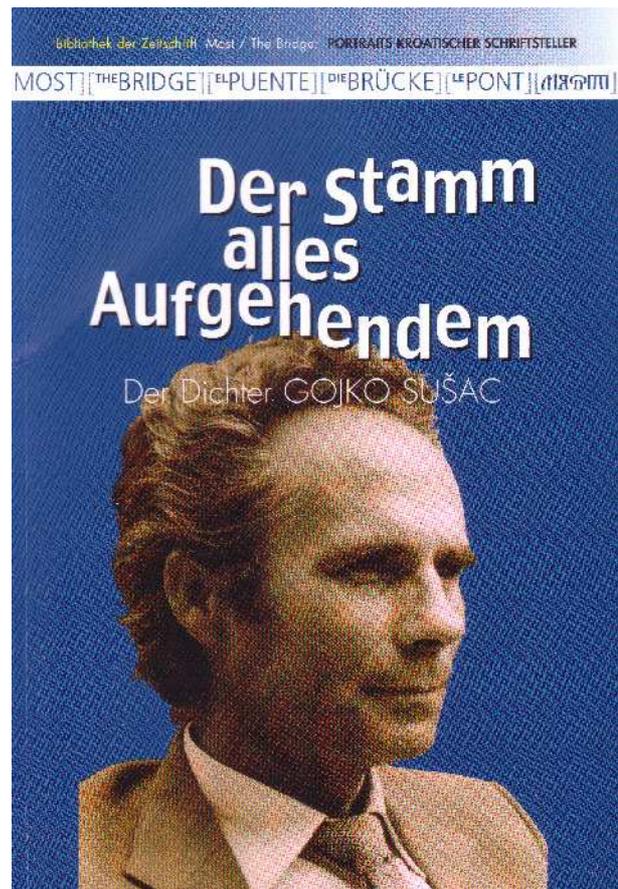
Ankica Ravlić

Der Stamm alles Aufgehendem

Gojko Sušac scheint derzeit jene „andere Stimme“ der kroatischen Literatur zu verkörpern, die umso stärker und wertvoller ist, je leiser und diskreter sie sich gestaltet. Die heutige Zeit ist nämlich jeglicher Tiefe gegenüber zur Gänze abgeneigt (außerdem verneint einige postmodernistische Theorien das Bestehen jeglicher „Tiefe“ und affirmiert die „Oberfläche“), während die Kommunikation auf ein möglichst einfaches Durchlaufen von Bildern und Texten im Fernsehen und auf dem Computer beschränkt bleibt. Das genannte — durch den Markt stark vorangetriebene — Ideal einer möglichst durchgängigen Botschaft, die eine möglichst einfache Kommunikation zwischen Sender und Empfänger gewährleistet, ist in der kommerziellen Literatur zum größten Teil dominant und hat selbst in vielen Werken von hohem literarischem Wert ihre Spur hinterlassen. Sogar in der Lyrik, die auf jeden Fall als das „komplexeste literarische Zeichen“ gilt, stellen Poetiken, die eine direkte, oft auch brutale, auf Antrieb verständliche und mit einer Vielzahl beinahe wörtlich übertragener Wirklichkeitsreferenzen versehene Sprache bevorzugen, einen immer größeren, wenn nicht gar dominanten Teil dar.

Aufgrund all dessen gestaltet sich der durch Gojko Sušac' Lyrik verursachte Kontrast — zum Beispiel, in einer Zeit, in der sich der sprachliche Ausdruck durch SMS-Nachrichten, zu primitiveren Formen zurückentwickelt — weitaus stärker. In dieser Lyrik bleiben, nämlich, alle Erkenntnis und Ausdruck betreffenden Kompetenzen erhalten, die dem Menschen als geistigkörperlichem Wesen gegeben sind, sodass deren Integrität gegenüber der zeitgenössischen Verabsolutierung von Fragment und Chaos schon beinahe als Provokation erscheint. Diese Provokation ist allerdings notwendig, um die bereits fest verwurzelten elektronischen und virtuellen Rituale zu entautomatisieren, die eigentlich stets ein und dasselbe oberflächliche Ereignis produzieren.

Im Gegensatz dazu ist Sušac' Lyrik seit über vierzig Jahren eine Abenteuer der Herausfindung eines neuen lyrischen und poetischen Ortes, an dem Sprache und Welt einen Wandel erfahren und zu etwas tieferem und kompletterem werden. Deshalb betonen die bestgetroffenen Beschreibungen von Sušac' Dichtung gerade dieses Neue und Unbekannte, das sich im poetischen Wandel ereignet, sodass z.B. der Literaturkritiker Ante Matijašević schreibt, Sušac' Lyrik würde Räume betreten, die den Anschein erwecken, es sein „nie zuvor Snarhe in ihnen eewesen“. In einem sich über Jahrzehnte spannenden Bogen pulsieren diese Räume zwischen Gedichten betont ökonomischen und gnomischen Ausdrucks und der essayhaften poetischen Sprache seiner Prosagedichte, bis hin zu gänzlich komprimierten lyrischen „Chiffren“ in nur einigen Worten oder Versen. In diesen „Chiffren“, die Sušac' gesamten hermetisierten und doch suggestiven Ausdruck gewissermaßen durchdringen, liegt auch das „Verführerische“ dieser Lyrik. Deshalb wird das Lesen der Gedichte unseres Autors zum Blick in einen neuen geistigen Raum, der sich nicht aus einem klaren Verständnis der genannten „Chiffren“ erschließt, sondern in deren, um mit Hugo Friedrich sprechen, „grenzenloser Suggestivität“, bzw. den breitgefächerten Möglichkeiten ihrer bewussten oder unterbewussten Realisationen hinsichtlich Bedeutung und Eindruck. Was könnte ein Leser denn mehr erwarten, der sich, im Gegensatz zu den immer stärkeren Gewohnheiten geistiger Faulheit, entschließt, sich in eine Lyrik zu vertiefen, in der, wie Matijašević es ausdrückt, „der Durst nach dem Entferntesten, Rätselhaften, Numinosen, das von der Natur seiner Unaussprechlichkeit her zum Transzendenten hin stets offen ist“ stets präsent ist. Um dem Leser zu ermöglichen, Sušac' Lyrik so gut wie möglich kennen zu lernen, bringen wir in diesem Buch, unter dem Titel *Der Stamm alles Aufgehendem* eine repräsentative Auswahl aus seinen zwölf bislang veröffentlichten Lyrikbänden, eine Auswahl aus der ihn betreffenden kritischen Literatur, aber auch einen essayistischen Text, anhand dessen der hervorragende essayistische Teil von Sušac' literarischem Werk illustriert werden soll.

Davor Šalat

Migration und Gesundheit

Die Migrationserfahrung ist für die aller meisten Migranten eine einschneidende Erfahrung, die das Leben des Einzelnen für immer prägen wird. Den Heimat gezwungen oder freiwillig zu verlassen und sich in der neuen Gesellschaft ein zu leben erfordern oft die Überwindung vorgegebener Barrieren und die emotionale Bewältigung von neuen Herausforderungen. Dazu kommt die Verarbeitung der damit verbundenen Trauer- und Loslöse Prozesse. Dies alles verlangt von ihnen große Kraftanstrengung und Stärke, die aber entsprechend Einfluss auf ihre körperliche, emotionale und psychische Gesundheit hat.

Daneben sind weitere Faktoren wie die sozioökonomische Position, die ethnisch-kulturellen und geschlechtsspezifischen Einstellungen und Erfahrungen wichtig für ihre Gesundheit. Denn die Erfahrungen von sozialer Ungleichheit, Ungerechtigkeit, Rassismus und Diskriminierung greifen in den körperlichen und seelischen Nahbereich des Menschen ein und beschränken seine Möglichkeiten zur individuellen Lebensgestaltung und gesellschaftlichen Partizipation.

Sensibilisierung des Fachpersonals im Gesundheitswesen unerlässlich.

Zur interkulturellen Öffnung des Systems gehören auch die Entwicklung zielgruppenspezifischer Angebote sowie die verstärkte Einbeziehung von Fachkräften mit Migrationserfahrung.

Wenn man die theoretischen und empirischen Ergebnisse der Migrationsforschung näher betrachtet, muss man wissen, dass einige methodische Besonderheiten auf dieses Forschungsgebietes gibt.

Menschen mit Migrationshintergrund sind keine einheitliche und leicht zu definierende Gruppe.

Sie kommen aus verschiedenen Herkunftsländern oder sind bereits in Deutschland zur Welt gekommen, entstammen aber einer zugewanderten Familie. Diejenigen, die selbst migriert sind, hatten ganz unterschiedliche Motive für die Migration.

Die Heterogenität der Migranten macht daher eine Operationalisierung d.h. Verknüpfung von Begriffen mit Verfahren (Operationen), durch die sich ihr Inhalt (Bedeutung) empirisch bestimmen lässt („Temperatur ist, was man mit dem Thermometer misst“) in den Studien schwierig.

Wer ist nun ein Migrant?

Manche Forscher berufen sich auf die Nationalität als Kriterium, andere auf die Muttersprache, dritte auf die Ethnie der Großeltern und wiederum andere auf den Geburtsort.

Die unterschiedlichen Definitionskriterien mindern die Vergleichbarkeit der Studien. So dass wir unterschiedlichen Ergebnisse je nach politischer Lager bekommen (B. Kirkcaldy et al. 2006)¹.

Im Migrationsbericht der Beauftragten der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration (2005) wird folgende Definition von »Migration« vorgeschlagen: »Von Migration spricht man, wenn eine Person ihren Lebensmittelpunkt räumlich verlegt. Von internationaler Migration spricht man dann, wenn dies über Staatsgrenzen hinweg geschieht.«

Als weiteres Problem sind die soziodemografische Merkmale in den Migrationspopulation sie ist anders verteilt als in den einheimischen Stichproben.

So sind sie in Deutschland immer noch etwas junger, und unter ihnen gibt es mehr Männer als der hiesigen Population.

Ein weiteres Problem ist die Repräsentativität der Studien. Migranten sind nicht einfach zu erreichen und den Umgang mit Fragebogenuntersuchungen oft nicht gewöhnt.

Weiterhin ist die Frage mit wem werden die Migranten verglichen mit Menschen der Ankunftsgesellschaft oder der Herkunftsgesellschaft.

Hinzukommt noch, dass aufgrund ihrer Heterogenität Migrant ist eben nicht gleich Migrant.

Trotzdem sind einige generell Aussagen zum Thema Möglich.

Wer migriert, ist besonderen gesundheitlichen, sozialen und ökonomische Belastungen ausgesetzt².

Unterschiede in der Gesundheit zwischen Migranten und nicht Migranten Mehrheitsbevölkerung sind aber nicht immer ein Hinweis auf Ungerechtigkeiten.

Menschen, die aus einem ärmeren Land in ein wohlhabendes Industrieland wie z.B. nach Deutschland zuwandern, weisen allein durch die Tatsache der Migration ein Risiko für übertragbare wie

EINLADUNG

zu einem öffentlichen Vortrag

in den Gemeinderäumen

der Kroatischen katholischen Mission

Holsteinstraße 15a (Ecke Waldstraße)

in Wiesbaden-Biebrich

am Donnerstag, den 13. Januar 2011

Beginn um 19.00 Uhr.

Migration und Gesundheit

Referent: Dr. Asghar Fassihi, Apotheker

<http://www.apotheke-im-emstal.de/seiten/ueber.htm>

In der Einführung zum Vortrag wird kurz die Geschichte von traditionellen Heilmitteln in der kroatischen Literatur vorgestellt.

Die Veranstaltung findet in Zusammenarbeit mit dem Ausländerbeirat der Stadt Idstein statt.

Wir freuen uns über eine zahlreiche Teilnahme und grüßen Sie herzlich!

Gäste sind willkommen!

Gesundheit und der gleichberechtigte Zugang zum Gesundheitssystem sind entscheidende Schlüssel für gesellschaftliche Einschluss (Inklusion). Bereits 1946 wurde das Recht auf höchstmögliche körperliche und geistige Gesundheit sowie auf Zugang zu medizinischer Versorgung als individuelles Menschenrecht anerkannt. Eine Gesellschaft, die sich für die gesellschaftliche Einschluss und Teilhabe aller Bürger, auch der Minderheiten, entscheidet, hat diese menschenrechtlichen Standards bei der Gesundheitsversorgung der Migranten (unabhängig von ihrem aufenthaltsrechtlichen Status) einzuhalten. Gleichberechtigter Zugang zum Gesundheitssystem bedeutet vor allem eine Gewährleistung des allgemeinen Standards aber auch eine adäquate Versorgung, die eine interkulturell kompetente Betreuung gewährleistet. Um dies zu erreichen und das Verständnis für die besonderen Bedürfnisse der Patienten aus anderen Kulturkreisen zu entwickeln, ist die interkulturelle

¹<http://www.springerlink.com/content/?Author=B.+Kirkcaldy>

²Razum et al., 2004; Geiger und Razum, 2006

Relatives Risiko einer Arbeitsunfähigkeit (RR) und relative Dauer einer Arbeitsunfähigkeit (RD) der pflichtversicherten nichtdeutschen verglichen mit pflichtversicherten deutschen Beschäftigten der BKK

Krankheitsart nach Diagnosegruppen, Männer, 1997	Relative Dauer der AU Nichtdeutsche/Deutsche Tage je Fall	Relatives Risiko einer AU Nichtdeutsche/Deutsche Fälle je 100 Mitglieder	Risiko Deutsche	Risiko Nichtdeutsche	Dauer der AU Deutsche	Dauer der AU Nichtdeutsche
1 Infektiöse und parasitäre Krankheiten	1,23	1,03	49,3	50,7	44,8	55,2
2 Neubildungen	1,18	0,91	52,4	47,6	45,9	54,1
3 Ernährungs-, Stoffwechsel- und Immunsystemerkrankungen	1,41	0,9	52,6	47,4	41,5	58,5
4 Psychiatrische Krankheiten	1,14	1,4	41,7	58,3	46,7	53,3
5 Krankheiten des Nervensystems und der Sinnesorgane	1,15	1,19	45,7	54,3	46,5	53,5
6 Krankheiten des Kreislaufsystems	1,11	1,38	42,0	58,0	47,4	52,6
7 Krankheiten der Atmungsorgane	1,33	1,3	43,5	56,5	42,9	57,1
8 Krankheiten der Verdauungsorgane	1,42	1,21	45,2	54,8	41,3	58,7
9 Krankheiten der Harn- und Geschlechtsorgane	1,31	1,44	41,0	59,0	43,3	56,7
10 Krankheiten der Haut und des Unterhautzellgewebes	1,09	1,13	46,9	53,1	47,8	52,2
11 Krankheiten des Skeletts, der Muskeln und des Bindegewebes	1,14	1,64	37,9	62,1	46,7	53,3
12 Symptome und schlecht bezeichnete Afektionen	1,16	1,76	36,2	63,8	46,3	53,7
13 Verletzungen und Vergiftungen	0,99	1,11	47,4	52,6	50,3	49,7

Quelle: Gesundheitsberichterstattung des Bundes, Robert Koch Institut 2008 (eigene Auswertung)

Eine pauschale Betrachtung der vierzehn Krankheitsbilder, inklusive Unfällen, die zur Arbeitsunfähigkeit führen, weist zusammengefasst ein 33-prozentig höheres Erkrankungsrisiko für die nichtdeutsche Bevölkerung aus. Genauere Analysen zeigen, dass die Schlussfolgerung, Bürger mit Migrationshintergrund hätten eine allgemein schlechtere gesundheitliche Verfassung, nicht ohne weiteres zulässig ist. Obwohl Nichtdeutsche häufiger erkranken als Deutsche, zeigt die Betrachtung der Dauer der Krankschreibungen, dass Nichtdeutsche schneller an ihren Arbeitsplatz zurückkehren. Trotz des höheren Erkrankungsrisikos von 33% ist die Dauer der Arbeitsunfähigkeit nur um 21% höher, als bei

Deutschen. Dies wird auch bei der Betrachtung der Arbeitsunfähigkeit infolge von Arbeitsunfällen sichtbar. Migranten erleiden 51% öfter - als ihre deutschen Kollegen - einen Arbeitsunfall und auch hier ist die Dauer der Arbeitsunfähigkeit geringer als bei Deutschen. Zur genauen Analyse der Einzelfälle müssen auch die einzelnen Krankheitsbilder gesondert betrachtet und untersucht werden. Als Beispiel können die infektiösen und parasitären Krankheiten genannt werden, welche bei Deutschen und Nichtdeutschen fast ausgewogen vertreten sind, obwohl man aufgrund unterschiedlicher hygienischer Standards anderes vermuten könnte. Erwähnenswert ist das Krankheitsbild „Symptome und schlecht bezeich-

nete Afektionen“, welches keine genaue Diagnose darbietet. 76% häufiger ist diese Pseudo-„Diagnose“ bei Migranten zu finden. Beachtlich ist, dass die relative Dauer der Arbeitsunfähigkeit bei den Migranten nur um 16% höher ist, als bei den seltener an dieser „Krankheit“ leidenden Deutschen. Eine Erkrankung infolge von Entwurzelung (Syndrom des leeren Nestes ICD-10 Z60.1) mag sich unter der Bezeichnung Psychiatrische Krankheiten verbergen, wird hier allerdings nicht explizit benannt und ist somit der Analyse nicht zugänglich. Und doch birgt gerade dieses Krankheitsbild das Risiko und die Herausforderung einer gelungenen Integration.

Redaktion

auch nichtübertragbare, chronische Erkrankung auf, das sich von dem der nicht migrierten Bevölkerung im Zuwanderungsland unterscheidet. Migration aus ärmeren Ländern in die reicheren Länder geht mit einem gesundheitlichen Übergang einher. Darunter versteht man Verschiebung von einer hohen Sterblichkeit hin zu einer insgesamt niedrigeren Sterblichkeit, bei gleichzeitigem Wechsel der häufigsten Todesursachen von Infektionskrankheiten Mütter- und Kindersterblichkeit hin zu nicht übertragbaren, chronischen Erkrankungen. Zum gesundheitlichen Übergang gehören unter anderem: eine therapeutische kompetente bessere Vorbeuge- und Behandlungsmöglichkeiten, z.B. für Infektionskrankheiten eine Risikofaktorenkomponente z.B. Erkrankungsschutz durch sauberes Trinkwasser, aber auch neue Risiken durch Rauchen, Ernährungsweise und Bewegungsmangel. Neuerkrankungen und Sterblichkeit der Migranten an ischämischer Herzerkrankungen, der häufigsten Todesursachen in Deutschland, bleiben zunächst auf dem niedrigeren Niveau z.B. eines südeuropäischen Herkunftslandes. Dies ist auf die meist lange Latenzzeit zwischen einem Anstieg der Risikofaktoren und dem Auftreten der Erkrankung zurückzuführen. Zuwanderer der ersten Generation können daher noch viele Jahre nach der Migration eine niedrigere Herzinfarkt-Inzidenz und Sterblichkeit

haben als die Bevölkerung des Zuwanderungslandes (Razum et al., 2004; Geiger und Razum, 2006).

Dies kann sich aber schon bei der Migranten der zweiten und dritten Generation, die im Zuwanderungsland aufwachsen und sich an den Lebensstil der Industrieländer anpassen ändern. Dadurch steigt ihr Risiko einer ischämischen Herzerkrankung mit der Zeit entsprechend der Risikofaktor Komponente des gesundheitlichen Übergangs. Dieser Anstieg des Risikos kommt zu fortbestehenden höheren Risiken von Migranten für andere chronische Erkrankung hinzu. Beispiele sind Magenkrebs und Schlaganfall. Sie treten gehäuft unter Menschen auf, die ihre Kindheit in Armut und unter schlechten hygienischen Bedingungen verbracht haben.

Eine Ungleichheit, die als Ungerechtigkeit interpretiert werden kann, besteht bei chronischen Erkrankungen durch Verschleiß. Arbeitsmigranten in Deutschland sind davon viel stärker betroffen als die Mehrheitsbevölkerung offenbar sind sie Arbeitsbedingungen ausgesetzt, die für Mehrheit bereits der Vergangenheit angehören und die verändert werden können und müssen.

Es kann aber auch umgekehrt nicht jede Gleichheit als Indiz für Gerechtigkeit gedeutet werden.

Ein hypothetisches Beispiel hierzu: Migranten aus südeuropäischen Ländern, in denen Herzinfarktsterblichkeit niedrig ist, hätten schon wenige Jahre nach der Migration die gleiche Herzinfarktsterblichkeit wie Deutsche. Ein solcher Befund würde trotz scheinbarer Gleichheit auf eine aktuelle und vermeidbar krankmachende Lebenssituation hinweisen, und damit auf eine gesundheitliche Ungerechtigkeit.

Nur mit Blick auf die epidemiologische Situation des Herkunftslandes und auf frühere Expositionen lassen sich scheinbar widersprüchliche Muster im Auftreten nichtübertragbarer, chronischer Krankheiten zwischen Migranten und Mehrheitsbevölkerung erklären.

Gravierendere Probleme gibt es auch im Bereich der psychischen Gesundheit. Hierfür werden unterschiedliche Situationen der Migranten wie z.B. nicht vorhandene Aufenthaltserlaubnis, Arbeitsplatzunsicherheit, Diskriminierung in der Gesellschaft aber auch religiöse und ethnische Einflüsse als Ursache vermutet.

Als weitere Ursachen für eine erhöhte Verwundbarkeit von Migranten für psychiatrische Erkrankungen wird aber auch die Kombination aus hohen Anpassungsanforderungen an die neue Lebensumwelt und der Verlust der Anbindung an das Herkunftsland vermutet.

Sie sehen das Thema Migration und Gesundheit ist ein komplexes Thema, das sich im Rahmen eines Vortrags nur schwer darstellen und behandeln lässt. Es kann nur die Oberfläche berühren und nicht in die Tiefe greifen.

Was können wir Migranten aber aktiv unternehmen um Gesunder zu bleiben und die nächsten Generationen gewissermaßen ein Beispiel zu geben.

Zusätzlich zu gesellschaftliches Engagement, Erlernen von Sprache und Kultur unseres Gastlandes können Hinweise auf richtiges Verhalten bezüglich

- Ernährung

- Bewegung und Sport

helfen die physisch bedingte Ursachen der Erkrankungen der Migranten zu vermeiden.

Auf Grund der steigenden Zahl übergewichtiger und adipöser Kinder und Jugendlichen (im Vergleich zu den Zahlen von 1970 hat sich die Anzahl adipöser Kinder um das Zehnfache erhöht).

Daher rufen verschiedene Institutionen, wie die Weltgesundheitsorganisation, die Deutsche Gesellschaft für Ernährung zu Ernährungsprogrammen und Prävention auf. Ungesunde Ernährung und zu wenig Bewegung im Jugendalter können im Erwachsenenalter schwere Spätfolgen wie Diabetes Typ II, koronare Herzerkrankungen und Krebserkrankungen hervorrufen. Deshalb ist eine möglichst frühzeitige Intervention zur Behandlung der Symptome notwendig.

Aus diesem Grund ist es wichtig, Kinder und Jugendliche ausreichend über ausgewogene Ernährung zu informieren, um oben genannte Folgen von Übergewicht im Kindesalter zu reduzieren.³

Die Deutsche Gesellschaft für Ernährung empfiehlt:

1. Vielseitigkeit der Ernährung

was eine abwechslungsreiche Kost mit angemessener Menge an nährstoffreichen und energiearmen Lebensmitteln, wobei das gesamte vorhandene Nahrungsmittelangebot ausgenutzt werden sollte.

2. Getreideprodukte und Kartoffeln:

Brot, Nudeln oder Reis aus Vollkorn und Kartoffeln sollen reichlich konsumiert werden, da sie kaum Fette enthalten, aber dennoch Lieferant für wichtige Vitamine,

Mineralstoffe und Spurenelemente, sowie Ballaststoffe sind.

3. Gemüse und Obst:

Der Konsum von Obst und Gemüse ist wichtig für eine ausreichende Vitaminaufnahme und das Immunsystem des Körpers. Zusätzlich können verschiedene Krankheiten, wie bestimmte Krebsarten oder koronare Herzerkrankungen durch eine regelmäßige Aufnahme verringert werden.

Deshalb empfiehlt die DGE „5 am Tag“, was durch Fruchtsäfte, kurz gegartes Gemüse oder frisches Obst aufgenommen werden kann. Zusätzlich liefern sie wertvolle Vitamine, Ballaststoffe, Mineralstoffe, sowie sekundäre Pflanzenstoffe wie z.B. Carotinoide, die für die Stärkung des Körpers, und zur Vorbeugung von Arteriosklerose und Rheuma benötigt werden.

4. Milch, Fleisch, Fisch und Eier:

Milch und Milchprodukte sind wertvolle Calciumlieferanten, die täglich konsumiert werden sollten. Calcium ist wichtig für den Knochenaufbau und hat präventive Wirkung für Krebserkrankungen. Fisch ist reich an Jod, Selen und Omega-3-Fettsäuren und sollte empfohlener Weise ein bis zwei Mal pro Woche zu sich genommen werden. Fleisch und Wurstwaren, sowie Eier sollten nur in Maßen verzehrt werden. Da sie allerdings wichtiges Eisen und Vitamine B1, B6 und B12 enthalten, ist es nicht sinnvoll gänzlich auf diese Produktgruppen zu verzichten.

Bei allen Lebensmitteln sollte eine fettarme Zubereitungsvariante gewählt und eher zu fettreduzierten Produkten gegriffen werden.

5. Wenig Fett und fettreiche Lebensmittel:

Besonders pflanzliche Fette und Öle liefern essentielle Fettsäuren, die für den Körperaufbau notwendig sind. Da Fett jedoch sehr energiereich ist und somit Übergewicht und mögliche Krebsarten fördern kann, sollte besonders auch auf „versteckte“ Fette, die z.B. in Wurstwaren, Milchprodukten und Süßwaren enthalten sind, geachtet werden.

6. Zucker und Salz in Maßen:

Zuckerhaltige Lebensmittel und Getränke, die mit Süßungsmitteln verarbeitet wurden sollten nur gelegentlich konsumiert werden. Statt Salz sollte lieber auf das Aroma von verschiedenen Gewürzen zurückgegriffen, sowie jodiertes Speisesalz bevorzugt werden.

7. Flüssigkeit:

Die DGE empfiehlt jeden Tag mindestens 1,5 Liter Flüssigkeit, am besten durch Quellwasser zu sich zu nehmen. Alkoholische Getränke sollten nur gelegentlich und in Maßen getrunken werden, da sie zusätzlich hohe Energiewerte aufweisen.

8. Zubereitung:

Um eine möglichst fettarme Zubereitung der Speisen zu ermöglichen, sollten vor allem beschichtete Pfannen und Töpfe verwendet werden, da diese den Einsatz von Fett deutlich reduzieren. Zusätzlich sollten möglichst niedrige Temperaturen zur Gärung verwendet werden, da so die Bildung von schädlichen Verbindungen reduziert wird und mehr Vitamine und Nährstoffe erhalten bleiben.

9. In der Ruhe liegt die Kraft:

Um bewusst essen zu können, sollte nicht hektisch z.B. im Gehen, oder vor Unterhaltungsmedien gegessen werden. Zeit und Ruhe sind wichtig, um ein Sättigungsgefühl einzuleiten. Speisen sollten stets appetitlich angerichtet werden, da auch das „Auge mitisst“.

10. Bewegung:

Ausgewogene Ernährung allein genügt nicht, um körperlich fit und nicht übergewichtig oder adipös zu werden. Daher sollte sportliche Aktivität eine vollwertige Ernährung unterstützen.

Dr. Ali Asghar Fassihi

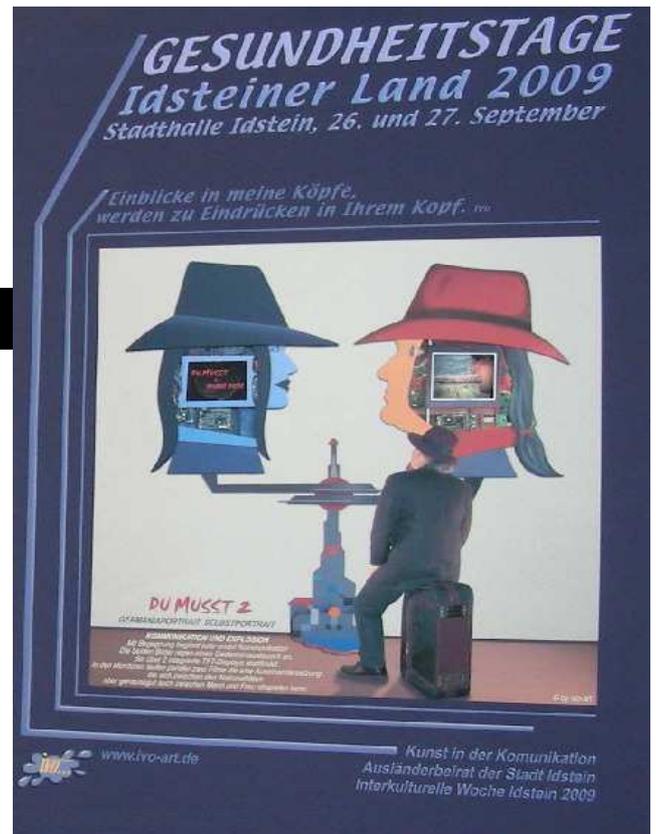
³Quelle Razum, O./ Zeeb, H./ Meesmann, U./ Schenk, L./ Bredehorst, M./ Brzoska, P./ Dercks, T./ Glodny, S./ Menkhaus, B./ Salman, R./ Saß, A.-C./ Ulrich, R. (2008): Migration und Gesundheit. Berlin: Robert Koch-Institut

MIGRANTEN AUF DEM WEG ZUR GESUNDHEIT

war eine Informationsveranstaltung im Rahmen der Ausstellung GESUNDHEITSTAGE IDSTEINER LAND (26. und 27. September 2009) für ausländische Mitbürger zu grundsätzlichen Aspekten der Gesundheit und der medizinischen Versorgung. Ziel diese Veranstaltung war die Herausgabe der Information und die Gewinnung von engagierten MigrantInnen als interkulturelle GesundheitsmediatorInnen.

Mitglieder der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden e.V. haben maßgebend zu dieser Ausstellung beigetragen.

Traditionelle Heilsysteme sind nicht unbedingt besser oder schlechter als unser naturwissenschaftliches Medizinsystem, sie sind anders. Fremd klingende Krankheitsbezeichnungen werden mit noch fremder anmutenden Methoden behandelt - und geheilt. Viele unserer pharmazeutischen Wirkstoffe stammen zudem von Pflanzen aus fernen Ländern. Doch solange der Eurozentrismus den Blick verstellte, wurden sie als Aberglaube und Ammenmärchen abgetan. Heute hat sich die Situation grundlegend geändert. Die Pharmaindustrie plündert die „Urwaldapotheken“ und eignet sich das Wissen der Heilkundigen an, oft genug ohne entsprechende Gegenleistung. Am heftigsten jedoch war und ist der Widerstand gegen traditionelle Behandlungsmethoden, die mit unserem naturwissenschaftlichen Weltbild nicht vereinbar sind, weil nicht sein kann, was nicht sein darf. Einige dieser Diagnose- und Behandlungsmethoden werden vorgestellt. Sie werden auch bei uns praktiziert und es kommt mittlerweile zu einer zaghaften Annäherung, sogar zur vorsichtigen Zusammenarbeit mit der Biomedizin, der uns vertrauten westlichen Medizin.

Red.

In der Ausstellung: Ivica Košak, Romana Kašaj, Ivo Cekovčan, Dr. Asghar Fassihi, Dr. Stanislav Janović, Hüseyin Erken

Peticija Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa RH

Wiesbaden, 28. listopada 2010.

Generalni konzulat Republike Hrvatske u Frankfurtu
n/r gospodin konzul gerant Damir Sabljak,

obraćamo Vam se sa peticijom naše Zajednice u ime školske djece i njihovih roditelja iz Wiesbadena kako bi Vas upoznali s aktualnim problemom, koji se odnosi na ostvarivanja nastave Hrvatskog jezika u glavnom gradu Pokrajine Hessen.

I u gradu Wiesbadenu je ukinuta dopunska nastava hrvatskog jezika.

Dopunska nastava hrvatskog jezika je bila u nadležnosti njemačkog obrazovnog sustava, koji financira nastavu i učitelje. Od njih smo tražili informaciju, kako omogućiti nastavu na materinskom jeziku. Upućeni smo predstavništvo Republike Hrvatske u Frankfurtu.

Kulturna zajednica u Wiesbadenu podržava gajenje svijesti o važnosti uženja hrvatskog jezika od najranije dobi djeteta. U tom pogledu podržavamo i prenosimo želje roditelja koji su i sami spremni uložiti sve potrebni kako bi se očuvao materinji jezik u obitelji.

Važno je da naša djeca i u Pokrajini Hessen njeguju svoj jezik kao bitnu odrednicu identiteta. Poznavanje materinskog jezika kao i višejezični odgoj može mnogima otvoriti i egzistencijalna pitanja i perspektive.

Poučeni primjerima drugih država (Turske, Italije,...) koje su zadnjih godina počele slati nastavnike materinjeg jezika iz domovine, te vođeni stvarnim željama i potrebama naše djece, molimo Vas da nam omogućite ostvariti nastavu hrvatskog jezika za školsku djecu u Wiesbadenu.

Za studeni ove godine planiramo organizirati nastavu hrvatskog jezika, na privatnoj bazi, a u koju će biti uključeno više od 30 učenica i učenika. A kako se u provom krugu sondiranja javljali poglavito polaznici vjeronauka u Hrvatskoj katoličkoj misiji, pretpostavljamo da je broj daleko veći. Glas o nastavi hrvatskog jezika budi sve veći interes kod roditelja koji su zainteresirani za upis na nastavu našeg jezika. Unatoč nesigurnim statističkim podacima, procjenjujmo natalitet drugog ili -itog pokoljenja hrvatskih iseljenika na području grada Wiesbadena na cca. jedan školski razred godišnje.

S obzirom na opredjeljenje Republike Hrvatske u smislu prosvjetnog napretka očekujemo da se pronađe rješenje ostvarivanja regularne hrvatske nastave u Wiesbadenu, kao što je to riješeno u nekim drugim njemačkim pokrajinama.

Unaprijed se zahvaljujemo i pozdravljamo Vas u ime hrvatskih roditelja iz Wiesbadena,

Ivica Košak, predsjednik
za Hrvatsku kulturnu zajednicu Wiesbaden

Hrvatska nastava u Wiesbadenu se održava subotom u prostorijama HKM Wiesbaden.

Nastava se održava u tri grupe:

- 1. grupa: 10.00 - 11.00 sati - predškola, 1. i 2. razred*
- 2. grupa: 11.00 - 12.00 sati - 3. i 4. razred*
- 3. grupa: 12.00 - 13.00 sati - 5. - 8. razred*

Do sada se za nastavu prijavilo 60 učenika.

Za vrijeme božićnih i novogodišnjih praznika u katoličke misije su stigle ankete kojima se na inicijativu roditelja traži od hrvatskog Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta da preuzme organizaciju hrvatske nastave u Hessenu na način kao što je to prije 3 godine urađeno u Bavarskoj. Anketne listiće bi trebala ispuniti svaka obitelj koja je zainteresirana da joj dijete tj. djeca pohađaju hrvatsku nastavu. Ankete treba ispunjene poslati Generalnom konzulatu RH u Frankfurtu najkasnije do 30. 1. 2011.

Mješovita hrvatsko-njemačke stručne komisije za obrazovanje hrvatskih učenica i učenika u Njemačkoj, na kojoj će tema biti održavanje hrvatske nastave u Hessenu, održati će se u Zagrebu od 16. do 19. 3. 2011. Na sastanku bi trebalo biti dogovoreno i potpisano preuzimanje organizacije hrvatske nastave u Hessenu od strane hrvatskog Ministarstva.

Smiljana Veselić- Vučina

DIE SLAWISCHE BARRIKADE, Wien, 26. Mai 1848.

Ferenc Kollarz, *KROATISCHES HISTORISCHES MUSEUM, Zagreb*

Baron Dragojlo Kušlan *(auf der Barrikade mit der Kroatien-Flagge)*

Kušlan Dragojlo Baron, Jurist und Politiker. Krapina (Kroatien), 12. 1. 1817; † Zagreb, 11. 3. 1867. Studierte ab 1833 an den Rechtsakademie in Fünfkirchen und Zagreb und an den Universität Pest und Graz Jus. 1839 legte er die Advokaten-Prüfung ab und war nachher Rechtsanwalt in Varaždin, Križ und Zagreb; in Kreuz wurde er auch zum Ehren-Notar der Kreuzer Gespanschaft ernannt. Bereits 1838 trat er der kroatischen nationalen („illyrischen“) Bewegung bei. 1841 kam er nach Karlstadt, wo er zum Vizenotar gewählt wurde, und wo seine eigentliche polit. Tätigkeit im Kreise der Nationalpartei begann. Mit einigen jüngeren Mitgliedern dieser Partei plante er 1847 die Gründung einer liberalen kroatisch-slawnischen Fortschrittspartei. 1848 traf er mit anderen Führern der Nationalpartei die Vorbereitungen zu der großen Volksversammlung, in Zagreb, die am 25. 3. die Forderungen des kroatischen Volkes annahm, welche dann K. Ferdinand (s.d.) vorgetragen wurden. Am 27. 4. berief ihn der Banus Jellačić (s.d.) in den Banalrat, Ende Mai ging Kušlan als einer der vier Delegierten des kroatischen Landtages nach Prag zum allslawischen Kongreß. Als Abgeordnete. des kroatischen Landtages, war Kušlan ein eifriger Anhänger der Politik des Austroslawismus. Nach der Proklamation der Oktroyierten Verfassung (1849) vertrat er die Konzeption eines slaw.-ung. Blocks gegen den österreichischen. Absolutismus. In Karlstadt als Rechtsanwalt tätig, wurde ihm 1857 wegen seiner oppositionellen Haltung die Ausübung dieser Tätigkeit verboten. 1860 kehrte Kušlan zur Politik zurück und wurde 1861 zum Großnotar der Zagreber Gespanschaft gewählt. Als Landtagsabgeordneter stets in Opposition gegen den Zentralismus stehend, wurde er 1863 suspendiert. 1865-67 war K. wieder Landtagsabg. Er war auch Mitgl. der kroatischen Regnikolardeputation, die Verhandlungen mit Ungarn führte. 1848/49 war Kušlan Hrsgeber und Redakteur der politischen Zeitung: „*Slavonski Jug*“ (Der slawische Süden) und 1848 des Wochenblatt „*Prijatelj puka*“ (Der Volksfreund). Gem. mit M. Suhaj gab er die Akten des Kroat. Landtags von 1861 aus.

Cf. Spisi saborski hrvatskog sabora Kraljevinah Dalmacije Hrvatske i Slavonije od god. 1861 (Die Landtagsakten der Königreiche Dalmatien, Kroatien und Slawonien aus dem Jahr 1861.

Antun Marko de Dominis (1560. Rab - 1624. Rim)

Hrvatski povijesni muzej Zagreb

Pretisak uz ljubaznu dozvolu muzeja

povodom 450. godišnjice rođenja A. M. de Dominisa.

ERB
Rijec

Vol. XXI, Nr. 41, Wiesbaden MMXI